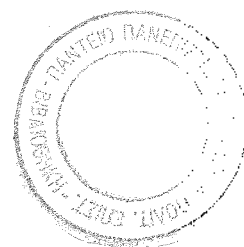


**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΓΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ



ΘΕΜΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

**«Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΙΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΛΑΙΣΙΩΝ ΣΤΗΡΙΞΗΣ»**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΤΖΑΤΖΙΜΑΚΗ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΛΑΣΚΟΒΙΤΗΣ ΗΛΙΑΣ

ΙΟΥΝΙΟΣ, 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	6
1.1. <i>Περί ανάπτυξης και Περιφερειακής ανάπτυξης.....</i>	<i>6</i>
1.2. <i>Το αντικείμενο και η έννοια της περιφερειακής πολιτικής.....</i>	<i>7</i>
1.3. <i>Οι σκοποί και τα μέσα της Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής.....</i>	<i>7</i>
1.4. <i>Το Πρότυπο Περιφερειακής Ανάπτυξης.....</i>	<i>9</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.....	11
2.1. <i>Ιστορική επισκόπηση της Ελληνικής περιφερειακής πολιτικής.....</i>	<i>11</i>
2.2. <i>Η αναγκαιότητα της καθιέρωσης της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής.....</i>	<i>12</i>
2.3. <i>Η Επιτροπή των Περιφερειών.....</i>	<i>14</i>
2.4. <i>Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης της Τοπικής Αυτονομίας.....</i>	<i>14</i>
2.5. <i>Τα χρηματοδοτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....</i>	<i>15</i>
2.5.1 <i>Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.....</i>	<i>16</i>
2.5.2. <i>Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).....</i>	<i>16</i>
2.5.3. <i>Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ).....</i>	<i>17</i>
2.5.4. <i>Το Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας (ΧΜΠΑ).....</i>	<i>17</i>
2.5.5 <i>Το Ταμείο Συνοχής.....</i>	<i>17</i>
2.5.6. <i>Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων(ΕΤΕ).....</i>	<i>19</i>
2.5.7. <i>Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ).....</i>	<i>19</i>
2.6. <i>Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης.....</i>	<i>19</i>
2.7. <i>Τα Ειδικά Αναπτυξιακά Προγράμματα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΑΠΤΑ I & II).</i>	<i>20</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΚΠΣ - Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ Α'ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.....	23
3.1. <i>Το περιφερειακό πρόβλημα – περιφερειακές ανισότητες την περίοδο πριν την έναρξη εφαρμογής των κοινοτικών πλαισίων στήριξης.....</i>	<i>23</i>
3.1.1. <i>Δημογραφικές συνθήκες.....</i>	<i>23</i>
3.1.2 <i>Οικονομική δραστηριότητα.....</i>	<i>24</i>
3.1.3. <i>Απασχόληση.....</i>	<i>25</i>
3.2. <i>Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα.....</i>	<i>26</i>
3.3. <i>Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993.....</i>	<i>28</i>
3.3.1. <i>Εθνικό σκέλος.....</i>	<i>28</i>
3.3.2 <i>Περιφερειακό σκέλος.....</i>	<i>30</i>

3.3.3. Χρηματοδότηση – Κατανομή πόρων	34
3.3.4. Επιπτώσεις	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης 1994-1999.	36
4.1. Βασικοί στόχοι και άξονες προτεραιότητας	36
4.1.1. Εθνικό Σκέλος	37
4.1.2. Περιφερειακό σκέλος	41
4.2. Χρηματοδοτικό πλαίσιο	45
4.3. Διαχείριση του Δευτέρου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης	47
4.4. Επιπτώσεις του Β' Κ.Π.Σ στο μακροοικονομικό - κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον.	48
4.4.1. Μεταφορές	49
4.4.2. Γεωργία	52
4.4.3. Βιομηχανία - Τουρισμός	55
4.4.4. Περιβάλλον	58
4.4.5. Ενέργεια	60
4.5. Η περίπτωση της Περιφέρειας Κρήτης.	63
4.5.1. Βασικοί στόχοι και στρατηγική	63
4.5.2. Κύρια Έργα – Δράσεις	64
4.5.3. Αποτελέσματα – Βαθμός επίτευξης στόχων	66
4.6. Η περίπτωση της Περιφέρειας Θεσσαλίας	67
4.6.1. Βασικοί στόχοι και άξονες προτεραιότητας	67
4.6.2. Πορεία υλοποίησης του Π.Ε.Π – Απορρόφηση κονδυλίων	68
4.6.3. Άμεσες επιπτώσεις της υλοποίησης του Π.Ε.Π. με βάση τα σημαντικότερα μέτρα.	69
4.7. Η περίπτωση της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.	70
4.7.1. Βασικοί στόχοι και στρατηγική	70
4.7.2. Αποτελέσματα – Βαθμός επίτευξης στόχων	70
4.7.3. Προβλήματα	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ	74
5.1. Εισαγωγικά για τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες	74
5.1.1. INTERREG II	75
5.1.2. LEADER II	77
5.1.3. PESCA (1994-99)	78
5.1.4. URBAN (1994-99)	79
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ 2000-2006	80
6.1 Εισαγωγή	80
6.2. Βασικοί στόχοι και άξονες προτεραιότητας	82
6.3. Χρηματοδοτικό πλαίσιο	84
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	85

7.1. Το Περιφερειακό πρόβλημα σήμερα.....	85
7.2. Η φυσιογνωμία των Ελληνικών περιφερειών.....	87
7.3. Ορεινές περιοχές-Νησιωτικός χώρος – Αστικά Κέντρα.....	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	98
8.1. Συμπεράσματα.....	98
8.2. Περιφερειακές προτεραιότητες.....	100
Ενδεικτική βιβλιογραφία	101

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Αντικείμενο της εργασίας αποτελεί η Περιφερειακή Ανάπτυξη του Ελληνικού χώρου στις περιόδους εφαρμογής των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης.

Η μελέτη προσεγγίζει καταρχήν την έννοια περιφερειακή ανάπτυξη και παρουσιάζει τα όργανα άσκησης περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στην συνέχεια γίνεται μια σύντομη παρουσίαση της γενικής εικόνας και των οικονομικο-κοινωνικών χαρακτηριστικών της χώρας την περίοδο πριν την έναρξη εφαρμογής των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης. Ακολουθεί παρουσίαση των στόχων και των παρεμβάσεων των τριών Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης καθώς και των επιπτώσεων τους στην ανάπτυξη της χώρας και στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Ειδικότερα η δομή της μελέτης χωρίζεται σε οχτώ κεφάλαια:

- **Στο πρώτο κεφάλαιο** γίνεται μια εισαγωγή στην έννοια της περιφερειακής ανάπτυξης, παρουσιάζονται οι σκοποί και τα μέσα της περιφερειακής πολιτικής καθώς και τα πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης.
- **Στο δεύτερο κεφάλαιο** παρουσιάζονται τα μέσα και τα όργανα άσκησης περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.
- **Στο τρίτο κεφάλαιο** παρουσιάζεται αρχικά η οικονομική και κοινωνική κατάσταση που εμφάνιζε η Ελλάδα την περίοδο πριν την έναρξη εφαρμογής των Κοινοτικών πολιτικών. Κατόπιν περιγράφονται οι βασικές κατευθύνσεις και στόχοι του πρώτου Κοινοτικού πλαισίου στήριξης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο καθώς και οι αναπτυξιακές του επιπτώσεις στο σύνολο της χώρας.
- **Στο τέταρτο κεφάλαιο** παρουσιάζονται αρχικά οι στόχοι και οι άξονες προτεραιότητας του δεύτερου κοινοτικού πλαισίου στήριξης καθώς και οι αναπτυξιακές του επιδράσεις. Κατόπιν αναλύονται ενδεικτικά οι κατευθύνσεις και τα αποτελέσματα της Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής μέσω των Κ.Π.Σ στις περιφέρειες Κρήτης, Θεσσαλίας και Βορείου Αιγαίου.
- **Στο πέμπτο κεφάλαιο** γίνεται αναφορά στις Κοινοτικές πρωτοβουλίες οι οποίες αποτελούν ειδικά μέσα για την άσκηση από την Ένωση των διαρθρωτικών πολιτικών της. Πρακτικά πρόκειται για προγράμματα που αποσκοπούν στην επίλυση προβλημάτων ή στην προώθηση δράσεων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο και καθώς η δράση τους εκτείνεται στο ίδιο χρονικό διάστημα δράσης των ΚΠΣ επισημαίνεται η όποια παράλληλη αναπτυξιακή τους επίδραση.
- **Στο έβδομο κεφάλαιο** παρουσιάζονται οι στόχοι της Κοινοτικής πολιτικής για την περίοδο 2000-2006 στα πλαίσια του τρίτου κοινοτικού πλαισίου στήριξης.

- Στο έβδομο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο περιφερειακό πρόβλημα που παρουσιάζει η χώρα σήμερα και παρουσιάζεται η φυσιογνωμία των περιφερειών.
- Στο όγδοο κεφάλαιο τέλος αναπτύσσονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις που προέκυψαν από την παραπάνω ανάλυση.

Στην ανάλυση όλων των παραπάνω η μελέτη λαμβάνει υπόψη της:

- Την σχετική βιβλιογραφία και τα διάφορα καταγεγραμμένα στοιχεία, στατιστικές και πληροφορίες κοινωνικού, οικονομικού, πολιτιστικού, περιβαλλοντολογικού, αρχιτεκτονικού - πολεοδομικού περιεχομένου.
- Τους σχεδιασμούς και τις αναπτυξιακές προτάσεις και παρεμβάσεις που έχουν κατατεθεί και έχουν υλοποιηθεί μέχρι σήμερα για την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας από τους κρατικούς, και Ευρωπαϊκούς φορείς.
- Τις διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις και αναλύσεις για την συγκρότηση αναπτυξιακής πολιτικής.
- Τους γενικότερους στόχους που τίθενται από της Κεντρική Διοίκηση και την Ευρωπαϊκή Ένωση για την περιφερειακή ανάπτυξη.

Για την συγγραφή της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Πλασκοβίτη Ηλία, τον καθηγητή της Παντείου κ. Παπαδασκαλόπουλο Αθανάσιο, , τον Διονύση Κλάδη και την Πετράκη Μαρίνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1.1. Περί ανάπτυξης και Περιφερειακής ανάπτυξης

Ο όρος ανάπτυξη χρησιμοποιείται για να εκφράσει την επίτευξη ή την επιδίωξη μιας ή περισσότερων θετικών μεταβολών στα βασικά συστατικά στοιχεία της οικονομικοκοινωνικής δραστηριότητας των ανθρώπων. Για μια μεγάλη χρονική περίοδο, ιδιαίτερα μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, στόχος της αναπτυξιακής προσπάθειας ήταν η αύξηση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος δηλαδή η επίτευξη υψηλών ρυθμών μεγέθυνσης του παραγόμενου προϊόντος ιδιαίτερα μέσω της εκβιομηχάνισης.

Σήμερα ο όρος ανάπτυξη χρησιμοποιείται με πολύ ευρύτερο εννοιολογικό περιεχόμενο από εκείνο της οικονομικής ανάπτυξης, που ξεπερνά τα στενά όρια της οικονομικής σφαίρας συμπεριλαμβάνοντας μεταβολές που αφορούν το πολιτικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και οικολογικό περιβάλλον με προσδιορισμούς όπως ανάπτυξη με ανθρώπινο πρόσωπο, ανάπτυξη με ισότητα, οικοανάπτυξη, βιώσιμη ανάπτυξη κ.α. Το να ορίσει κανείς την έννοια και το περιεχόμενο της οικονομικής ανάπτυξης αποτελεί ένα δυσκολότατο εγχείρημα γιατί το περιεχόμενο της είναι πολυδιάστατο και εξαρτάται σε ένα μεγάλο βαθμό από το σύστημα αξιών και προτιμήσεων που υπάρχει άμεσα και έμμεσα πίσω από κάθε προσπάθεια για τον ορισμό της.

Η περιφερειακή ανάπτυξη εμφανίστηκε κύρια σαν πολιτικό αίτημα κατά την περίοδο του μεσοπολέμου αλλά και μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο κύρια στη Δυτική Ευρώπη και τη Αμερική, όταν για να αντιμετωπισθούν οι επιπτώσεις από την οικονομική κρίση της δεκαετίας του 30 στις καθυστερημένες περιφέρειες αφενός, αλλά και για να αποκατασταθούν οι κατεστραμμένες οικονομίες από τον πόλεμο κρατών αφετέρου, επιβάλλεται η εκτεταμένη δραστηριότητα του παρεμβατικού κράτους.

Μέχρι αυτή τη περίοδο στα διάφορα οικονομικά προγράμματα ανάπτυξης μόνο η μεταβλητή του χρόνου αποτελεί κρίσιμο πρόβλημα. Αντίθετα η μεταβλητή χώρος όσο και αν θεωρείται αυτονόητη σε στοιχείο που επηρεάζει την οικονομική δραστηριότητα, άργησε πολύ να περάσει στην οικονομική ανάλυση και τον οικονομικό προγραμματισμό. Η ανάπτυξη όμως του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής όσο σε εθνική και σε παγκόσμια κλίμακα, δημιούργησε περιφέρειες με μεγάλες διαφορές και ανωμαλίες στην παραγωγική δομή και την απασχόληση. Κάτι το οποίο ήταν απρόβλεπτο για την κλασική οικονομική θεωρία, αφού για αυτήν η πλήρης κινητικότητα των συντελεστών παραγωγής, εργασίας και κεφαλαίου, δεν επηρεάζεται από τη διάσταση του χώρου.

Όπως η οικονομική ανάπτυξη έτσι και η περιφερειακή ανάπτυξη είναι μια έννοια πολυδιάστατη και καλύπτει ένα ευρύ πλαίσιο αναφοράς. Η διαδικασία για την περιφερειακή ανάπτυξη προκαλείται από τον κατάλληλο συνδυασμό σκοπών, μέσων και φορέων σε ένα πρόγραμμα, για να επιτύχουν την ισόρροπη και διαχρονική μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας¹.

¹ Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1996

1.2. Το αντικείμενο και η έννοια της περιφερειακής πολιτικής.

Αντικείμενο του κλάδου της οικονομικής, που είναι γνωστή ως περιοχική ή περιφερειακή οικονομική (regional), αποτελεί η παρατηρούμενη στην πράξη άνιση κατανομή του πλούτου και η εξ'αυτής, μερικώς απορρέουσα άνιση κατανομή του εισοδήματος και της ευημερίας μεταξύ γεωγραφικά δισταμένων περιοχών. (Τσουκαλάς)

Η Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική περιλαμβάνει «όλες τις παρεμβάσεις του κράτους που αποσκοπούν στη βελτίωση της γεωγραφικής κατανομής των οικονομικών δραστηριοτήτων» (Roger 1962: 42)

Για να συγκεκριμενοποιηθεί η έννοια της Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής και να συνδεθεί με τον Περιφερειακό Προγραμματισμό, μπορεί να ορισθεί ως: ένα σύστημα σκοπών, μέσων και φορέων που συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα για να επιτύχουν την ισόρροπη μεταβολή της διαπεριφερειακής διάρθρωσης της οικονομίας.

Πεδίο εφαρμογής της περιφερειακής πολιτικής είναι ένα σύνολο χωρών (π.χ. η Ευρωπαϊκή Ένωση), μια χώρα ή μια περιφέρεια. Για αυτό προσδιορίζεται αντίστοιχα ως Κοινοτική, Εθνική, ή Ειδική Περιφερειακή Πολιτική. Η περιφερειακή πολιτική διακρίνεται επίσης σε προωθητική και περιοριστική. Η πρώτη στοχεύει στην ενίσχυση της αναπτυξιακής διαδικασίας στις καθυστερημένες περιφέρειες και η δεύτερη στη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων που προκύπτουν από την υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και οικονομικών δραστηριοτήτων σε μια περιφέρεια.

Αντικείμενο της περιφερειακής πολιτικής είναι όπως προαναφέρθηκε η επίλυση των περιφερειακών ανισοτήτων μέσω της χρησιμοποίησης κατάλληλων μεθόδων προγραμματισμού και της εφαρμογής προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης.

Η περιφερειακή πολιτική ολοκληρώνεται στην εφαρμογή της κυρίως με τον καθορισμό²:

- ✓ των χαρακτηριστικών των αιτίων του περιφερειακού προβλήματος
- ✓ των σκοπών και των στόχων που συνδέονται με το πρόβλημα
- ✓ των περιορισμών που υπάρχουν και των τεχνικών προγραμματισμού
- ✓ του συνδυασμού μέσων και μέτρων που θα χρησιμοποιηθούν
- ✓ του ρόλου της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής και
- ✓ της αξιολόγησης της πολιτικής.

1.3. Οι σκοποί και τα μέσα της Περιφερειακής Οικονομικής Πολιτικής

Η βασική επιδίωξη της οικονομικής πολιτικής, που είναι η μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας, εξειδικεύεται σε μια σειρά αντικειμενικών σκοπών ανάμεσα στους οποίους ξεχωριστή θέση κατέχει η περιφερειακή ανάπτυξη.

² Κόνσολας Ν., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997

Παρακάτω παρατίθενται συνοπτικά οι βασικοί σκοποί της περιφερειακής πολιτικής, όπως διαμορφώθηκαν από το πρόσφατο παρελθόν³.

Κόριοι σκοποί

- Ενίσχυση του πληθυσμού των περιμετρικών - καθυστερημένων περιφερειών
- Αξιοποίηση των τοπικών φυσικών πόρων και πλεονεκτημάτων
- Αύξηση του πραγματικού περιφερειακού προϊόντος
- Μείωση της περιφερειακής ανεργίας

Δευτερεύοντες σκοποί

- Δίκαιη διανομή του εισοδήματος
- Διατήρηση και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος
- Μείωση των πληθυσμιακών πιέσεων στα κορεσμένα χωρικά σύνολα
- Εξασφάλιση περιφερειακών υπηρεσιών
- Διατήρηση και ενίσχυση των περιφερειακών προτύπων, κ.α.

Η περιφερειακή πολιτική χρησιμοποιεί συνήθως συστήματα μέτρων, που μέσα σε μια δοσμένη χρονική περίοδο, επιδιώκουν την πραγμάτωση συγκεκριμένων σκοπών. Επεμβαίνει επίσης, *ad hoc* με τη λήψη μέτρων σε σε περιόδους αιχμής κάποιου περιφερειακού προβλήματος, με στόχο κυρίως να μειώσει τις πολιτικές συνέπειες της όξυνσης του προβλήματος.

Τα κύρια παραδοσιακά μέσα της περιφερειακής πολιτικής είναι:

- Οικονομική και κοινωνική υποδομή
- Επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις
- Φορολογικά και πιστωτικά κίνητρα
- Θεσμικά μέτρα
- Έλεγχοι και αντικίνητρα

Τα δευτερεύοντα μέσα της περιφερειακής πολιτικής αφορούν:

- Τις περιφερειακές επιδοτήσεις απασχόλησης
- Ενισχύσεις για τη μετεγκατάσταση βιομηχανιών
- Επιχορηγήσεις στις επιχειρήσεις για την εισαγωγή νέας τεχνολογίας, κ.α.

Τέλος, τα νέα μέσα περιφερειακής πολιτικής πολύ συνοπτικά αναφέρονται:

- Στην τοπική ανάπτυξη και στον υψηλό βαθμό αυτονομίας των τοπικών οικονομικών δραστηριοτήτων
- Στη ΜΜΕ και στην ανάδειξη της τοπικής επιχειρηματικότητας
- Στην ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία και
- Στη δημιουργία τεχνοπόλεων, με σκοπό τη δημιουργία αποθεμάτων γνώσης στις περιφέρειες.

³ Κόνσολας Ν., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997

1.4. Το Πρότυπο Περιφερειακής Ανάπτυξης

Η επιλογή του προτύπου περιφερειακής ανάπτυξης αποτελεί την ουσιαστική προϋπόθεση για τη συστηματική χάραξη της στρατηγικής περιφερειακής ανάπτυξης.

Η επιλογή αυτή εξαρτάται από δύο παράγοντες. Ο πρώτος, έχει σχέση με τα γεωφυσικά, οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της χώρας. Ο δεύτερος παράγων αφορά το εξωτερικό περιβάλλον, όπως την οικονομική συγκυρία, τους διεθνείς πολιτικο-οικονομικούς προσανατολισμούς της χώρας, τη διάρθρωση και το γεωγραφικό προσανατολισμό των εξαγωγών της κ.τ.λ.

Στη διεθνή πρακτική δυο πρότυπα περιφερειακής οργάνωσης της ανάπτυξης συναντώνται με διάφορες προσαρμογές. Το πρώτο προσπαθεί να αξιοποιήσει τις οικονομίες κλίμακας, να προωθήσει την προσέλκυση οικονομικών δραστηριοτήτων σε επιλεγμένα σημεία και να διευκολύνει τη διαδικασία διάχυσης της ανάπτυξης στην περιφέρεια. Το δεύτερο πρότυπο σκοπεί στην ανάπτυξη όλων των χωρικών πλεονεκτημάτων, τη διατήρηση του οικιστικού ιστού και τη συμμετοχή των εντόπιων φορέων και του πληθυσμού στον προγραμματισμό της ανάπτυξης. Το πρώτο πρότυπο είναι το πρότυπο της πολιτικής ανάπτυξης ή της εκ των άνω ανάπτυξης, ενώ το δεύτερο συναντάται ως από τη βάση ανάπτυξη, ολοκληρωμένη ανάπτυξη, ενδογενής ή εντόπια ανάπτυξη.

Τα δύο αυτά πρότυπα εφαρμόζονται ουσιαστικά παράλληλα, σε διάφορους συνδυασμούς, που εξαρτώνται από την αναπτυξιακή φάση που διέρχεται κάθε χώρα, από τη διεθνή συγκυρία και από τις κοινωνικοοικονομικές επιλογές των κυβερνήσεων.

Το Πρότυπο Πολικής Ανάπτυξης

Η έννοια της πολικότητας είναι στρατηγική έννοια για την περιφερειακή ανάπτυξη. Η πολιτική ανάπτυξη στηρίζεται στην εγκατάσταση και λειτουργία προωθητικών βιομηχανιών σε επιλεγμένα σημεία του χώρου με φυσικά και επίκτητα χαρακτηριστικά, τα οποία ευνοούν τη συγκέντρωση και προώθηση της ανάπτυξης. Τα σημεία αυτά είναι συνήθως αστικά κέντρα με ευνοϊκή γεωγραφική θέση, επαρκή βιομηχανική και κοινωνική υποδομή και ειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

Οι προωθητικές βιομηχανίες είναι συνήθως επιχειρήσεις του δευτερογενή τομέα, οι οποίες συμβάλλουν στην ταχεία αύξηση των εισοδημάτων, στη διάχυση της σύγχρονης τεχνολογίας και στην ενίσχυση των άλλων τομέων της παραγωγής.

Η συγκέντρωση του πόλου δημιουργεί νέες δυναμικές αγορές για τα προϊόντα του πρωτογενή τομέα της περιβάλλουσας περιφέρειάς του και ευνοεί τη μεταβίβαση εισοδημάτων, την ανάπτυξη της τυποποίησης και επεξεργασίας αγροτικών προϊόντων, την επέκταση των υπηρεσιών στην περιφέρεια.

Όμως, οι επιδράσεις ενός πόλου ανάπτυξης δεν είναι πάντοτε θετικές. Η υπερίσχυση είτε απομυζητικών φαινομένων είτε φαινομένων διαρθρωτικής οπισθοδρόμησης είναι συνδεδεμένη με τους ακόλουθους παράγοντες:

1. την έλλειψη παρέμβασης στην περιβάλλουσα περιφέρεια για τη θωράκισή της απέναντι στην ελκτική δύναμη του πόλου με ενίσχυση της οικονομικής και

κοινωνικής υποδομής, την αξιοποίηση των τοπικών πλεονεκτημάτων για την εξυπηρέτηση του πόλου, την αξιοποίηση της μεγέθυνσής του κ.λ.π.

2. οικονομική συγκυρία: σε περιόδους κρίσης μειώνεται η ζήτηση για τα προϊόντα των μεγάλων μονάδων των αστικοβιομηχανικών συγκεντρώσεων, με αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής και της απασχόλησης που έχουν αντίκτυπο και στην οικονομία της περιβάλλουσας περιφέρειας.
3. τη δημιουργία συνθηκών συγκέντρωσης από την εγκατάσταση μονάδων κεντρικών επιχειρήσεων στην περιφέρεια, που στοχεύουν στην εκμετάλλευση του χαμηλού κόστους της εργατικής δύναμης. Συνήθως πρόκειται για μονάδες χαμηλής τεχνολογίας που δεν έχουν αναπτυξιακή επίδραση.

Το πολιτικό πρότυπο ενώ δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία των θετικών επιδράσεων των πόλων, δεν είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τις αρνητικές επιδράσεις που επιδεινώνονται σε περιόδους κρίσης. Ένα διαφορετικό πρότυπο που μπορεί να δώσει λύση στα παραπάνω προβλήματα είναι το πρότυπο της ολοκληρωμένης ανάπτυξης.

Το Πρότυπο Ολοκληρωμένης - Ενδογενούς Ανάπτυξης

Ενδογενής ανάπτυξη είναι η μορφή της περιφερειακής ανάπτυξης στην οποία τοπικοί παράγοντες (οργανισμοί, φορείς, τοπικές επιχειρήσεις, τοπική πρωτοβουλία και επιχειρηματικότητα) συνιστούν τους βασικούς μοχλούς της αναπτυξιακής διαδικασίας. Σε τοπικό επίπεδο αξιοποιούνται η παραγωγική δομή, η αγορά εργασίας, η επιχειρηματικότητα, οι φυσικοί πόροι, η κοινωνική και πολιτική δομή, οι παραδόσεις και η πολιτιστική κληρονομιά. Η εφαρμογή του μοντέλου μπορεί να γίνει σε οποιαδήποτε γεωγραφική κλίμακα.

Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη επιδιώκει την προώθηση όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων, στις οποίες η χωρική μονάδα παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα. Παράλληλα στοχεύει στην ισόρροπη ανάπτυξη όλων των χωρικών μονάδων μιας περιφέρειας χωρίς την υπερσυγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων σε συγκεκριμένες χωρικές ενότητες ή αστικά κέντρα⁴.

⁴ Παπαδασκαλόπουλος Α. *Πρότυπα και πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.

2.1. Ιστορική επισκόπηση της Ελληνικής περιφερειακής πολιτικής.

Το αίτημα για περιφερειακή ανάπτυξη με παράλληλη χωρική κατανομή της διοικητικής εξουσίας τέθηκε στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1960. Πρόκειται για την περίοδο μετά την συμφωνία ένταξης της χώρας στην Ε.Ο.Κ. (1962) κατά την οποία αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα προγραμματισμού στα πλαίσια του πολιτικού εκσυγχρονισμού. Ταυτόχρονα είναι η περίοδος που οι αρνητικές συνέπειες της μετανάστευσης, η ερήμωση της υπαίθρου και τα χωρικά προβλήματα των αστικών κέντρων γίνονται αισθητά και επιζητούν λύσεις.

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 έχουμε τρία πενταετή προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης (1960-64, 1966-70, 1968-72) στα οποία υποστηρίζεται ότι η εφαρμογή κάποιας περιφερειακής πολιτικής είναι απαραίτητη για την εξουδετέρωση των εμποδίων που προκαλούν τη μη ισόρροπη ανάπτυξη. Όμως "ενώ η ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη ήταν ανάμεσα στους κύριους στόχους των προγραμμάτων αυτών, οι παράλληλοι εθνικοί στόχοι και το κριτήριο της αποδοτικότητας, σε βάρος της ισότητας, προσδιόρισαν το ρόλο της περιφερειακής πολιτικής η οποία χρησιμοποιήθηκε σαν εργαλείο για την προώθηση της εθνικής ανάπτυξης σαν σύνολο, στο μέτρο που υπήρχαν ακόμα ανεκμετάλλευτες πηγές στις περιφέρειες. Η ανάπτυξη των πηγών αυτών αναμενόταν ότι θα οδηγούσε αυτόματα σχεδόν στην περιφερειακή ισορροπία - κάτι που τα δομικά προβλήματα των προγραμμάτων αυτών, αλλά και της ελληνικής οικονομίας αυτή την περίοδο έκαναν αδύνατον να παρουσιαστεί."⁵

Με την εφαρμογή του πρώτου πενταετούς προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης (1960-1964) έχουμε την ίδρυση της κεντρικής επιτροπής περιφερειακής ανάπτυξης και τη σύσταση των τριών πρώτων υπηρεσιών περιφερειακής ανάπτυξης με έδρες τα Ιωάννινα, την Πάτρα και το Ηράκλειο. Το 1962 έχουμε την ίδρυση του κέντρου προγραμματισμού και οικονομικών ερευνών (ΚΕΠΕ), το οποίο μάλιστα συντάσσει το επόμενο πρόγραμμα οικονομικής ανάπτυξης (1966-1970), δίνοντας για πρώτη φορά βαρύτητα στην ανάγκη εφαρμογής ορθολογικής περιφερειακής πολιτικής. Επίσης η ίδρυση της τράπεζας βιομηχανικής ανάπτυξης (Ε.Τ.Β.Α.) το 1964 με κύριο σκοπό την υποστήριξη της βιομηχανικής ανάπτυξης και η ανάθεση σε αυτή της εφαρμογής της νομοθεσίας για την ίδρυση και λειτουργία βιομηχανικών περιοχών, συμπλήρωσε ουσιαστικά την πρώτη προσπάθεια περιφερειακής πολιτικής. Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας παρά τις διάφορες αλλαγές και ανακατατάξεις στο διοικητικό μηχανισμό, οι βάσεις αυτές της περιφερειακής πολιτικής διατηρήθηκαν και σε ορισμένες περιπτώσεις ενισχύθηκαν. Η ένταξη της χώρας στην Ε.Ο.Κ 1^η Ιανουαρίου 1981 συνεπάγεται το νέο προσανατολισμό της χώρας προς την Ευρώπη.

⁵ Βασιλόπουλος, Α. Μήλα, Περιφερειακές ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης 1971-1991, Ι.Π.Α

2.2. Η αναγκαιότητα της καθιέρωσης της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σήμερα μια δύναμη με πάνω από 370 εκατομμύρια κατοίκους που ανήκουν στα δεκαπέντε κράτη μέλη της. Παρουσιάζει μεγάλη ποικιλομορφία που οφείλεται στην ιστορία και στη γεωγραφία της και εκδηλώνεται στις περιφέρειές της, οι οποίες αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματά της. Ωστόσο, όλες οι περιφέρειες δεν έχουν το ίδιο επίπεδο ανάπτυξης και η εσωτερική συνοχή αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στόχους της ευρωπαϊκής οικοδόμησης.

Οι περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφέρουν σημαντικά η μία από την άλλη. Υπάρχουν πλούσιες και φτωχές, μεγάλες και μικρές, βιομηχανικού ή αγροτικού χαρακτήρα. Τα προβλήματα που παρουσιάζονται σε ορεινές περιοχές, σε παράκτιες περιφέρειες ή στις μεγάλες πεδιάδες, στις μεγάλες αστικές περιοχές ή σε περιοχές όπου γίνεται βιομηχανική μετατροπή δεν μπορούν να συγκριθούν μεταξύ τους. Σε αυτές τις διαφορές οφείλεται το πλήθος των πολιτισμών και των εμπειριών, που είναι συνώνυμο του πλούτου για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αλλά πέρα από τον πλούτο που αποτελεί για την Ευρώπη η ποικιλομορφία των περιφερειών και η ολοένα και μεγαλύτερη συμμετοχή τους στην ευρωπαϊκή οικοδόμηση, μία από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρώπη είναι να μειώσει τις προφανείς διαφορές στο επίπεδο της ανάπτυξης.

Αν συγκρίνουμε το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων των περιφερειών της Ευρώπης, θα δούμε ότι το επίπεδο των πλουσιότερων περιφερειών της Ένωσης, του Αμβούργου και της Ile-de-France, είναι τέσσερις φορές υψηλότερο από το επίπεδο των φτωχότερων περιφερειών, που βρίσκονται κυρίως σε τέσσερις χώρες, στην Ελλάδα, στην Ισπανία, στην Πορτογαλία και στην Ιρλανδία. Είναι σαφές ότι αν εξακολουθήσουν να υπάρχουν αυτές οι διαφορές, ο κίνδυνος για το μέλλον της Ένωσης θα είναι μεγάλος. Είναι επίσης σημαντικό να εξυψωθεί το βιοτικό επίπεδο των φτωχότερων περιφερειών ώστε να μπορέσουν οι κάτοικοί τους να έχουν πρόσβαση στα προϊόντα των πιο αναπτυγμένων περιφερειών. Δεν πρόκειται μόνο για ένα πρόβλημα αλληλεγγύης αλλά και για μια οικονομική αναγκαιότητα που αφορά το σύνολο της Ευρώπης.

Οι κοινωνικο-οικονομικές διαφορές μεταξύ των περιφερειών μπορούν να αποβούν επιβλαβείς για το σύνολο της Ένωσης και κατά συνέπεια η επιδίωξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής αποτελεί μία από τις πολιτικές προτεραιότητες της ΕΕ⁶:

- ως έκφραση της πανευρωπαϊκής αλληλεγγύης
- ως προαπαίτηση για την οικονομική αποδοτικότητα και την ανταγωνιστικότητα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η μειωμένη απόδοση στις ασθενέστερες περιφέρειες οδηγεί σε μείωση της ζήτησης των καταναλωτών για τα ευρωπαϊκά προϊόντα, υποσκάπτει την οικονομική ανάπτυξη, στρεβλώνει τον ανταγωνισμό στην Ενιαία Αγορά και τέλος μειώνει την ανταγωνιστικότητα της ΕΕ στην παγκόσμια αγορά.

Γι' αυτό, ένα τμήμα του πλούτου ορισμένων περιφερειών ανακατανέμεται, μέσω του προϋπολογισμού της Ένωσης, προς τις πιο μειονεκτικές περιφέρειες.

⁶ (Ε.Ε), Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής 1994-1999, Κανονιστικά Κείμενα και σχόλια, 1996

Στο πλαίσιο αυτό η δημιουργία της Επιτροπής των Περιφερειών, η υιοθέτηση του «Ευρωπαϊκού Χάρτη Τοπικής Αυτονομίας» από τα κράτη – μέλη, η αρχή της «εταίρικής σχέσης», καθώς και η ευρύτερη πολιτική που ασκείται μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων, των ΚΠΣ και των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών, προσδιορίζουν σαφώς την τάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης.

Στα πλαίσια αυτά ως αρχικό μέσο ενίσχυσης των κρατών -μελών υιοθετήθηκε η χρηματοδότηση μεμονωμένων έργων που κατά κανόνα εντάσσονταν στα προγράμματα των δημοσίων επενδύσεων. Από το 1984 όμως αποφασίστηκε η βαθμιαία υποκατάσταση των μεμονωμένων έργων από περιφερειακά προγράμματα, καταρτισμένα σύμφωνα με τις κοινοτικές προτεραιότητες.

Αυτή η δράση συγκεντρώνεται κατά προτεραιότητα σε τρεις άξονες που αντιστοιχούν σε τρεις σαφώς προσδιορισμένους τύπους περιφερειακών προβλημάτων⁷:

- Ανάπτυξη των περιφερειών στις νότιες και δυτικές περιοχές της Ένωσης (τα 2/3 της Ισπανίας, η Νότια Ιταλία, η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Βόρεια Ιρλανδία, ορισμένες περιφέρειες της Γαλλίας) στις οποίες προστίθενται τα νέα γερμανικά Lander.
- Αναδιάρθρωση των περιφερειών όπου παρατηρείται το φαινόμενο της βιομηχανικής παρακμής, οι οποίες συγκεντρώνουν περισσότερο από το 16% του κοινοτικού πληθυσμού.
- Προστασία των ευαίσθητων ή με μειωμένο πληθυσμό αγροτικών περιοχών, δηλαδή το 5% του κοινοτικού πληθυσμού

Πρώτη εφαρμογή αυτής της απόφασης για την Ελλάδα ήταν η ψήφιση των Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (Μ.Ο.Π.), με χρονικό ορίζοντα επτά έτη (1985-1992), που σαν σκοπό είχαν την ενίσχυση των μεσογειακών περιοχών της κοινότητας για να διευκολυνθεί η προσαρμογή τους από τη διεύρυνση της κοινότητας με την ένταξη σ' αυτήν της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Πεδίο εφαρμογής των Μ.Ο.Π στην Ελλάδα καθορίστηκε όλη η επικράτεια, με δράσεις που κάλυπταν όλους τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας με έμφαση στη γεωργία, την αλιεία, και τα έργα υποδομής. Συνολικά καταρτίστηκαν 7 προγράμματα από τα οποία τα 6 ήταν περιφερειακά και το ένα κλαδικό⁸.

Η σημερινή περιφερειακή πολιτική της κοινότητας ενσωματώνεται για την Ελλάδα στα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.) Ι και ΙΙ του Ελληνικού σχεδίου περιφερειακής ανάπτυξης και στο σχέδιο ανάπτυξης 2000-2006. Το Κ.Π.Σ Ι αναφέρεται στην περίοδο 1989-1993 και το Κ.Π.Σ ΙΙ στην περίοδο 1994-1999, και χρηματοδοτούνται σε εφαρμογή του στόχου Ι της κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής στο οποίο υπάγονται όλες οι περιφέρειες του Ελληνικού χώρου.

⁷ Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1996

⁸ Ανδρικοπούλου, Ε: *Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής από τη Συνθήκη της Ρώμης έως στο Maastricht*. Αθήνα: εκδόσεις Θεμέλιο, σειρά Ευρωπαϊκά Θέματα, Μαιος 1995

2.3. Η Επιτροπή των Περιφερειών.

Η Επιτροπή των Περιφερειών αποτέλεσε ένα σημαντικό θεσμικό βήμα για την αναβάθμιση του τοπικού και την καθιέρωση του ρόλου των Περιφερειών στην Κοινότητα.

Η Επιτροπή των Περιφερειών αποτελείται από αντιπροσώπους των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και περιφερειακής διοίκησης και έχει γνωμοδοτικό χαρακτήρα. Πρότυπο για τη σύσταση της αποτέλεσε η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Η κατάρτιση γνωμοδοτήσεων, αν και είναι ο κυριότερος λόγος ύπαρξης της, αποτελεί μόνο το πιο ορατό τμήμα της δράσης της. Η ΕΤΠ αναπτύσσει δραστηριότητα για να φέρει την Ένωση κοντά στους πολίτες της. Πρόκειται για μια αμφίδρομη διαδικασία: αφενός, η ΕΤΠ χρησιμεύει ως εκπρόσωπος, μεταφέροντας την πληροφορία που προέρχεται από τα θεσμικά όργανα στις πόλεις και στις περιφέρειες της Ευρώπης· αφετέρου, αποτελεί το μέσο για να εκφράσουν οι τοπικές και περιφερειακές αρχές τις απόψεις τους κατά τη θεσμική διαδικασία λήψεως αποφάσεων.

Η Επιτροπή των Περιφερειών ως υπέρμαχος της εταιρικής σχέσης στηρίζει τη λειτουργία της στους άξονες της κάθετης και οριζόντιας εταιρικής σχέσης.

Όσον αφορά την κάθετη εταιρική σχέση στηρίζοντας την συμμετοχή της ευρωπαϊκής, της εθνικής, της περιφερειακής και της τοπικής βαθμίδας στην ευρωπαϊκή διακυβέρνηση καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι τίποτα χωρίς τις κυβερνήσεις, τις περιφέρειες και τους δήμους και κοινότητες που την αποτελούν. Οι κυβερνήσεις, που εκπροσωπούνται στο Συμβούλιο, συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων σε κοινοτική κλίμακα και στην εφαρμογή των αποφάσεων αυτών στην επικράτειά τους· αλλά τελικά δεν είναι παρά το άθροισμα των τοπικών αρχών. Τέλος οι τοπικές και περιφερειακές αρχές μπορούν να αποδώσουν πλήρως μόνο με την υποστήριξη των δύο προαναφερθεισών βαθμίδων.

Όσον αφορά την Οριζόντια εταιρική σχέση στηρίζοντας τη συνεργασία των τοπικών και περιφερειακών αρχών με κατά τόπους εταίρους για κάθε πρωτοβουλία⁹.

2.4. Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης της Τοπικής Αυτονομίας.

Με την υιοθέτηση της Χάρτας Τοπικής Αυτονομίας γίνονται περισσότερο εμφανείς οι προθέσεις της Κοινότητας για προώθηση της αποκέντρωσης και της Τοπικής Ανάπτυξης. Ο Χάρτης της Τοπικής Αυτονομίας ψηφίσθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης και υιοθετήθηκε από τα κράτη μέλη της Κοινότητας το 1989¹⁰. Τα κύρια σημεία του ανέφεραν ότι:

⁹ Θ. Γεωργακόπουλος, Ε. Τσακαλώτος, *Οικονομικές Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα, 1996.

¹⁰ Εφημερίδα της Κυβέρνησης 10/5/1989, αρ. φύλλου 114

- Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποτελούν ένα από τα κύρια θεμέλια κάθε δημοκρατικής πολιτείας. Οι πολίτες έχουν κάθε δικαίωμα συμμετοχής στις δημόσιες υποθέσεις και αυτό μπορεί να ασκηθεί περισσότερο άμεσα και αποτελεσματικά σε τοπικό επίπεδο. Η τοπική αυτονομία πρέπει να αναγνωρίζεται από την εσωτερική νομοθεσία και το σύνταγμα και οι ΟΤΑ θα πρέπει να ρυθμίζουν με δική τους ευθύνη σημαντικό μέρος των δημοσίων υποθέσεων, μέσω των εκλεγμένων συμβουλίων τους,
- Οι ΟΤΑ έχουν δικαίωμα της επάρκειας των ιδίων πόρων ανάλογα με τις αρμοδιότητες τους, ενώ θα πρέπει να έχουν και τη δυνατότητα πρόσβασης στην εθνική αγορά κεφαλαίων. Επίσης οι επιχορηγήσεις προς τους ΟΤΑ δεν πρέπει να «θίγουν τη θεμελιώδη ελευθερία της άσκησης της πολιτικής τους».
- Οι ΟΤΑ έχουν το δικαίωμα να συνεργάζονται μεταξύ τους και να προωθούν τα κοινά τους συμφέροντα προχωρώντας ακόμα και σε διεθνείς συνεργασίες με ΟΤΑ άλλων χωρών.

Ο χάρτης της Τοπικής Αυτονομίας αφορούσε όλες τις κατηγορίες των ΟΤΑ που υπάρχουν σε κάθε κράτος - μέλος.

2.5. Τα χρηματοδοτικά ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Γενική Διεύθυνση (ΓΔ) XVI είναι η υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που είναι αρμόδια για τις κοινοτικές δράσεις που έχουν ως στόχο να γεφυρωθεί το χάσμα της κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης μεταξύ των διαφόρων περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τα άρθρα 130 Α και 130 Γ της Συνθήκης.

Οι πολιτικές και τα προγράμματα της ΓΔ XVI συμβάλλουν ουσιαστικά στη σταθερότητα της Ένωσης. Έχουν ως στόχο την προώθηση ενός υψηλού επιπέδου απασχόλησης, αντιμετωπίζοντας τις άνισες δυνατότητες των περιφερειών, για να δημιουργήσουν βιώσιμες αναπτυξιακές δραστηριότητες, και τις δυσχέρειές τους να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες της αγοράς εργασίας και του παγκόσμιου ανταγωνισμού.

Για την επιδίωξη των στόχων αυτών, οι κύριες αρμοδιότητες της ΓΔ XVI είναι η διαχείριση δύο σημαντικών ταμείων:

- Του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης και
- Του Ταμείου Συνοχής

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέτει συνολικά τέσσερα Διαρθρωτικά Ταμεία:

- Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
- Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
- Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
- Το Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας

από τα οποία χορηγεί χρηματοδοτικές ενισχύσεις για την αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών διαρθρωτικών προβλημάτων

Οι πόροι των Διαρθρωτικών Ταμείων κατανέμονται βάσει των περιόδων προγραμματισμού. Η τελευταία περίοδος αφορούσε το διάστημα από το 1994 έως το

1999 ενώ η παρούσα περίοδος αφορά το διάστημα από 2000-2006. Η χρηματοδοτική ενίσχυση χορηγείται με τη μορφή μη επιστρεφόμενων επιδοτήσεων¹¹.

2.5.1 Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Το ΕΤΠΑ δημιουργήθηκε το 1975 για τη χρηματοδοτική υποστήριξη των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης υπέρ των μειονεκτικών περιφερειών. Στόχος του είναι να συμβάλει στη μείωση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της Ένωσης.

Οι δραστηριότητες του ΕΤΠΑ διέπονται από την κανονιστική ρύθμιση Διαρθρωτικών Ταμείων και των εξής αρχών: συγκέντρωση, προγραμματισμός, εταιρική σχέση, προσθετικότητα και αποτελεσματικότητα.

Οι πόροι του ΕΤΠΑ κατανέμονται σε ορισμένες μειονεκτικές περιφέρειες, σύμφωνα με τους στόχους προτεραιότητας 1 και 2 των Διαρθρωτικών Ταμείων.

Η χρηματοδοτική ενίσχυση που προέρχεται από το ΕΤΠΑ προορίζεται κυρίως για :

- την υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων
- την προώθηση των παραγωγικών επενδύσεων
- τη βελτίωση των διαρθρώσεων
- την ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης.

Βασικός στόχος της ενίσχυσης που χορηγείται από το ΕΤΠΑ είναι η δημιουργία θέσεων απασχόλησης με την προώθηση της αειφόρου και ανταγωνιστικής ανάπτυξης¹².

2.5.2. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ).

Το ΕΚΤ δημιουργήθηκε το 1960, και είναι το βασικό μέσο της κοινωνικής κοινοτικής πολιτικής. Κατά τη διάρκεια της περιόδου 2000-2006, παρέχει χρηματοδοτικές ενισχύσεις στα έργα επαγγελματικής κατάρτισης, επανεκπαίδευσης και δημιουργίας θέσεων απασχόλησης στο πλαίσιο του Στόχου 3 αλλά και στα πλαίσια των στόχων 1 και 2 των Διαρθρωτικών Ταμείων. Η ενίσχυση του ΕΚΤ επικεντρώνεται ιδιαίτερα στους νέους ανέργους, τους ανέργους μακράς διάρκειας, στις μειονεκτούσες κοινωνικά ομάδες και τις γυναίκες. Το ΕΚΤ το διαχειρίζεται η ΓΔ Απασχόλησης και κοινωνικών υποθέσεων της επιτροπής¹³.

¹¹ (ΕΚ) Κανονισμός αριθμ. 1260/99, «Περί των γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά ταμεία», Βρυξέλλες 1999

¹² Κανονισμός ΕΟΚ αριθ.2083/93 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ)αριθ.4254/88 για διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.2052/88 όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

¹³ Κανονισμός ΕΟΚ αριθ.2084/93 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ)αριθ.4255/88 για διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.2052/88 όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

2.5.3. Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ).

Το ΕΓΤΠΕ είναι το χρηματοδοτικό μέσο της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης που αποτελεί τον δεύτερο πυλώνα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής. Χρηματοδοτεί τις ενέργειες ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών στο σύνολο της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ΕΓΤΠΕ συνίσταται από δύο τμήματα: το ΕΓΤΠΕ-τμήμα Προσανατολισμού υποστηρίζει τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης στις επιλέξιμες περιοχές του Στόχου 1. Το ΕΓΤΠΕ-τμήμα Εγγυήσεων παρεμβαίνει στις άλλες περιοχές. Η ΓΔ Γεωργίας της Επιτροπής διαχειρίζεται το ΕΓΤΠΕ¹⁴.

2.5.4. Το Χρηματοδοτικό Μέσο Προσανατολισμού της Αλιείας (ΧΜΠΑ).

Το ΧΜΠΑ παρεμβαίνει στο σύνολο των παράκτιων περιοχών (μέσω των προγραμμάτων του Στόχου 1 ή των εθνικών προγραμμάτων εκτός Στόχου 1), με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των διαρθρώσεων της αλιείας και την ανάπτυξη των εμπορικών βιώσιμων επιχειρήσεων προσπαθώντας να διατηρήσει την ισορροπία μεταξύ της αλιευτικής ικανότητας και των διαθέσιμων πόρων¹⁵.

2.5.5 Το Ταμείο Συνοχής.

Παράλληλα με τα Διαρθρωτικά Ταμεία, το Ταμείο Συνοχής παρέχει συμπληρωματική διαρθρωτική ενίσχυση σε τέσσερα λιγότερο αναπτυγμένα κράτη μέλη (Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα και Ιρλανδία) με τη χρηματοδότηση έργων που αφορούν το περιβάλλον ή την υποδομή στον τομέα των μεταφορών.

Ειδικότερα το Ταμείο Συνοχής χρηματοδοτεί έργα συνδεδεμένα με το περιβάλλον και τα Διευρωπαϊκά Δίκτυα Μεταφορών στα κράτη μέλη της Ένωσης όπου το ΑΕΠ είναι κατώτερο από το 90% του ευρωπαϊκού μέσου όρου.

Το Ταμείο δημιουργήθηκε με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1993 και αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, βοηθώντας τις λιγότερο ευημερούσες χώρες να συμμετάσχουν στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Χάρη στο Ταμείο Συνοχής, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ελλάδα προσέγγισαν τα κριτήρια σύγκλισης που καθορίστηκαν στο πλαίσιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, ενώ συνεχίζονται οι επενδύσεις στις υποδομές, για να επιταχυνθεί η ανάπτυξη των ανωτέρω χωρών.

Για την περίοδο 2000-2006, οι τέσσερις δικαιούχοι χώρες είναι, όπως και κατά την προηγούμενη περίοδο 1993-1999, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ελλάδα και η Ιρλανδία. Παρά την συντελεσθείσα πρόοδο, οι εν λόγω χώρες εξακολουθούν να έχουν ΑΕΠ κατώτερο από το 90% του κοινοτικού μέσου όρου.

¹⁴ Κανονισμός ΕΟΚ αριθ.2085/93 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.4256/88 για διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.2052/88 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων τμήμα Προσανατολισμού.

¹⁵ Κανονισμός ΕΟΚ αριθ.2080/93 για τις διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ.2052/88 όσον αφορά το χρηματοδοτικό μέσο προσανατολισμού της αλιείας.

Ο διατιθέμενος προϋπολογισμός στο Ταμείο Συνοχής για την περίοδο 2000-2006 ανέρχεται σε 18 δις ευρώ.

Οι κανόνες λειτουργίας του εμπεριέχονται σε κανονισμό του Συμβουλίου που άρχισε να ισχύει στις 26 Μαΐου 1994 και τροποποιήθηκε τον Μάρτιο του 1999.

Η χορηγούμενη από το Ταμείο Συνοχής βοήθεια υπόκειται σε όρους: τα δικαιούχα κράτη οφείλουν να τηρούν πρόγραμμα οικονομικής σύγκλισης. Στο πλαίσιο του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης, η Επιτροπή μπορεί να προειδοποιήσει το Συμβούλιο εάν ένα κράτος μέλος δεν τηρεί το πρόγραμμα σύγκλισης. Ένα υπέρμετρο δημόσιο έλλειμμα μπορεί να προκαλέσει ανάκληση των πιστώσεων. Κανένα νέο έργο δεν γίνεται δεκτό πριν διορθωθεί το έλλειμμα αυτό.

Το σύνολο των έργων επιλέγονται και εφαρμόζονται από τα κράτη μέλη, αλλά αποτελούν αντικείμενο τακτικής παρακολούθησης από τις υπηρεσίες της Επιτροπής.

Το ποσοστό συγχρηματοδότησης ενός έργου από το Ταμείο Συνοχής μπορεί να ανέλθει σε 80 έως 85% των δημόσιων δαπανών, είτε πρόκειται για έργα συνδεδεμένα με το περιβάλλον ή για αντίστοιχα συνδεδεμένα με τις υποδομές. Το ποσοστό αυτό μπορεί πάντως να μειωθεί σύμφωνα με την αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει". Αφετέρου, για να επανξηθεί η επενέργεια των έργων ως μοχλού ανάπτυξης της οικονομίας, η Επιτροπή παροτρύνει για μεγαλύτερη προσφυγή σε μεικτές χρηματοδοτήσεις δημόσιου / ιδιωτικού τομέα.

Το σύνολο των έργων οφείλουν να συμμορφώνονται προς τις διατάξεις της Συνθήκης και προς την ισχύουσα κοινοτική νομοθεσία. Ειδικότερα, πρέπει να τηρούνται οι κανόνες που εφαρμόζονται σε θέματα ανταγωνισμού, περιβάλλοντος και σύναψης δημόσιων συμβάσεων¹⁶.

Η συνολική χρηματοδότηση που διατέθηκε για το Ταμείο Συνοχής μεταξύ 1993 και 1999 και η οποία αποφασίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Εδιμβούργου το 1992 εμφανίζεται στον παρακάτω πίνακα:

Ετος	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	Σύνολο
Ποσό	1500	1750	2000	2250	2500	2550	2600	15150

Σε εκατ. εσμ, τιμές 1992

Στην Ελλάδα κατανεμήθηκε το 16-20% του συνόλου¹⁷.

¹⁶ (ΕΚ) Κανονισμός αριθμ. 1164/94, «για την ίδρυση του Ταμείου Συνοχής», Βρυξέλλες 1994

(ΕΚ) Κανονισμός αριθμ. 1264/99, «για την τροποποίηση του κανονισμού 1164/94 για την ίδρυση του Ταμείου Συνοχής», Βρυξέλλες 1999.

¹⁷ (Ε.Ε), Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής 1994-1999, Κανονιστικά Κείμενα και σχόλια, 1996

2.5.6. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων(ΕΤΕ)

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη χορήγηση δανείων σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς για έργα υποδομής και για την ίδρυση μεταποιητικών επιχειρήσεων, κυρίως στις προβληματικές περιφέρειες.

2.5.7. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα συμβάλλει στην περιφερειακή ανάπτυξη γιατί ενισχύει φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές της Κοινότητας με ειδικά προγράμματα εγκατάστασης νέων βιομηχανιών, εκπαίδευσης εργατών, κατασκευής εργατικών κατοικιών.

2.6. Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης.

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης αποτελούν «ένα σύνολο παρεμβάσεων» που εξυπηρετούν συγκεκριμένους στόχους και έχουν προβλέψιμες επιπτώσεις με προσδιορισμένο κόστος και πηγές κάλυψης του, καθώς και χρονικά όρια εφαρμογής. Το σύνολο αυτό έχει τη μορφή δεσμευτικής προγραμματικής συμφωνίας και είναι το αποτέλεσμα της σύζευξης της περιφερειακής πολιτικής της Κοινότητας και εκείνης του κράτους – μέλους, που πραγματώνεται με τη διαδικασία των αρχών της συγκέντρωσης, της εταιρικής σχέσης, του προγραμματισμού και της προσθετικότητας. Οι αρχές αυτές εξασφαλίζουν βασικούς θεσμούς λειτουργίας της διαρθρωτικής πολιτικής της Κοινότητας.

Η **αρχή της συγκέντρωσης** καθορίζει τα χαρακτηριστικά επιλεξιμότητας των περιφερειών που εντάσσονται στους έξι στόχους των Διαρθρωτικών Ταμείων:

Στόχος 1: Ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών.

Στόχος 2: Ανασυγκρότηση των περιφερειών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή.

Στόχος 3: Καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας (άνω των 12 μηνών)
Επαγγελματική αποκατάσταση των νέων (κάτω των 25 ετών)
Διευκόλυνση της επαγγελματικής αποκατάστασης των προσώπων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας.

Στόχος 4: Διευκόλυνση της προσαρμογής των εργαζομένων στις μεταβολές της βιομηχανίας και στην εξέλιξη των συστημάτων παραγωγής.

Στόχος 5α: Επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων
Ενίσχυση για τον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση της αλιείας

Στόχος 5β: Ανάπτυξη και διαρθρωτικά προσαρμογή των αγροτικών περιοχών

Στόχος 6: Προώθηση της ανάπτυξης των πολύ αραιοκατοικημένων περιοχών των

βόρειων χωρών

Η Ελλάδα ανήκει στο στόχο 1, δηλαδή στις «αναπτυξιακά καθυστερημένες» περιοχές για τις οποίες η Κοινότητα επιδιώκει «ανάπτυξη και διαρθρωτική προσαρμογή». Με βάση την ίδια αρχή ρυθμίζονται τα θέματα των διαθέσιμων πόρων και της κατανομής των πιστώσεων.

Η **αρχή της εταιρικής σχέσης** επιβάλλει τη στενή συνεργασία της επιτροπής και των εθνικών, περιφερειακών ή τοπικών φορέων σε όλα τα στάδια του προγραμματισμού. Η αρχή της εταιρικής σχέσης με την υιοθέτηση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης μπορούμε να πούμε ότι αποτέλεσε μια διέξοδο στο πρόβλημα του συγκεντρωτισμού στο σχεδιασμό και υλοποίηση των έργων και παρεμβάσεων.

Με βάση την αρχή της εταιρικής σχέσης κατά τις διαπραγματεύσεις για την κατάρτιση των ΚΠΣ καθίσταται υποχρεωτική η ενεργός συμμετοχή περιφερειακών εκπροσώπων. Επίσης οι Επιτροπές Παρακολούθησης οι οποίες αναλαμβάνουν την υλοποίηση επιχειρησιακών προγραμμάτων περιφερειακού χαρακτήρα πρέπει να είναι αποκεντρωμένες και η έδρα τους να βρίσκεται εντός της περιφέρειας στην οποία εκτελείται το πρόγραμμα.

Τέλος, προκειμένου οι περιφερειακές και τοπικές αρχές να βρεθούν σε θέση να ανταποκριθούν στις υψηλές ευθύνες και τεχνοκρατικές γνώσεις που απαιτούνται τόσο κατά τη φάση του σχεδιασμού, όσο και κατά τη φάση της υλοποίησης των προγραμμάτων, προβλέπεται η παροχή προς αυτές σημαντικής τεχνικής βοήθειας. Η στελέχωση, η μηχανοργάνωση, η εκπόνηση μελετών, τα διεθνή δίκτυα συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών και εμπειριών είναι μερικοί από τους τομείς που καλύπτει η παρεχόμενη τεχνική βοήθεια στα πλαίσια της εταιρικής σχέσης.

Η **αρχή του προγραμματισμού** αναφέρεται στην καλυπτόμενη περίοδο της διαρθρωτικής δράσης, τη διαδικασία προγραμματισμού και τις αρμοδιότητες κάθε Ταμείου (ΕΤ-ΠΑ, ΕΚΤ, ΧΜΠΑ, ΕΓΤΠΕ – Τμήμα Προσανατολισμού) στην εφαρμογή των πολιτικών που εξυπηρετούν τους έξι καθορισμένους στόχους.

Η αρχή της **προσθετικότητας** προβλέπει ότι η «αύξηση των πιστώσεων των Ταμείων» δεν υποκαθιστά τις εθνικές ενισχύσεις. Οι ενισχύσεις αυτές πρέπει να κυμαίνονται τουλάχιστον στο ίδιο επίπεδο με αυτό που ίσχυε κατά την προηγούμενη περίοδο προγραμματισμού, λαμβάνοντας πάντως υπόψη τις μακροοικονομικές συνθήκες¹⁸ που διαπιστώνονται στο κράτος – μέλος¹⁸.

2.7. Τα Ειδικά Αναπτυξιακά Προγράμματα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΑΠΤΑ I & II).

Τμήμα του κοινοτικού περιφερειακού προγραμματισμού αποτέλεσαν και τα Ειδικά Αναπτυξιακά Προγράμματα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΕΑΠΤΑ), τα οποία εντάχθηκαν στα ΠΕΠ υλοποίησης των ΚΠΣ. Τα προγράμματα αυτά έδωσαν σημαντική αναπτυξιακή ώθηση στην τοπική αυτοδιοίκηση, διότι εκτός από έργα υποδομής¹⁹ των

¹⁸ Κόνσολας Ν., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997

¹⁹ Περιλαμβάνει έργα οδοποιίας, ύδρευσης - αποχέτευσης, προστασίας περιβάλλοντος, κοινωνικών και πολιτιστικών υποδομών, πολεοδομικού σχεδιασμού κ.α.

ΟΤΑ χρηματοδότησαν μελέτες τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων και επενδύσεις δημοτικών επιχειρήσεων.

Το ΕΑΠΤΑ των ετών 1989-1993 αποτέλεσε το δείκτη συμμετοχής της Τ.Α. στους στόχους και στη διαδικασία υλοποίησης της ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής σε

τοπικό επίπεδο, συμβάλλοντας με τον τρόπο αυτό στην ενίσχυση της οικονομική και κοινωνικής συνοχής.

Προτεραιότητες του αναπτυξιακού αυτού προγράμματος ήταν²⁰:

1. η υλοποίηση έργων υποδομής και έργων παραγωγικής επένδυσης, που πρότειναν οι τότε Αναπτυξιακοί Σύνδεσμοι και Δήμοι και γενικότερα προγράμματα και έργα που περιέχονταν σε ολοκληρωμένα ΤΑΠ Δήμων ή Α.Σ.
2. η υλοποίηση έργων προστασίας του περιβάλλοντος και η βελτίωση των συνθηκών ζωής
3. η κατασκευή μεμονωμένων έργων, εφόσον συνδέονταν άμεσα με παραγωγικές επενδύσεις
4. η κατασκευή έργων και επενδύσεων που συμπλήρωναν και αξιοποιούσαν έργα νομαρχιακής σημασίας, τα οποία προωθούσαν την τοπική ανάπτυξη.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του ΕΑΠΤΑ Ι ανήρχετο σε 60 δις περίπου.

Με το ΕΑΠΤΑ Ι η τοπική αυτοδιοίκηση κλήθηκε να συμμετάσχει ουσιαστικά στο δύσκολο έργο του προγραμματισμού και σχεδιασμού σε τοπικό επίπεδο. Σημαντικό ρόλο στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των έργων του ΕΑΠΤΑ έπαιξαν αφενός η Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Ανάπτυξης και Αυτοδιοίκησης (ΕΕΤΑΑ) μέσω της απαραίτητης πληροφόρησης και υποδομής που στήριξαν την τοπική αυτοδιοίκηση και αφετέρου το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων (ΤΠΔ) που λειτούργησε ως ενδιάμεσος φορέας χρηματοδότησης κατά τη διαδικασία υλοποίησης του προγράμματος. Το ΤΠΔ εξασφάλισε την ίδια συμμετοχή της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσα από τη δανειοδότηση του 20% του προγράμματος, σε περίπτωση που ο φορέας δεν μπορούσε να διαθέσει αυτό το ποσό. Το υπόλοιπο 20% εξασφαλίστηκε από το περιφερειακό σκέλος του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, ενώ η Κοινότητα χρηματοδότησε το υπόλοιπο 60% της δαπάνης. Το ΕΑΠΤΑ ΙΙ αφορούσε την προγραμματική περίοδο 1994-1999.

Οι άξονες προτεραιότητας του προγράμματος προσιδίαζαν στις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής. Κύριοι στόχοι του ήταν η αναβάθμιση και διερεύνηση του αναπτυξιακού ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω της συμμετοχής της σε δράσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων σε τοπικό επίπεδο.

Προτεραιότητες του ΕΑΠΤΑ ΙΙ ήταν οι εξής:

1. υποστήριξη της τοπικής οικονομίας, με την κατασκευή των αναγκαίων έργων υποδομής
2. ενίσχυση της λειτουργίας των θεσμών αυτοδιοίκησης
3. αξιοποίηση των τουριστικών πόρων
4. κοινωνικές και πολιτιστικές υποδομές

²⁰ Βλέπε ΕΑΠΤΑ Ι & ΙΙ, Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακών Προγραμμάτων

5. προστασία του περιβάλλοντος με τις απαραίτητες μελέτες και έργα
6. πολεοδομικός σχεδιασμός
7. ύδρευση – αποχέτευση
8. οδοποιία, κ.α.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του ΕΑΠΤΑ II ανήρχετο σε 202,3 δις περίπου.

Το χρηματοδοτικό σχήμα του προγράμματος είχε ως εξής: 75% από κοινοτικούς πόρους και 25% από ίδιους πόρους των φορέων υλοποίησης των έργων. Για τους οικονομικά αδύνατους φορείς το Υπουργείο Εσωτερικών επρόκειτο να καλύψει κατά περίπτωση, μέρος της ίδιας συμμετοχής από το ΠΔΕ. Η κατανομή των κονδυλίων προβλέπονταν να γίνει με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της αντίστοιχης περιφέρειας και με διάφορους συντελεστές με βάση πληθυσμιακά και άλλα κριτήρια.

Η κοινοτική χρηματοδότηση για το ΕΑΠΤΑ I & II προήλθε βέβαια από τα διαρθρωτικά ταμεία της Κοινότητας. Η παρακολούθηση και η διαχείριση των έργων έγινε από το Υπουργείο Εσωτερικών και την Περιφέρεια. Οι ΤΕΔΚ είχαν εμπλακεί αρχικά στο σχεδιασμό του ΕΑΠΤΑ αλλά όχι αποτελεσματικά, εφόσον δεν υπήρχε σύστημα παρακολούθησης των έργων των ΟΤΑ της περιοχής τους.

Παρόλα αυτά η εμπειρία από την εφαρμογή των ΕΑΠΤΑ I & II θεωρείται σημαντική εφόσον τόνισε τη σημασία της συνεργασίας των ΟΤΑ και την ανάγκη ύπαρξης ικανών στελεχών καθώς και την ανάγκη πληροφόρησης. Στη συνέχεια με τη μεταρρύθμιση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με τη θέσπιση της δευτεροβάθμιας Ν.Α. δημιουργήθηκαν θέσεις ειδικού επιστημονικού προσωπικού για θέματα αυτοδιοίκησης και ανάπτυξης και ενισχύθηκε ο θεσμός συνεργασίας των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ, οι οποίοι αξιοποιώντας και την προϋπάρχουσα εμπειρία ενεργοποιήθηκαν και συντονίστηκαν καλύτερα στα πλαίσια του ΕΑΠΤΑ II

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΩΝ ΚΠΣ - Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ Α'ΚΠΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.

3.1. Το περιφερειακό πρόβλημα – περιφερειακές ανισότητες την περίοδο πριν την έναρξη εφαρμογής των κοινοτικών πλαισίων στήριξης.

Οι βασικοί στόχοι της περιφερειακής αναπτυξιακής πολιτικής είναι η αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των πόλεων και των περιφερειών της χώρας και η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Η αποτύπωση των περιφερειακών ανισοτήτων δεν είναι εύκολη δεδομένου ότι πολλές κατηγορίες περιφερειακών δεδομένων αποτελούν εκτιμήσεις ή κατανομές σε περιφερειακό επίπεδο βάσει αλγορίθμων που πολλές φορές αποκρύπτουν τις περιφερειακές μεταβολές.

3.1.1. Δημογραφικές συνθήκες

Οι δημογραφικά ακμαιότερες περιφέρειες²¹, τόσο από άποψη φυσικής κίνησης, όσο και από άποψη προσέλκυσης μεταναστών στη δεκαετία 1981 – 1991 ήταν κατά σειρά τα Νησιά του Ιονίου και η Στερεά Ελλάδα, γενικότερα η Νότια Ελλάδα, ηπειρωτική και νησιωτική. Οι ευνοϊκές δημογραφικές τάσεις στα νησιά του Ιονίου και τη Νότια Ελλάδα συναρτώνται κατά πάσα πιθανότητα με την οικονομική ακμαιοτήτα των περιφερειών αυτών η οποία οφείλεται κατά κύριο λόγο στη γρήγορη ανάπτυξη του τουριστικού τομέα. Ειδικά όμως σε Κρήτη και Πελοπόννησο οφείλεται και στην ανάπτυξη της γεωργίας.

Η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης είναι η μόνη που υπέστη μείωση του συνολικού της πληθυσμού την περίοδο αυτή, ενώ στη Δυτική Μακεδονία η γεννητικότητα διατηρούνταν σε υψηλά επίπεδα. Ικανοποιητική εμφανίζεται η εικόνα τόσο από άποψη γεννητικότητας όσο και από άποψη πληθυσμιακής αύξησης την περίοδο 1971-1991, στην Ήπειρο και τη Θεσσαλία. Το φαινόμενο συνδέεται για τη Θεσσαλία πιθανών με τη συγκριτικά ισχυρή οικονομική της βάση σε όλους τους τομείς, για δε την Ήπειρο με την ίδρυση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, την ανάπτυξη γεωργικών βιομηχανιών και του εσωτερικού τουρισμού. Η Στερεά Ελλάδα και η Πελοπόννησος παρουσιάζουν χαμηλή γεννητικότητα ενώ η Αττική εξακολουθούσε να έχει έναν από τους υψηλότερους ρυθμούς φυσικής αύξησης.

Ως προς την εξέλιξη του αστικού, ημιαστικού, και αγροτικού πληθυσμού:

- Εντυπωσιακό ρυθμό αύξησης του αστικού πληθυσμού παρουσίασαν τα Ιόνια νησιά, η Ήπειρος και η Κρήτη.
- Του ημιαστικού: το Νότιο Αιγαίο, η Κεντρική Μακεδονία και η Αττική.
- Του αγροτικού: το Βόρειο και Νότιο Αιγαίο, η Δυτική Ελλάδα και τα Ιόνια νησιά.

²¹ βλ. ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 19, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό, Αθήνα, 1995

3.1.2 Οικονομική δραστηριότητα

Τα κυριότερα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας στους βασικότερους παραγωγικούς τομείς **την περίοδο πριν την έναρξη εφαρμογής του πρώτου κοινοτικού πλαισίου** στήριξης έχουν ως εξής:

- Ο πρωτογενής τομέας ενώ καταλαμβάνει πολύ σημαντική θέση όσον αφορά τόσο την απασχόληση (27,18% του ενεργού πληθυσμού το 1986) όσο και το ΑΕΠ (16,87% το 1986) χαρακτηρίζεται από χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα. Οι διαρθρωτικές ελλείψεις είναι έντονες σε επίπεδο , ανθρώπινου δυναμικού και αξιοποίησης της παραγωγής, στερείται περιφερειακής ισορροπίας και αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα στις μειονεκτικές γεωργικές περιοχές.
- Η βιομηχανία που απασχολεί το 26,81% του ενεργού πληθυσμού και αντιπροσωπεύει το 29,4% του ΑΕΠ (1986), χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία των παραδοσιακών τομέων οι οποίοι αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων είναι μικρομεσαίες και αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα.
- Ο τομέας των υπηρεσιών αποτελεί το μεγαλύτερο τμήμα της ελληνικής οικονομίας απασχολώντας το 1986 το 46,1% του ενεργού πληθυσμού και αντιπροσωπεύοντας το 53,71% του ΑΕΠ. Χαρακτηρίζεται από υπερτροφία του δημόσιου τομέα, ανεπαρκή υποδομή και έλλειψη σύγχρονων υπηρεσιών.

Στην τομεακή αυτή κατάσταση προστίθεται και το πρόβλημα της έλλειψης ισορροπίας σε περιφερειακό επίπεδο καθώς μπορούμε να διακρίνουμε τέσσερις τύπους γεωγραφικών περιοχών με αντίστοιχα προβλήματα και ανάγκες την περίοδο αυτή.

- Η περιοχή της Αττικής, η οποία χαρακτηρίζεται από υπερβολικά μεγάλη συγκέντρωση κατοίκων και δραστηριοτήτων και έχει ανάγκη υποδομής κατά της ρύπανσης.
- Οι άλλες αστικές περιοχές και οι περιοχές με μεγάλη τουριστική συγκέντρωση έχουν ανάγκη σύγχρονης οικονομικής υποδομής και υποδομής για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- Οι πεδινές περιοχές, οι οποίες στερούνται οικονομικής υποδομής με στόχο την ανάπτυξη λιγότερο παραδοσιακών οικονομικών δραστηριοτήτων.
- Οι απομακρυσμένες περιοχές (παραμεθόριες, νησιωτικές και ορεινές) οι οποίες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα (μείωση και γήρανση του πληθυσμού) και χρήζουν απαραίτητων παρεμβάσεων προκειμένου να διατηρηθεί μια σχετική οικονομική δραστηριότητα και να συγκρατηθεί το φαινόμενο της εγκατάλειψης.

3.1.3. Απασχόληση

Στον τομέα της εργασίας παρατηρείται η τάση της απώλειας θέσεων απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, σημαντικά κέρδη στο δευτερογενή ενώ ο τριτογενής τομέας είναι και ο πιο δυναμικός. Η ανεργία το 1989 ανέρχονταν σε 8% και ήταν άνισα κατανομημένη στη χώρα. Οι αστικές περιοχές πλήττονται ιδιαίτερα (9.6%) ενώ στις αγροτικές περιοχές είναι πιο έντονη η υποαπασχόληση (3,2%)

Η ανισότητα στην ανεργία είναι ακόμα πιο έντονη για τις λιγότερες ανταγωνιστικές κατηγορίες στην αγορά εργασίας όπως οι γυναίκες (11,5%) και οι νέοι (24,4%). Η πολιτική επαγγελματικής κατάρτισης δεν είναι αρκετά αποκεντρωμένη και συντονισμένη και εξαρτάται από το εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Οι δομές επαγγελματικής κατάρτισης είναι ανεπαρκείς και συγκεντρωμένες στην Αττική. Όσον αφορά το επίπεδο ειδίκευσης αυτών που αναζητούν μια θέση απασχόλησης, διαπιστώνεται άνοδος του ποσοστού πτυχιούχων στον ενεργό πληθυσμό και ταυτόχρονα, ένα φαινόμενο πλεονάσματος αποφοίτων λυκείων που δεν διαθέτουν καμιά επαγγελματική κατάρτιση.

Το 1991 το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων συγκεντρώνονταν στην Αττική (47%) και στην Κεντρική Μακεδονία (13%), δηλαδή στις περιφέρειες των δύο μεγαλύτερων αστικών κέντρων. Σχετικά υψηλά ποσοστά ανεργίας επί του εργατικού δυναμικού, σημαντικά υψηλότερα από το μέσο χώρας, σημειώνονταν επίσης στη Δυτ. Μακεδονία, την Ήπειρο, τη Δυτική Ελλάδα, τη Στερεά Ελλάδα και το Βόρειο Αιγαίο. Αντίθετα περιορισμένος ήταν ο αριθμός των ανέργων στις σχετικά ακμάζουσες λόγω τουριστικής ανάπτυξης περιφέρειες της Κρήτης, του Νότιου Αιγαίου και των Ιονίων Νησιών στις οποίες το επίπεδο ανεργίας ήταν παραπλήσιο της ανεργίας τριβής (4%).

Όσον αφορά τους παραγωγικούς τομείς²²:

- Στον πρωτογενή τομέα παρατηρείται μείωση της απασχόλησης μεταξύ 1981 και 1991 σε όλες τις περιφέρειες, ενώ αντίθετα παρατηρείται αύξηση του προϊόντος σε όλες τις περιφέρειες, εκτός Ηπείρου, Θεσσαλίας και Πελοποννήσου. Αυτό οφείλεται στην πολύ σημαντική αύξηση των σχετικών τιμών πολλών αγροτικών προϊόντων, που είναι αποτέλεσμα της εισόδου της χώρας στην Ε.Ο.Κ και της εφαρμογής της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής.
- Στον δευτερογενή τομέα παρατηρείται την ίδια περίοδο μείωση ή μικρή αύξηση της απασχόλησης σε όλες τις περιφέρειες, αλλά και αύξηση του προϊόντος, που δείχνει ότι αυξήθηκε γενικά η παραγωγικότητα.
- Στον τριτογενή τομέα παρατηρείται σημαντική αύξηση της απασχόλησης σε όλες τις περιφέρειες πλην της Ανατολικής Μακεδονίας και του προϊόντος σε όλες τις περιφέρειες. Η τριτογενοποίηση της οικονομίας της χώρας στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αλλά και των περιφερειών αποτελεί αναμφισβήτητο γεγονός οφειλόμενο κατά πολύ στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Επίπεδο εκπαίδευσης εργατικού δυναμικού.

Δεδομένου ότι η αύξηση της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού, που αποτελεί μια από τις βασικές πηγές αύξησης της παραγωγής και οικονομικής ανάπτυξης, συναρτάται στενά με τη ποιότητα και την ποσοτική επάρκεια του εκπαιδευτικού συστήματος παρατηρείται ότι το 1991:

- Το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων με μεταπτυχιακό τίτλο συγκεντρώνεται στην Αττική (75,3%), ακολουθούν Κεντρική Μακεδονία (10,77%), και Δυτική Ελλάδα (5,23%). Πρόκειται για τις περιφέρειες των τριών μεγαλύτερων αστικών κέντρων της χώρας κι αυτό δείχνει το συγκριτικό τους πλεονέκτημα από άποψη

²² Βασιλόπουλος, Α.Μήλα, *Περιφερειακές ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης 1971-1991*, Ι.Π.Α

ποιότητας εργατικού δυναμικού, δεδομένου ότι παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά συγκέντρωσης και στους λοιπούς τίτλους εκπαίδευσης.

- Το μικρότερο ποσοστό απασχολουμένων με μεταπτυχιακό τίτλο συγκεντρώνεται σε Δυτική Μακεδονία και Ήπειρο (0,62%) και ακολουθεί η Πελοπόννησος (0,92%).

3.2. Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα.

Η τρίτη διεύρυνση της κοινότητας με την εισδοχή της Ισπανίας και της Πορτογαλίας απειλούσε με αρνητικές επιπτώσεις τις οικονομίες των μεσογειακών περιοχών των χωρών μελών. Ο κίνδυνος αυτός οδήγησε την κοινότητα στην έγκριση του Κανονισμού 2088/85 με τον οποίο καθιερώθηκαν τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα. Στο προοίμιο του Κανονισμού αυτού αναφέρεται ότι ο στόχος της ειδικής αυτής Κοινοτικής δράσης είναι η βελτίωση της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των νότιων περιοχών της Κοινότητας. Ο στόχος αυτός εξειδικεύεται περισσότερο με τη ρητή διατύπωση ότι τα προγράμματα αφορούν το σύνολο των τομέων οικονομικής δραστηριότητας.

Τα Μ.Ο.Π. έχουν ιδιαίτερη σημασία γιατί για πρώτη φορά η Κοινότητα εφαρμόζει ιδιαίτερη πολιτική για τις μεσογειακές περιοχές, προσαρμοσμένη στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας του Ευρωπαϊκού Νότου. Ταυτόχρονα αναγνωρίζεται ότι οι περιοχές αυτές πλήττονται περισσότερο από τη διαδικασία ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Οικονομίας.

Το γεωγραφικό πεδίο εφαρμογής των Μ.Ο.Π. περιλαμβάνει :

A) το σύνολο της Ελληνικής Επικράτειας

B) στη Γαλλία τις περιοχές Corse, Provence, Languedoc – Roussillon, Alpes, Cote d'Azur, Aquitaine, Midi – Pyrennees, καθώς και τα διαμερίσματα Drome και Ardeche

Γ) στην Ιταλία το σύνολο του Mezzogiorno, τις περιοχές Liguria, Toscana, Umbria και Marche , την πλαγιά Απεννίνων και μόνο για την ενίσχυση των υδατοκαλλιεργειών, τις λιμνοθάλασσες στο Βόρειο τμήμα της Αδριατικής μεταξύ της κοιλάδας του Comacchio και του Marano Langunara.

Χρονικός ορίζοντας των Μ.Ο.Π. ορίστηκε η περίοδος από το 1985-1990. Τα μέτρα για την επίτευξη των στόχων του Μ.Ο.Π εντάσσονται σε πέντε κατηγορίες

1. Μέτρα για τη γεωργία:

- Μετατροπή και αναδιάρθρωση της παραγωγής προς εξειδικεύσεις και χρήσεις καλλίτερα προσαρμοσμένες στις προοπτικές της αγοράς
- Εκσυγχρονισμός και εντατικοποίηση της παραγωγής ορισμένων παραδοσιακών κυρίως προϊόντων
- Διευκόλυνση της ένταξης νέων στην γεωργική παραγωγή
- Ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος, βελτίωση των υποδομών

2. Μέτρα για την αλιεία:

- Εκσυγχρονισμός του αλιευτικού στόλου
- Βελτίωση αλιευτικών υποδομών
- Ενίσχυση εγκαταστάσεων μεταποίησης αλιευτικών προϊόντων
- Προώθηση ενεργειών στο τομέα του marketing

3. Μέτρα για την βιομηχανία και τη βιοτεχνία:
 - Δημιουργία και ανάπτυξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων
 - Ενθάρρυνση καινοτομιών και εφαρμογών νέων τεχνολογιών στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις
 - Διευκόλυνση μετεγκατάστασης επιχειρήσεων
 - Ενίσχυση της βιομηχανικής υποδομής
4. Μέτρα για τις υπηρεσίες:
 - Προαγωγή του τουρισμού
 - Βελτίωση των μεταφορών και των επικοινωνιών
5. Μέτρα για την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού:
 - Επαγγελματική κατάρτιση
 - Προώθηση τοπικών πρωτοβουλιών απασχόλησης
 - Δημιουργία κέντρων παρακολούθησης της αγοράς εργασίας

Η συνολική Κοινοτική συμμετοχή ανέρχεται στο ποσό των 6,6 δισεκατ. Ecu από τα οποία 2,5 εκατ. Ecu αντιστοιχούν στη χώρα μας. Το ποσό αυτό καλύπτει το 70% κάθε έργου που εντάσσεται στα Μ.Ο.Π το υπόλοιπο 30% καλύπτεται από τον Ελληνικό Προϋπολογισμό. Πεδίο εφαρμογής των Μ.Ο.Π στην Ελλάδα καθορίστηκε όλη η επικράτεια, με δράσεις που κάλυπταν όλους τους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας με έμφαση στη γεωργία, την αλιεία, και τα έργα υποδομής. Συνολικά καταρτίστηκαν 7 προγράμματα από τα οποία τα 6 ήταν περιφερειακά και το ένα κλαδικό. Συγκεκριμένα αφορούσαν τη Δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο, την Ανατολική Κεντρική Ελλάδα, την Αττική, τη Βόρεια Ελλάδα, τα νησιά του Αιγαίου, την Κρήτη και τον κλάδο της πληροφορικής με σκοπό την αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, την αύξηση του εισοδήματος, τη βελτίωση του επιπέδου απασχόλησης και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε όλους τους τομείς εκτός της γεωργίας.

Μια εκτίμηση²³ που έχει γίνει για τη δράση των Μ.Ο.Π, υποστηρίζει ότι μερικά μόνο Μ.Ο.Π αποτελούσαν χωρικά προγράμματα και ότι τα υπόλοιπα αποτελούσαν συγκυριακές δράσεις ή χρησιμοποιήθηκαν ως τρόπος πρόσθετης χρηματοδότησης. Ακόμα οι καινοτομίες που αυτά παρουσίασαν εντοπίζονται κύρια στο οικολογικό τους ενδιαφέρον, το ενδιαφέρον για τους συντελεστές τοπικής ανάπτυξης και για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Πάντως μπορεί να ειπωθεί ότι η εφαρμογή τους στη χώρα μας είχε θετικά αποτελέσματα αφού έδωσε ώθηση στον περιφερειακό προγραμματισμό, στην αναδιοργάνωση της διοίκησης και ήταν μια ευκαιρία για τους περιφερειακούς φορείς να ενισχυθούν μέσω των διαδικασιών διαχείρισης δράσεων.

²³ Κόνσολας Ν., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997

3.3. Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993.

Το Α΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης αποτελείται από δύο μέρη:

- α) το Εθνικό σκέλος που καλύπτει παρεμβάσεις οι οποίες σχεδιάστηκαν σε εθνικό επίπεδο
- β) το Περιφερειακό σκέλος το οποίο καλύπτει τις παρεμβάσεις που αφορούν την ανάπτυξη των ιδιαίτερων δυνατοτήτων κάθε περιοχής.

3.3.1. Εθνικό σκέλος

Στο Εθνικό σκέλος ορίζονταν πέντε βασικοί άξονες ανάπτυξης²⁴:

Άξονας 1 - Βελτίωση του επιπέδου της χώρας όσον αφορά τη βασική οικονομική υποδομή.

Ο άξονας αυτός περιλαμβάνει έργα στις:

Α) Μεταφορές

Στον τομέα των μεταφορών το πρώτο Κοινοτικό Πλαίσιο προέβλεπε:

- Λειτουργικό πρόγραμμα « Μεγάλοι οδικοί άξονες» που αφορούσε την ολοκλήρωση του οδικού άξονα Αθήνα - Υλίκη και Αθήνα – Κόρινθος και άλλων μικρότερων παρεμβάσεων ενίσχυσης του οδικού δικτύου της χώρας.
- Λειτουργικό πρόγραμμα «Σιδηρόδρομοι» το οποίο αφορούσε την εγκατάσταση διπλής σιδηροδρομικής στη διαδρομή Αθήνα –Θεσσαλονίκη καθώς και μικρότερου μεγέθους με σκοπό την μείωση του χρόνου διαδρομής, την αύξηση της ασφάλειας μεταφοράς και την προετοιμασία μελλοντικών επενδύσεων.
- Το έργο «Μετρό Αθήνας» που προέβλεπε την ολοκλήρωση ενός τμήματος του δικτύου του μετρό και την χρηματοδότηση προπαρασκευαστικών μελετών για το μετρό της Θεσσαλονίκης.
- Το έργο «Αεροδρόμιο των Σπάτων»

Β) Τηλεπικοινωνίες

Στον τομέα των τηλεπικοινωνιών είχε ενταχθεί πρόγραμμα το οποίο περιλάμβανε μέρος του πολυετούς προγράμματος του ΟΤΕ.

Γ) Ενέργεια

Στο ενεργειακό τομέα είχαν ενταχθεί τα παρακάτω προγράμματα:

- Λειτουργικό πρόγραμμα ή μεγάλα έργα «Ηλεκτρισμός»το οποίο περιλάμβανε παρεμβάσεις όσον αφορά το σύστημα ελέγχου ηλεκτρικής ενέργειας, τα ηλεκτροστατικά φίλτρα του σταθμού Πτολεμαΐδας και έργα για τη σύνδεση της Κρήτης με υποθαλάσσιο καλώδιο.
- Μεγάλο έργο «Φυσικό αέριο» το οποίο αφορά τις απαραίτητες εγκαταστάσεις για την εισαγωγή και κατανάλωση του φυσικού αερίου στην Ελλάδα.
- Λειτουργικό πρόγραμμα «Αχελλώος» που περιλαμβάνει το σύνολο των έργων της Συκιάς και του τούνελ εκτροπής προς τη Θεσσαλία καθώς και το σταθμό του Πευκόφυτου.

²⁴ Υ.ΠΕ.ΘΟ Α΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1989-1993

Δ) Έρευνα και Τεχνολογία

Στον τομέα της έρευνας και τεχνολογίας είχε προβλεφθεί ομώνυμο πολυτομεακό πρόγραμμα το οποίο περιλάμβανε μέρος του εθνικού προγράμματος για την έρευνα και τεχνολογία με στόχο την ανάπτυξη της στην Ελλάδα μέσω της δημιουργίας υποδομής, παροχής κινήτρων στους ερευνητές και σύνδεσης της έρευνας με την παραγωγή.

Ε) Περιβάλλον

Στα πλαίσια του Α ΚΠΣ εντάσσονταν και το λειτουργικό πρόγραμμα «Περιβάλλον» με δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος.

Άξονας 2 - Ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα και αγροτική ανάπτυξη.

Ο άξονας αυτός περιελάμβανε το πολυτομεακό λειτουργικό πρόγραμμα « Ανάπτυξη και ενίσχυση των γεωργικών δομών» στο οποίο περιλαμβάνονται δράσεις που αποσκοπούν στην ανάπτυξη και ενίσχυση των γεωργικών δομών, στην ενθάρρυνση των νέων να στραφούν στη γεωργία, και στην προώθηση των εγγείων βελτιώσεων, συμπεριλαμβανομένων των αρδευτικών έργων.

Άξονας 3 – Αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων.

Στόχος του άξονα αυτού ήταν η υποβοήθηση της ανάπτυξης του παραγωγικού τομέα μέσω της βελτίωσης του τεχνικού και οικονομικού περιβάλλοντος των βιομηχανικών επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων υπηρεσιών παροχής υπηρεσιών, της ειδίκευσης των στελεχών και των εργατών, καθώς και της συγχρηματοδότησης ενός αποτελεσματικού καθεστώτος ενισχύσεων.

Στα πλαίσια του άξονα 3 λειτούργησε το πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα των βιομηχανικών επιχειρήσεων και των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών» όπου περιλαμβάνονταν το αναθεωρημένο καθεστώς ενισχύσεων προς τις βιομηχανίες και τις υπηρεσίες, τα μέτρα παροχής συμβουλών στις βιομηχανικές επιχειρήσεις, η δημιουργία ζωνών και τα μέτρα κατάρτισης εθνικής κλίμακας.

Άξονας 4 – Ισόρροπη ανάπτυξη του τουρισμού.

Επιδιωκόμενος στόχος του άξονα αυτού ήταν η καλύτερη αξιοποίηση των τουριστικών δυνατοτήτων της χώρας μέσω της συγχρηματοδότησης ενός αποτελεσματικού καθεστώτος ενισχύσεων κυρίως υπέρ των μικρών ξενοδοχειακών επιχειρήσεων, έργων υποδομής, καθώς και μέσω της κατάλληλης επαγγελματικής κατάρτισης.

Άξονας 5 - Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

Στόχος του εν λόγω εθνικού άξονα ήταν η δημιουργία υποδομών προκειμένου να ανταποκριθεί το κράτος στις ανάγκες επαγγελματικής κατάρτισης και ενίσχυσης για προσλήψεις λόγω της ανάπτυξης και της αναδιάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας μέσα από την εφαρμογή των παρακάτω προγραμμάτων:

- «Βελτίωση των δομών κατάρτισης και εκπαίδευσης» το οποίο περιελάμβανε μέτρα για τη δημιουργία και βελτίωση των απαραίτητων υποδομών και του εξοπλισμού επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης.

- «Πολυτομεακές πολυαξονικές και διαπεριφερειακές ενέργειες κατάρτισης, συνδεδεμένες με τους λοιπούς άξονες» το οποίο περιελάμβανε ειδικές ενέργειες κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού.
- «Ειδικά μέτρα κατάρτισης και προώθησης της απασχόλησης» με προγράμματα κατάρτισης: στη δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση, στον τομέα της υγείας, προγράμματα απασχόλησης για την εξυπηρέτηση συλλογικών αναγκών, καθώς και προγράμματα που συνδέονταν άμεσα με τους αναπτυξιακούς άξονες.

3.3.2 Περιφερειακό σκέλος

Το περιφερειακό σκέλος του Α ΚΠΣ κάλυπτε κατά κύριο λόγο τις κοινοτικές παρεμβάσεις που στοχεύουν στην ανάπτυξη του ιδιαίτερου δυναμικού κάθε περιφέρειας. Για κάθε περιφέρεια είχε σχεδιαστεί ένα «Περιφερειακό πολυταμειακό λειτουργικό πρόγραμμα» το οποίο περιλάμβανε τρία υποπρογράμματα (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ και ΕΓΤΠΕ) εκμεταλλευόμενο τη συνέργεια των μέτρων και των ενεργειών των διαφόρων ταμείων

Ειδικότερα για κάθε περιφέρεια προβλέπονταν²⁵:

1. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

- Επίκεντρο του υποπρογράμματος του ΕΚΤ ήταν η επαγγελματική κατάρτιση για την αναζωογόνηση των συνεταιρισμών και για την εκπαίδευση εξειδικευμένου προσωπικού στη βιομηχανία γεωργικών προϊόντων και ειδών διατροφής.
- Το υποπρόγραμμα του ΕΤΠΑ στόχευε στη βελτίωση των μεταφορικών υποδομών της περιφέρειας, στη λήψη μέτρων για την αξιοποίηση των παράκτιων περιοχών, στη βελτίωση των δικτύων αποχέτευσης και υδροδότησης.
- Το υποπρόγραμμα ΕΓΤΠΕ στόχευε στην ανάπτυξη αρδευτικών έργων μικρής κλίμακας στη γεωργία, τα δάση, αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, στην προστασία του περιβάλλοντος, ανάπτυξη εναλλακτικών δραστηριοτήτων καθώς και στην αποκατάσταση των ζημιών που προήλθαν από φυσικές καταστροφές το 1988

2. Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

- Στα πλαίσια του υποπρογράμματος ΕΚΤ προβλέπονταν μέτρα υπέρ των εργαζόμενων στις ΜΜΕ, ιδίως στον τομέα των νέων τεχνολογιών, του τουρισμού, της γεωργίας και της ενέργειας.
- Το ΕΤΠΑ αφορούσε ιδίως μέτρα για την βελτίωση των μεταφορικών υποδομών της περιφέρειας, την αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής, πολιτιστικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς, σε έργα υδροδότησης και βελτίωσης του αποχετευτικού δικτύου της Θεσσαλονίκης, στην υποστήριξη των ΜΜΕ.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ δόθηκε προτεραιότητα στα δάση, τη μελισσοκομία, την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, την προστασία του περιβάλλοντος, στη δημιουργία αρδευτικών έργων μικρής κλίμακας και στην αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

²⁵ Υ.ΠΕ.ΘΟ, Α΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1989-1993, Περιφερειακό Σκέλος.

3. Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

- Στα πλαίσια του υποπρογράμματος ΕΚΤ και των μέτρων επαγγελματικής κατάρτισης δόθηκε έμφαση στον πρωτογενή τομέα, στην ανάπτυξη των ΜΜΕ και των συνεταιρισμών.
- Το ΕΤΠΑ προώθησε δράσεις σε έργα υποδομής για την ενίσχυση της παραγωγής γούνας στην Καστοριά, στην αξιοποίηση των κοιτασμάτων λιγνίτη και άλλων μεταλλευμάτων, στην δημιουργία δικτύου τηλεθέρμανσης για τις πόλεις Κοζάνη, Αμύνταιο και Πτολεμαίδα, σε έργα κοινωνικής και εκπαιδευτικής υποδομής.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ προβλέπονταν ενέργειες για την αξιοποίηση φυσικών, δασικών πόρων και την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

4. Περιφέρεια Ηπείρου

- Το υποπρόγραμμα ΕΚΤ είχε ως επίκεντρο του τα μέτρα κατάρτισης στο γεωργικό τομέα, την αλιεία και την υδατοκαλλιέργεια καθώς και μέτρα για την ανάπτυξη των ΜΜΕ, των συνεταιρισμών και την προώθηση της χρήσης νέων τεχνολογιών σε ποικίλους τομείς.
- Το υποπρόγραμμα ΕΤΠΑ περιλάμβανε παρεμβάσεις που σχετίζονται με την οργάνωση της υποδομής προώθησης του δυναμικού της περιφερειακής βιομηχανίας, με την ανάπτυξη κοινών υπηρεσιών που θα εξυπηρετούν τις ανάγκες πολυάριθμων βιοτεχνικών επιχειρήσεων, με την δημιουργία και την οργάνωση κέντρου παραδοσιακής βιοτεχνίας.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ προβλέπονταν δράσεις που σχετίζονται με τα δάση, την προστασία του περιβάλλοντος και την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

5. Περιφέρεια Θεσσαλίας

- Το υποπρόγραμμα ΕΚΤ περιλάμβανε μέτρα κατάρτισης με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών προϊόντων, της ανάπτυξης του τουρισμού, της προστασίας του περιβάλλοντος και της αξιοποίησης του ενδογενούς δυναμικού.
- Το υποπρόγραμμα ΕΤΠΑ περιλάμβανε έργα οδικής υποδομής, υδροδότησης, αποχέτευσης, κοινωνικής και εκπαιδευτικής υποδομής καθώς και μέτρα υπέρ των ΜΜΕ και της ενίσχυσης του τουριστικού τομέα.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ προβλέπονταν δράσεις για την ισόρροπη και ελεγχόμενη ανάπτυξη της γεωργίας, την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών, για μικρής κλίμακας αρδευτικά έργα, την προστασία του περιβάλλοντος και την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

6. Περιφέρεια Ιονίων νησιών

- Στο πλαίσιο του υποπρογράμματος ΕΚΤ υλοποιήθηκαν μέτρα κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού.
- Στα πλαίσια του υποπρογράμματος ΕΤΠΑ περιλαμβάνονταν παρεμβάσεις που σχετίζονταν με τη προστασία του περιβάλλοντος στις περιοχές συγκέντρωσης του

αστικού πληθυσμού, με την αξιοποίηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, την ανάπτυξη έργων υποδομής.

- Στο επίκεντρο του υποπρογράμματος του ΕΓΤΠΕ περιλαμβάνονται μέτρα που σχετίζονται με την προστασία των φυσικών πόρων και αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

7. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

- Το υποπρόγραμμα ΕΚΤ αφορούσε την επαγγελματική και ειδική τεχνική κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού και την καθιέρωση νέων τεχνολογιών και μεθόδων σε όλους τους τομείς της οικονομίας.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΤΠΑ συμπεριλήφθησαν δράσεις κυρίως στους τομείς της ενίσχυσης των υποδομών, της βελτίωσης των μεταφορικών υποδομών και των τουριστικών πόρων.
- Το υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ αφορούσε μικρής κλίμακας αρδευτικά έργα, έργα εκσυγχρονισμού των καλλιεργητικών μεθόδων, προστασίας του περιβάλλοντος, αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

8. Περιφέρεια Στερεά Ελλάδας

- Το υποπρόγραμμα ΕΚΤ αφορούσε κυρίως την ανάπτυξη και τον εξορθολογισμό του πρωτογενούς τομέα, στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και στην προώθηση του τουρισμού.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΤΠΑ δόθηκε βάρος σε μέτρα για τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης, υπέρ των ΜΜΕ, βελτίωσης των βασικών υποδομών.
- Το υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ αφορούσε κυρίως την προστασία του περιβάλλοντος και την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

9. Περιφέρεια Αττικής

- Το υποπρόγραμμα ΕΚΤ έδινε προτεραιότητα κυρίως στην επαγγελματική και τεχνική κατάρτιση και την ανάπτυξη των ΜΜΕ.
- Στα πλαίσια του προγράμματος ΕΤΠΑ δόθηκε προτεραιότητα σε μέτρα μείωσης της περιβαλλοντικής υποβάθμισης και στην βελτίωση της υποδομής υποβαθμισμένων περιοχών της Δυτικής Αττικής και τμημάτων του Πειραιά.
- Το υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ αφορούσε κυρίως την προστασία του περιβάλλοντος και την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από πυρκαγιές το 1988.

10. Περιφέρεια Πελοποννήσου

- Το υποπρόγραμμα ΕΚΤ έδωσε βάρος στην επαγγελματική και τεχνική κατάρτιση, στην καθιέρωση νέων τεχνολογιών και μεθόδων στους τομείς της αλιείας, των ΜΜΕ και του αγροτουρισμού.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΤΠΑ συμπεριλήφθησαν δράσεις κυρίως στους τομείς της ενίσχυσης των υποδομών, της βελτίωσης των μεταφορικών υποδομών και των τουριστικών πόρων.

- Το υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ αφορούσε κυρίως την προστασία του περιβάλλοντος και την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από πυρκαγιές το 1988.

11 Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

- Το υποπρόγραμμα του ΕΚΤ προέβλεπε κυρίως ενέργειες επαγγελματικής κατάρτισης που αποβλέπουν στην ανάπτυξη του τουρισμού στις ιαματικές πηγές, στον τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας, της βιοτεχνίας και του αγροτουρισμού..
- Το υποπρόγραμμα ΕΤΠΑ αφορούσε κυρίως τη βελτίωση των μεταφορικών υποδομών, τη βελτίωση παροχής ύδατος και αποχετεύσεων, τη δημιουργία κοινωνικών και εκπαιδευτικών υποδομών, την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την παροχή υπηρεσιών στις τοπικές ΜΜΕ.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ προβλέπονταν ενέργειες για την αξιοποίηση φυσικών, δασικών πόρων και την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

12. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

- Το υποπρόγραμμα του ΕΚΤ προέβλεπε ενέργειες επαγγελματικής κατάρτισης και απέβλεπε στην βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών, του τουρισμού στις ιαματικές πηγές, του αγροτουρισμού και της βιοτεχνίας.
- Το υποπρόγραμμα ΕΤΠΑ περιλάμβανε έργα οδικής υποδομής, υδροδότησης, αποχέτευσης, κοινωνικής και εκπαιδευτικής υποδομής καθώς και μέτρα υπέρ των ΜΜΕ και της ενίσχυσης του τουριστικού τομέα.
- Στο υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ προβλέπονταν ενέργειες για την αξιοποίηση φυσικών, δασικών πόρων και την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από φυσικές καταστροφές το 1988.

13. Περιφέρεια Κρήτης

- Το υποπρόγραμμα του ΕΚΤ αφορούσε κυρίως ενέργειες για τη γεωργική αναδιάρθρωση, την τοπική ανάπτυξη υπέρ των ΜΜΕ και τη βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών.
- Το υποπρόγραμμα ΕΤΠΑ αφορούσε κυρίως τη βελτίωση των μεταφορικών υποδομών, την προστασία του περιβάλλοντος, την οργάνωση της αστικής χωροθέτησης, την αξιοποίηση και την ανάπτυξη του μηχανισμού έρευνας σε περιφερειακό επίπεδο.
- Το υποπρόγραμμα του ΕΓΤΠΕ περιλάμβανε ενέργειες ενίσχυσης των τεχνικών διαρθρώσεων στήριξης , προστασίας του περιβάλλοντος, μικρής κλίμακας αρδευτικά έργα και αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν από τις φυσικές καταστροφές του 1988.

3.3.3. Χρηματοδότηση – Κατανομή πόρων

Συμπερασματικά οι κεντρικοί στόχοι των παρεμβάσεων του πρώτου κοινοτικού πλαισίου στήριξης ήταν :

α) *Εκσυγχρονισμός των βασικών υποδομών:* Βελτίωση του δικτύου μεταφορών, κατασκευή του μετρό της Αθήνας, βελτίωση των τηλεπικοινωνιών και του δικτύου της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού, κατασκευή των εγκαταστάσεων, διανομής του φυσικού αερίου, εκτροπή του ποταμού Αχελώου κ.ά.

β) *Ανάπτυξη της γεωργίας με την προώθηση διαρθρωτικών μεταβολών.*

γ) *Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων:* Οικονομικός και τεχνολογικός εκσυγχρονισμός των βιομηχανικών επιχειρήσεων, επαγγελματική κατάρτιση των εργαζομένων και ανέργων, παροχή κινήτρων για την προώθηση επενδύσεων, ενίσχυση της βιομηχανικής υποδομής κ.α.

δ) *Ενίσχυση του κλάδου του τουρισμού:* Βελτίωση της τουριστικής υποδομής, κατάρτιση εργαζομένων, κίνητρα στις τουριστικές επιχειρήσεις κ.α.

ε) *Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού:* Ενίσχυση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, βελτίωση της εκπαιδευτικής υποδομής κ.α.

στ) *Μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων:* Βελτίωση των υποδομών των περιφερειών και ενίσχυση προγραμμάτων για τη δημιουργία συνθηκών ισόρροπης ανάπτυξης.

Το συνολικό ποσό που διατέθηκε για την εφαρμογή του Α'ΚΠΣ είναι 15,5 δις.εcu σε τιμές 1989. Η ποσοστιαία κατανομή του ποσού αυτού στις έξι προτεραιότητες στόχους έχει ως εξής:

Βελτίωση βασικών υποδομών	28,8%
Ανάπτυξη πρωτογενούς τομέα	6,1%
Ανταγωνιστικότητα επιχειρήσεων	3,8%
Ισόρροπη ανάπτυξη τουρισμού	0,8%
Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού	10,2%
Περιφερειακή (ενδογενής) ανάπτυξη	50,3%

3.3.4. Επιπτώσεις

Το αναπτυξιακό αποτέλεσμα των παρεμβάσεων αυτών είναι πολύ σημαντικό. Ειδικότερα στο τέλος του 1993 οι βραχυπρόθεσμες επιπτώσεις είχαν ως εξής²⁶

- Μέση ετήσια συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,65% (αποκλειστικά σε σχέση με την κοινοτική ενίσχυση) ή κατά 4,47% (σε σχέση με το συνολικό κόστος του προγράμματος)

²⁶ βλ. Υ.ΠΕ.ΘΟ, Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1994-1999.

- Δημιουργία 50000 θέσεων απασχόλησης συγχρηματοδοτήσεις των συνολικών δημοσίων επενδύσεων κατά 70%
- Συμμετοχή κατά 20% στις συνολικές μικτές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου της Ελληνικής οικονομίας.

Παρολαυτά η ελληνική οικονομία παρουσίαζε σημάδια έντονης οικονομικής αστάθειας η οποία δυσκόλευε την αναπτυξιακή διαδικασία. Ειδικότερα :

- Το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ έφθανε το 13.8%.
- Το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ έφθανε το 111.6%.
- Το κατά κεφαλήν εγχώριο προϊόν σε τιμές αγοράς, εκφρασμένο σύμφωνα με την ισοτιμία των αγοραστικών δυνάμεων του 1993, ανέρχονταν για την Ελλάδα στο 64% περίπου του μέσου όρου των 15 χωρών μελών της Ε.Ε.

Οι εμφανέστερες αναπτυξιακές επιπτώσεις του Α' ΚΠΣ ήταν στο τομέα των βασικών υποδομών – έναν τομέα στον οποίο η χώρα είχε τεράστιες ελλείψεις- αλλά στηρίχθηκαν και οι άλλες στρατηγικές επιλογές: έναρξη της εκτέλεσης ορισμένων πολύ μεγάλων για τα ελληνικά δεδομένα έργων υποδομής μεγάλης εθνικής σημασίας (αυτοκινητόδρομοι Αθηνών – Θεσσαλονίκης και Αθηνών – Κορίνθου, εισαγωγή και δίκτυο φυσικού αερίου, κ.α.), βασικές υποδομές στις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας (οδικά δίκτυα, ύδρευση, αποχέτευση, επεξεργασία αποβλήτων, κ.λ.π.), ανάπτυξη του ενδογενούς περιφερειακού δυναμικού, σχετική βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, ενίσχυση έρευνας και τεχνολογίας, επαγγελματική κατάρτιση, κ.λ.π.

Υπήρξαν επίσης τοπικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και σε ορισμένες περιπτώσεις, δόθηκαν κίνητρα για έρευνα και τεχνολογία (π.χ. στη Θεσσαλονίκη και στο Ηράκλειο) και δημιουργήθηκαν νέες υπηρεσίες ενίσχυσης των ΜΜΕ (π.χ. στην Πάτρα). Πρέπει να τονίσουμε ότι τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα, τα οποία συνέβαλαν σημαντικά στη γενική αναβάθμιση των υποδομών και στηρίζαν καθοριστικά τις ΜΜΕ και την τοπική και αγροτική ανάπτυξη, ολοκληρώθηκαν στο πλαίσιο του πρώτου ΚΠΣ.

Όσον αφορά τη βιομηχανία, το καθεστώς ενισχύσεων που τέθηκε σε εφαρμογή δεν είχε τις αναμενόμενες επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και δεν συνέβαλε στην απλούστευση των περίπλοκων διαδικασιών που αντιμετώπιζαν οι υποψήφιοι επενδυτές.

Σημαντικά κεφάλαια διατέθηκαν για την επαγγελματική κατάρτιση και συνέβαλαν σημαντικά προς όφελος του ανθρώπινου δυναμικού. Όμως η ποιότητα της κατάρτισης ήταν συχνά ανεπαρκής και δεν ανταποκρινόταν σε μεγάλο βαθμό στις ανάγκες των επιχειρήσεων και της αγοράς εργασίας.

Οι έξι βασικές προτεραιότητες του πρώτου ΚΠΣ ανταποκρίνονταν αναμφίβολα στις αναπτυξιακές ανάγκες της Ελλάδας, όπως αυτές εκτιμήθηκαν κατά την έγκριση του ΚΠΣ. Παρά τις επίμονες προσπάθειες που κατέλαβαν, τόσο η Ελληνική όσο και η Κοινοτική πλευρά, η αποτελεσματικότητα των επενδύσεων αυτών δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έφθασε τα επιθυμητά επίπεδα. Εμπόδιο στάθηκαν τα διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας, οι αδυναμίες της δημόσιας διοίκησης, η έλλειψη προηγούμενης εμπειρίας στον τομέα κατάρτισης και διαχείρισης σύνθετων προγραμμάτων και μεγάλων έργων, η έλλειψη της κατάλληλης βιομηχανικής

στρατηγικής που θα ήταν ικανή να διασφαλίσει την προσέλκυση πρόσθετων επενδυτικών κονδυλίων, κ.λ.π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης 1994-1999.

4.1. Βασικοί στόχοι και άξονες προτεραιότητας.

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης 1994-1999 για τις περιφέρειες των χωρών-μελών του Στόχου1 (Πορτογαλία, Ιταλία - Μεσοτζιόρνο, Ιρλανδία, Ελλάδα) αρχίζουν με μια περιγραφή των οικονομικών, κοινωνικών, και περιβαλλοντικών προβλημάτων των περιφερειών στις οποίες εστιάζονται οι δράσεις του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Κάθε χώρα ακολουθεί μεν τις βασικές κατευθύνσεις αλλά όπως προκύπτει από τα αντίστοιχα προγράμματα, η σημασία που αποδίδεται στους τομείς παρέμβασης δεν είναι αναγκαστικά η ίδια μεταξύ των χωρών.

Στο ΚΠΣ2 για την Ελλάδα επισημαίνονται ορισμένα βασικά εμπόδια για την οικονομική ανάπτυξη, για τα οποία υποστηρίζεται ότι απαιτείται η κοινοτική υποστήριξη. Αυτά μπορούν να συνοψισθούν²⁷:

- Στο υψηλό επίπεδο του δημόσιου ελλείμματος και των πραγματικών επιτοκίων, καθώς θεωρούνται ότι μειώνουν τις δυνατότητες επενδύσεων στο σύστημα παραγωγής.
- Στις ασθενείς επιδόσεις των κυριότερων οικονομικών τομέων, ιδίως της βιομηχανίας και της γεωργίας.
- Στη σχετική ανεπάρκεια της τεχνικής υποδομής.
- Στο χαμηλό επίπεδο της εκπαίδευσης και κατάρτισης του ενεργού πληθυσμού.
- Στη χαμηλή αποδοτικότητα του Δημόσιου Τομέα.
- Στην απομακρυσμένη γεωγραφική θέση της χώρας στη κοινότητα.
- και στις σημαντικές ελλείψεις ισορροπίας μεταξύ των οικονομιών των ελληνικών περιφερειών και στη γεωγραφική τους διασπορά

Με βάση αυτά στο δεύτερο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης δόθηκε βάρος σε τέσσερις τομείς ζωτικής σημασίας:

- Στην ανάγκη να πραγματοποιηθούν μεγάλες επενδύσεις σε μεγάλα έργα υποδομής.
- Στη ριζική αναθεώρηση της βιομηχανικής στρατηγικής.
- Στους μηχανισμούς για τη βελτίωση της ποιότητας των ενεργειών επαγγελματικής κατάρτισης.
- Σε μια νέα προσέγγιση στον δημόσιο τομέα σε θέματα διαχείρισης.

²⁷ βλ. Υ.Π.Ε.Θ.Ο, Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1994-1999.

4.1.1. Εθνικό Σκέλος

Οι στόχοι του δεύτερου κοινοτικού πλαισίου στήριξης εκφράζονται με πέντε αναπτυξιακούς άξονες:

Άξονας 1 - Μείωση του βαθμού περιφερειακότητας και προώθηση της εσωτερικής συνοχής μέσω της ανάπτυξης των μεγάλων δικτύων υποδομής.

Ο άξονας αυτός περιλαμβάνει έργα για τη βελτίωση του οδικού δικτύου, την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό των λιμένων, την αναβάθμιση των σιδηροδρόμων και των αεροδρομίων, τα κυριότερα από τα οποία είναι:

- Η ολοκλήρωση της οδικής σύνδεση μεταξύ Πάτρας, Αθηνών και Θεσσαλονίκης (ο άξονας «ΠΑΘΕ») και ειδικότερα του τμήματος Αθηνών – Θεσσαλονίκης – Ευζώνων, με εξαίρεση το τμήμα Αγ.Κωνσταντίνος – Καμμένα Βούρλα και το τμήμα των Τερπών.
- Η κατασκευή της ζεύξης Ρίου-Αντιρρίου.
- Η αναβάθμιση σημαντικού αριθμού τμημάτων του Βόρειου οδικού άξονα Κρήτης.
- Η κατασκευή του άξονα Τρίπολη – Καλαμάτα.
- Η κατασκευή των νέων λιμανιών Πάτρας και Ηγουμενίτσας, η αναβάθμιση και επέκταση των εμπορικών λιμένων Αλεξανδρούπολης, Βόλου και Καβάλας.
- Η αναβάθμιση και επέκταση ενός αριθμού κύριων λιμένων ακτοπλοΐας.
- Η αναβάθμιση της σιδηροδρομικής γραμμής Αθήνα – Θεσσαλονίκη – Ειδομένη.
- Η ανανέωση του τροχαίου υλικού με την προμήθεια συρμών intercitiy και δηζελαμαζών.
- Η κατασκευή του νέου αερολιμένα στα Σπάτα.
- Η ολοκλήρωση της κατασκευής των δύο νέων γραμμών του Μετρό της Αθήνας
- Η κατασκευή της πρώτης γραμμής του Μετρό της Θεσσαλονίκης.

Άξονας 2 – Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.

Ο άξονας αυτός περιλαμβάνει έργα για την αστική ανάπτυξη, την υγεία και κοινωνική πρόνοια, τον πολιτισμό και το περιβάλλον.

Ειδικότερα για τον τομέα της υγείας, το Β'ΚΠΣ στα πλαίσια του Επιχειρησιακού προγράμματος «Υγεία – Πρόνοια» στόχευε στην:

- Δημιουργία αυτοδύναμων υγειονομικά περιφερειών
- Διασφάλιση της δημόσιας υγείας.
- Βελτίωση της αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας των Υπηρεσιών Υγείας.
- Βελτίωση του επιπέδου της κοινωνικής προστασίας των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.
- Άμβλυνση των περιφερειακών και κοινωνικών ανισοτήτων και η κοινωνική - οικονομική συνοχή, μέσω κυρίως της αποκέντρωσης των προνοιακών υπηρεσιών.
- Η ενίσχυση του εθελοντισμού και της εταιρικής μεταξύ κεντρικής διοίκησης, τοπικών φορέων και κοινωνικών εταίρων.
- Αντιμετώπιση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας των ομάδων στόχων.
- Ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του προνοιακού συστήματος σε θέματα οργάνωσης, διαχείρισης και συντονισμού δραστηριοτήτων.

Στο τομέα του **πολιτισμού** τέθηκαν οι παρακάτω στόχοι:

- Προστασία, συντήρηση, ανάδειξη και αξιοποίηση των μνημείων.
- Ενίσχυση και αναβάθμιση της πολιτιστικής υποδομής, ώστε να υποστηριχθεί η σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία.
- Δημιουργία πολιτιστικών θεσμών που αποσαφηνίζουν την πολιτιστική ταυτότητα της χώρας και συμμετέχουν στη δημιουργία τουριστικής ζήτησης.
- Διάδοση και προβολή στο εξωτερικό του αρχαίου, βυζαντινού και νεώτερου ελληνικού πολιτισμού και της σύγχρονης ελληνικής δημιουργίας.
- Αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών.
- Διάθεση πόρων σε μειονεκτούσες περιοχές που διαθέτουν πολιτιστικό υπόβαθρο.

Τέλος στον τομέα του **περιβάλλοντος** οι κυριότερες δράσεις του εθνικού σκέλους του ΚΠΣ αφορούν την εξυγίανση και διανομή των υδάτινων πόρων, το βιομηχανικό και αστικό περιβάλλον, την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, τη συλλογή και επεξεργασία λυμάτων και το εθνικό κτηματολόγιο. Επίσης προωθούνται πιλοτικού χαρακτήρα για την Ελλάδα παρεμβάσεις προστασίας και διαχείρισης ευαίσθητων, απειλούμενων βιοτόπων και οικοσυστημάτων στα πλαίσια Διεθνών Συνθηκών.

Άξονας 3 – Ανάπτυξη και ανταγωνιστικότητα του οικονομικού ιστού.

Βασικός στόχος αυτού του άξονα ήταν η ανάπτυξη της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μέσω της άσκησης μιας επιλεκτικής πολιτικής που θα βασίζεται στην **ενθάρρυνση** των ξένων επενδύσεων και στην ενίσχυση εκείνων των επιχειρήσεων που έχουν επαρκή ικανότητα να αντιμετωπίσουν την πρόκληση της τεχνολογικής εξέλιξης και της διεθνοποίησης των αγορών. Στα πλαίσια αυτά προβλέπονται ενισχύσεις για την ανάπτυξη των τομέων της έρευνας και τεχνολογίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται επίσης στην ανάπτυξη του τομέα τουρισμός - πολιτισμός, επίσης στον αγροτικό τομέα και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της αλιείας.

Ειδικότερα για την **γεωργία** τα κυριότερα προγραμματιζόμενα έργα είχαν ως εξής:

- Χορήγηση ενισχύσεων για επενδύσεις βελτίωσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- Χορήγηση ενισχύσεων σε νέους αγρότες.
- Χορήγηση ετήσιας εξισωτικής αποζημίωσης για την αντιστάθμιση του μειωμένου εισοδήματος των γεωργών ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.
- Χορήγηση ενισχύσεων για επενδύσεις παραγωγής ζωοτροφών και βελτίωσης βοσκοτόπων.
- Χορήγηση ενισχύσεων για επενδύσεις εκσυγχρονισμού μονάδων μεταποίησης, τυποποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασικών προϊόντων.
- Δράσεις για τον έλεγχο του πολλαπλασιαστικού υλικού, μεθόδους καταπολέμησης ασθενειών κ.α.
- Κατασκευή εγγειοβελτιωτικών έργων.
- Δράσεις για την προώθηση των εξαγωγών.
- Την ανάπτυξη και προστασία των δασών.
- Τη χρηματοδότηση της γεωργικής έρευνας, την εκπαίδευση και ενημέρωση των αγροτών, την στήριξη των υπηρεσιών γεωργικών μεταφορών
- Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται επίσης και στον αλιευτικό τομέα με δράσεις για τη βελτίωση της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας των αλιευτικών προϊόντων,

την ενίσχυση του δικτύου υποδομών, την ορθολογική διαχείριση των αλιευτικών πόρων, την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του αλιευτικού στόλου.

Όσον αφορά τον **δευτερογενή τομέα** οι κύριοι στόχοι του Επιχειρησιακού προγράμματος για τη βιομηχανία ήταν:

- Η παροχή προς τις επιχειρήσεις ενός σύγχρονου πλαισίου συνοδευτικών υπηρεσιών και βιομηχανικών υποδομών.
- Η παροχή οικονομικών κινήτρων προώθησης των ιδιωτικών επενδύσεων στην μεταποίηση.
- Η βελτίωση των προοπτικών των ΜΜΕ με την παροχή νέων χρηματοδοτικών μέσων και εξειδικευμένων επενδυτικών κινήτρων για τον εκσυγχρονισμό της οργάνωσής τους.
- Την ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση των εργαζομένων.

Τέλος όσον αφορά τον τομέα του **τουρισμού** οι κύριοι στόχοι του Β' ΚΠΣ αφορούν την βελτίωση της ποιότητας και τη διαφοροποίηση του περιεχομένου του τουριστικού προϊόντος με:

- Την ενίσχυση εκσυγχρονισμού των υφιστάμενων ξενοδοχειακών μονάδων και τη μετατροπή παραδοσιακών κτιρίων σε τουριστικές μονάδες.
- Την ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων για ειδικές τουριστικές εγκαταστάσεις.
- Τις δημόσιες επενδύσεις σε υποδομές εξυπηρέτησης του θαλάσσιου, ορεινού, θεραπευτικού και άλλων κατηγοριών τουρισμού.
- Τη δημιουργία περιοχών ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης.
- Την κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού του τομέα.

Τέλος όσον αφορά τον ιδιαίτερα σημαντικό τομέα της **Έρευνας και Τεχνολογίας** οι βασικές δράσεις του Β' ΚΠΣ συνίστανται:

- Στην ενίσχυση ερευνητικών προγραμμάτων σε ένα περιορισμένο αριθμό τομέων υψηλής προτεραιότητας για το μέλλον της Ελληνικής οικονομίας.
- Στην ενίσχυση της διαδικασίας μεταφοράς τεχνογνωσίας και καινοτομιών στις ελληνικές επιχειρήσεις με την στήριξη της ενδοεπιχειρησιακής έρευνας και την ανάπτυξη διασυνδέσεων μεταξύ επιχειρήσεων, ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημίων
- Την ενίσχυση των υποδομών, του εξοπλισμού και τη δικτύωση των ερευνητικών φορέων.
- Την ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού του ερευνητικού συστήματος με έμφαση στην κατάρτιση της διαχείρισης, της έρευνας και της αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

Άξονας 4 – Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και προώθηση της εργασίας.

Ο άξονας αυτό περιλαμβάνει τρία επιχειρησιακά προγράμματα τα οποία περιλαμβάνουν μέτρα για την ενίσχυση της ποιότητας και της πολυμορφίας της παρεχόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, της ενθάρρυνσης των επιχειρηματικών επενδύσεων σε ανθρώπινο δυναμικό και της καταπολέμησης του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας μειονεκτούντων ομάδων.

Ειδικότερα με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση» τέθηκαν οι εξής στόχοι:

- Παροχή εναλλακτικών δυνατοτήτων στους νέους εξασφαλίζοντας την πρόσβαση σε μια αναγνωρισμένη μορφή εκπαίδευσης.
- Εμπλουτισμός και προσαρμογή στην αγορά εργασίας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Επιμόρφωση των καθηγητών κυρίως σε παιδαγωγικές μεθόδους.
- Στήριξη της βελτίωσης των υποδομών και του εξοπλισμού στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου μέσω κατάλληλων ενεργειών πρόληψης και υποστήριξης
- Αναμόρφωση των πανεπιστημιακών προγραμμάτων και προώθηση των μεταπτυχιακών σπουδών.
- Δημιουργία δικτύων διασύνδεσης και ανταλλαγών με τις επιχειρήσεις.
- Διοικητικό εκσυγχρονισμός του ΥΠΕΠΘ.

Στα πλαίσια του Επιχειρησιακού προγράμματος «Συνεχιζόμενη Κατάρτιση και Προώθηση της Απασχόλησης» τέθηκαν οι εξής προτεραιότητες:

- Δημιουργία αποτελεσματικών δομών παροχής επαγγελματικής κατάρτισης που θα εξασφαλίζουν την ποιοτική της αναβάθμιση και την προσαρμογή της στις οικονομικές αλλαγές. Βάση αυτών των δομών είναι η δημιουργία ενός αποκεντρωμένου δικτύου διαπιστευμένων κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης. Παράλληλα προβλέπεται η ανάπτυξη ενός συστήματος πιστοποίησης που θα ασχολείται με τη διαπίστευση των εκπαιδευτών και του περιεχομένου των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Ανάπτυξη επαρκών και κατάλληλων υπηρεσιών απασχόλησης που να συνδιάζουν αποτελεσματικά τα συστήματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης με την αγορά εργασία, παρέχοντας ενεργό επαγγελματικό προσανατολισμό και υπηρεσίες παροχής συμβουλών στους άνεργους.
- Χρηματοδότηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης με έμφαση στους νέους άνεργους, στους μακροχρόνια άνεργους, στις γυναίκες καθώς και στους εργαζομένους για τους οποίους απαιτείται προσαρμογή δεξιοτήτων προκειμένου να διατηρήσουν τη θέση εργασίας τους και να βελτιωθεί η παραγωγικότητα των επιχειρήσεων.
- Χρηματοδότηση της απασχόλησης ανέργων σε νέες θέσεις εργασίας ή αυτοαπασχολούμενων για τη δημιουργία ατομικής επιχείρησης.

Τέλος το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας» έθεσε ως προτεραιότητες:

- Την κατάρτιση ατόμων με ειδικές ανάγκες σε κατάλληλες ειδικότητες, οι οποίες σε συνδυασμό με την ευαισθητοποίηση των εργοδοτών θα συμβάλλουν στην ένταξη τους στην αγορά εργασίας.
- Την κατάσταση των μεταναστών και παλιννοστούντων, ώστε να επιτευχθεί η αποπεριθωροποίηση τους.
- Την ένταξη στην αγορά εργασίας άλλων κατηγοριών κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων, όπως αποφυλακισμένοι, πρώην χρήστες ναρκωτικών, ομάδες με θρησκευτικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες κ.α.

Άξονας 5 – Μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και άρση της απομόνωσης των νησιωτικών περιοχών.

Το περιφερειακό σκέλος του ΚΠΣ δίνει εξαιρετικά μεγάλη βαρύτητα στην ανάπτυξη των περιφερειών μέσω της αξιοποίησης των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους και του περιορισμού των μειονεκτημάτων τους. Χωρίς να περιλαμβάνεται το Ταμείο Συνοχής, ο στόχος αυτός συγκεντρώνει ποσό 6.000 εκατ. Ecu σε όρους δημοσίων δαπανών, από τα οποία τα 75% είναι κοινοτική ενίσχυση. Εκτός από αυτή την σημαντικότερη παρέμβαση, οι περιφέρειες θα ωφεληθούν από την εφαρμογή κοινοτικών πρωτοβουλιών και από την επίπτωση που θα έχει το εθνικό σκέλος του ΚΠΣ στην ανάπτυξη τους. Οι περιφερειακές παρεμβάσεις αντιστοιχούν στη διοικητική διαίρεση της χώρας και έχουν τη μορφή επιχειρησιακών πολυταμειακών προγραμμάτων. Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, προσαρμόζουν τον εθνικό αναπτυξιακό σχεδιασμό στο επίπεδο των περιφερειών όλης της χώρας. Τα Π.Ε.Π συγκροτούνται σε 13 ενότητες (όσες και οι περιφέρειες της Ελλάδας) και υλοποιούνται παράλληλα με τα μεγάλα εθνικά έργα που προβλέπονται και εκτελούνται από το Κ.Π.Σ. Την ευθύνη για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των Π.Ε.Π έχουν οι περιφερειακές αρχές. Ο στόχος των Π.Ε.Π είναι πολλαπλός: ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας, κοινωνική και πολιτιστική αναζωογόνηση της περιφέρειας, αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της και τελικά, ουσιαστική αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.

4.1.2. Περιφερειακό σκέλος

Ειδικότερα για κάθε περιφέρεια προβλέπονταν²⁸:

1. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Οι κυριότεροι άξονες παρέμβασης που προβλέπονταν αφορούσαν:

- την ανάπτυξη των υποδομών με έργα οδοποιίας, βελτίωση των λιμένων Καβάλας, Αλεξανδρούπολης, βελτίωση των αερομεταφορικών υποδομών (επέκταση του αεροδρομίου Καβάλας και βελτίωση του εξοπλισμού αεροδρομίου Αλεξανδρούπολης).
- την αγροτική ανάπτυξη
- την ανάπτυξη του τουρισμού και την προστασία του περιβάλλοντος
- την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής (ολοκλήρωση νοσοκομείων Ξάνθης, Δράμας, βελτίωση των νοσοκομείων Καβάλας, Κομοτηνής και ανέργεση του Πανεπιστημιακού νοσοκομείου Αλεξανδρούπολης)
- την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού

2. Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Οι δράσεις που προβλέπονταν στόχευαν στην:

- ενδυνάμωση του νέου ρόλου της περιφέρειας και της Θεσσαλονίκης ως μητροπολιτικού κέντρου των Βαλκανίων
- ενίσχυση του παραγωγικού δυναμικού της περιφέρειας

²⁸ Υ.ΠΕ.ΘΟ, Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1994-1999, Περιφερειακό Σκέλος.

- μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων με ισόρροπη ανάπτυξη των μικρότερων αστικών κέντρων, ενδυνάμωση του παραγωγικού δυναμικού της περιφέρειας, της αγροτικής και τοπικής ανάπτυξης

4. Περιφέρεια Ηπείρου

Το Β'ΚΠΣ έδινε ιδιαίτερη έμφαση

- Στην άρση της απομόνωσης της περιφέρειας με έργα βελτίωσης των οικονομικών και κοινωνικών υποδομών. Ειδικότερα στους οδικούς άξονες προβλέπονταν η σύνδεση του εθνικού δικτύου με το διευρωπαϊκό μέσω της κατασκευής συνδετηρίου οδού 5 km, καθώς και διαπεριφερειακές συνδέσεις (μεταξύ Ηπείρου και Θεσσαλίας, Ηπείρου και Δυτικής Μακεδονίας). Προτεραιότητα δώθηκε επίσης στη βελτίωση των συνθηκών υγείας και της προστασίας του περιβάλλοντος, με έργα βελτίωσης των νοσοκομειακών υποδομών και επέκταση - εκσυγχρονισμός του δικτύου ύδρευσης.
- Δεδομένου ότι οι ορεινοί όγκοι της Ηπείρου καταλαμβάνουν πάνω από τα δύο τρίτα της έκτασης της δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση σε παρεμβάσεις συγκράτησης του πληθυσμού. Οι παρεμβάσεις αυτές είχαν να κάνουν με τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων αξιοποιώντας τα τοπικά προϊόντα, τα πλεονεκτήματα της περιοχής, και το ενδογενές δυναμικό.
- Στην δημιουργία ελκυστικού κλίματος για τις επιχειρήσεις.
- Στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού (το οποίο χαρακτηρίζεται από υψηλό ποσοστό ανεργίας).

6. Περιφέρεια Θεσσαλίας.

Στην περιφέρεια Θεσσαλίας προβλέπονταν δράσεις για :

- την ανάπτυξη του γεωργικού χώρου με έργα βελτίωσης υποδομής (αρδευτικά), δομές στήριξης στρατηγικών τομέων της περιφέρειας (βαμβάκι), καθώς και ενέργειες προώθησης επιλεγμένων τομέων (θερμοκήπια, κτηνοτροφικά κ.λ.π)
- την ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα με ενέργειες στήριξης καινοτόμων πρωτοβουλιών και βελτίωσης των υποδομών προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα της διασποράς και έλλειψης οργάνωσης των ΜΜΕ.
- την ανάπτυξη του οδικού δικτύου
- την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής με κυριότερο έργο τη διαχείριση των βιομηχανικών και αστικών αποβλήτων
- αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού

7. Ιόνια Νησιά

Στην περιφέρεια Ιονίων νησιών προβλέπονταν οι εξής βασικοί τομείς παρέμβασης:

- Ορθολογική ανάπτυξη του τουρισμού με δραστηριότητες επικεντρωμένες στην ενίσχυση των βασικών υποδομών και σε παρεμβάσεις που στοχεύουν στην προσέλκυση τουριστών υψηλότερων εισοδημάτων και ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Ανάπτυξη του παραγωγικού ιστού και του αγροτικού χώρου με ενίσχυση ορισμένων σημειακών και κλαδικών παρεμβάσεων (μικρά αρδευτικά έργα, κτηνοτροφία, ιχθυοκαλλιέργεια).

- Βελτίωση ποιότητας ζωής - συγκράτηση του πληθυσμού στις εσωτερικές περιοχές και στα μικρά νησιά. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται και στον τομέα της ύδρευσης με έργα εκσυγχρονισμού του δικτύου διανομής έτσι ώστε να αυξηθεί το ποσοστό του μόνιμου πληθυσμού της περιφέρειας που συνδέεται με το δίκτυο διανομής νερού από 60% σε 77% των κατοίκων.
- Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού με προτεραιότητα στη συνεχιζόμενη κατάρτιση κυρίως σε σχέση με τη βελτίωση των τουριστικών υπηρεσιών.

8. Δυτική Ελλάδα

Οι κύριοι τομείς παρέμβασης του δεύτερου κοινοτικού πλαισίου στήριξης για την Δυτική Ελλάδα είχαν ως εξής:

- Ανάδειξη της Δυτ. Ελλάδας σε πύλη διασύνδεσης με την Ευρώπη με ανάδειξη της σε συγκοινωνιακό κόμβο στα διαμετακομιστικά δίκτυα ανθρώπων και αγαθών προς και από την Ευρώπη.
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής με ενέργειες για τη σωστή διαχείριση του πόσιμου νερού, των αποβλήτων και των απορριμμάτων, την βελτίωση της περίθαλψης και της εξυπηρέτησης των εργαζομένων.
- Αγροτική και παράκτια ανάπτυξη
- Αναβάθμιση και αναθέρμανση ζωνών βιομηχανικής παραγωγής

9. Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Οι βασικοί τομείς παρέμβασης στην περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας αφορούσαν:

- Συγκράτηση του πληθυσμού και άρση της απομόνωσης των μειονεκτικών περιοχών
- Βελτίωση των συγκοινωνιών με έργα βελτίωσης του τοπικού οδικού δικτύου και της σύνδεσης του εθνικού δικτύου με το διευρωπαϊκό
- Ενίσχυση της οικονομίας και δημιουργία θέσεων εργασίας σε άλλους τομείς εκτός του πρωτογενούς με ενέργειες ενίσχυσης των ΜΜΕ και προώθησης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- Ανάπτυξη του γεωργικού τομέα
- Αναβάθμιση του περιβάλλοντος με έργα διαχείρισης των αποβλήτων, εκσυγχρονισμού του δικτύου ύδρευσης
- Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού με παροχή συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, ιδιαίτερα στους άνεργους του βιοτεχνικού τομέα καθώς και στην αναβάθμιση των επαγγελματικών προσόντων σε συγκεκριμένους κλάδους του τριτογενούς τομέα

10. Αττική

Όπως αναφέρεται στο Β'ΚΠΣ δεν είναι δυνατή η περαιτέρω ανάπτυξη της περιφέρειας προτού αποφραχτούν οι ζωτικές της αρτηρίες και επανοργανωθεί η οικονομική δραστηριότητα σε ορθολογικότερες βάσεις. Η προσπάθεια για περίοδο αυτή είναι κατά κύριο λόγο η αναστροφή των φαινομένων μαρασμού μέσω της συμπλήρωσης και αποδοτικότερης λειτουργίας της υπάρχουσας δομής. Η στρατηγική ανάπτυξης επικεντρώθηκε στην:

- Αναδιοργάνωση της χωροθέτησης των οικονομικών δραστηριοτήτων και στήριξης της ανάπτυξης αυτών

- Βελτίωση της ποιότητας ζωής και της λειτουργικότητας των υποδομών με ποικίλα έργα

11. Περιφέρεια Πελοποννήσου

Για την περιφέρεια Πελοποννήσου προβλέπονταν οι παρακάτω τομείς παρέμβασης:

- Ισορροπη τουριστική ανάπτυξη με σκοπό την δημιουργία άμεσων και έμμεσων θέσεων απασχόλησης και αύξησης του ΑΕΠ της περιφέρειας. Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου δόθηκε έμφαση στην βελτίωση και συμπλήρωση του οδικού δικτύου που εξυπηρετεί την ταχύτερη πρόσβαση στους πόλους τουριστικής έλξης της περιφέρειας. Προτεραιότητα επίσης δόθηκε στην αξιοποίηση των φυσικών τουριστικών πόρων για την προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, και στην ανάδειξη των αρχαιολογικών και ιστορικών πόρων.
- Υποστήριξη των ΜΜΕ με προωθημένες υπηρεσίες αγοράς σε συνδυασμό με επιλεγμένα κίνητρα επενδύσεων στο πλαίσιο του καθεστώτος ενισχύσεων της περιφέρειας
- Παρεμβάσεις στον τομέα της γεωργίας με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας

13. Περιφέρεια Κρήτης

Οι κύριοι τομείς παρέμβασης του δεύτερου κοινοτικού πλαισίου στήριξης για την περιφέρεια Κρήτης στόχευαν όπως αναλύεται και παρακάτω στην:

- Ανάδειξη της Κρήτης σε οικονομικό, ερευνητικό και πολιτιστικό κέντρο στο χώρο της Νοτιανατολικής Μεσογείου
- Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των τομέων της κρητικής οικονομίας με έμφαση στη ορθολογική αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του πρωτογενούς και του τριτογενούς τομέα.
- Εφαρμογή περιβαλλοντικής πολιτικής και βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Η ομοιογένεια της δομής και η ανάγκη εξοικονόμησης χώρου μας οδηγούν στην παρουσίαση επιλεκτικά τριών Π.Ε.Π που λειτουργούν αντιπροσωπευτικά της γενικής προσέγγισης του περιφερειακού σκέλους του Β' ΚΠΣ. Ειδικότερα εξετάζεται παρακάτω η εφαρμογή και επίπτωση του Δευτέρου Κοινοτικού Πλαισίου στις περιφέρειες: Κρήτης, Θεσσαλίας και Βορείου Αιγαίου.

4.2. Χρηματοδοτικό πλαίσιο

Οι πόροι που διατέθηκαν για την υλοποίηση των στόχων του Β'ΚΠΣ για το Εθνικό και Περιφερειακό σκέλος, παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες. Οι δεσμεύσεις αναφέρονται σε δημόσια δαπάνη για την περίοδο 1994-99, παρουσιάζονται σε euro και σε δραχμές και αναφέρονται σε τελευταίες τροποποιήσεις που επήλθαν στο πρόγραμμα.

ΕΘΝΙΚΟ ΣΚΕΛΟΣ

Αξονας & Πρόγραμμα	Δεσμεύσεις 1994-1999	
	Χιλ. Ευρώ	Εκ. δρχ.
Προσβάσεις & οδικοί άξονες	2,366,527	765,792
Σιδηροδρομικό Δίκτυο	627,676	201,467
Ταχυδρομεία	45,067	15,220
Τηλεπικοινωνίες	380,488	121,090
Ενέργεια	818,444	264,437
Φυσικό Αέριο	644,675	208,643
Λεωφορεία ΟΑΣΑ	74,800	25,500
ΣΥΝΟΛΟ ΑΞΟΝΑ 1	4,957,677	1,602,148
Αστική Ανάπτυξη (Μετρό Αθηνών)	1,466,000	468,225
Αστική Ανάπτυξη (Μετρό Θεσ/νίκης)	15,000	5,084
Υγεία & Κοιν.Πρόνοια	327,713	108,818
Περιβάλλον	463,637	149,176
ΣΥΝΟΛΟ ΑΞΟΝΑ 2	2,272,350	731,304
Βιομηχανία & Υπηρεσίες	1,362,441	431,504
Ιδιωτικές Υποδομές στη Β.Ελλάδα	15,000	10,163
Έρευνα και Τεχνολογία	436,398	141,902
Τουρισμός - Πολιτισμός	318,927	104,050
Τουρισμός	141,036	46,596
Πολιτισμός	177,891	57,454
Γεωργία	2,109,593	668,192
Αλιεία	194,009	63,484
ΣΥΝΟΛΟ ΑΞΟΝΑ 3	4,400,368	1,419,295
Εκπαίδευση & Αρχ.Κατάρτιση	1,745,087	565,785
Συνεχιζόμενη κατάρτιση	1,238,274	400,343
Καταπολέμηση του αποκλεισμού	240,421	79,068
Εκσυγχρονισμός της Δημ. Διοίκησης	288,280	93,966
ΣΥΝΟΛΟ ΑΞΟΝΑ 4	3,512,062	1,139,163
Τεχνική βοήθεια	84,751	27,968
ΣΥΝΟΛΟ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΚΕΛΟΥΣ (Α)	15,227,208	4,919,877

Πρόγραμμα	Δεσμεύσεις 1994-1999	
	Χιλ. Ευρώ	Εκ.δρχ.
Ανατ.Μακεδονία & Θράκη	679,638	217,130
Κεντρική Μακεδονία	819,238	263,178
Δυτική Μακεδονία	314,905	101,656
Ήπειρος	336,530	108,165
Θεσσαλία	516,734	165,786
Ιόνια Νησιά	203,784	66,179
Δυτική Ελλάδα	393,424	127,978
Στερεά Ελλάδα	477,881	154,517
Αττική	957,141	308,077
Πελοπόννησος	359,258	116,816
Βόρειο Αιγαίο	296,960	96,348
Νότιο Αιγαίο	316,534	102,316
Κρήτη	427,705	136,798
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΣΚΕΛΟΥΣ (B)	6,099,732	1,964,945

ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	21.326.940	6.884.822
----------------------	-------------------	------------------

Το μερίδιο της επώνυμης χρηματοδότησης για την ανάπτυξη των περιφερειών (Περιφερειακό σκέλος) στη συνολική χρηματοδότηση των Κοινοτικών προγραμμάτων (συνολική δημόσια δαπάνη) φθάνει :

- Το 29% του ΚΠΣ
- Το 24% του συνόλου των Κοινοτικών προγραμμάτων (ΚΠΣ, Ταμείο Συνοχής, Πρωτοβουλίες) και
- Το 10% της συνολικής δημόσιας δαπάνης συμπεριλαμβανομένης και της εθνικής χρηματοδότησης χωρίς τα Διαρθρωτικά ταμεία.

Το πραγματικό όμως μερίδιο της προσπάθειας για την περιφερειακή ανάπτυξη είναι μεγαλύτερο. Το σύνολο των Κοινοτικών και αντίστοιχων εθνικών πόρων, που συμβάλλει άμεσα στην περιφερειακή ανάπτυξη όταν ληφθούν υπόψη τα μερίδια των κατανεμόμενων στις περιφέρειες πόρων των διαφόρων κατηγοριών χρηματοδοτήσεων φθάνει το 91%. Είναι φανερό ότι από χρηματοοικονομική τουλάχιστον άποψη συγκεντρώνεται μεγάλη προσπάθεια για την περιφερειακή ανάπτυξη της Ελλάδας, στο πλαίσιο της όλης πολιτικής της για σύγκλιση των περιφερειακών οικονομιών και ότι η προσπάθεια αυτή λίγη σχέση έχει με τις ονομασίες και τους διαχωρισμούς των κατηγοριών χρηματοδοτήσεων που χρησιμοποιούνται.

Επίσης παρατηρείται ότι η προσπάθεια για την περιφερειακή ανάπτυξη χρηματοδοτείται ισόποσα από την Κοινοτική και την καθαρά εθνική χρηματοδότηση και αυτό δείχνει τη μεγάλη σημασία που έχει η συμβολή της Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής στην υποκίνηση εντατικών ενεργειών στη χώρα προς την κατεύθυνση αυτή.

4.3. Διαχείριση του Δευτέρου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης.

Την εφαρμογή του 1^{ου} ΚΠΣ δυσχέρανε μια σειρά προβλημάτων και δυσλειτουργιών που αφορούσαν τους μηχανισμούς διαχείρισης και υλοποίησης, οι οποίοι δεν ήταν επαρκείς για να αντιμετωπίσουν μια αυξημένη κλίμακα παρεμβάσεων, για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής του 2^{ου} ΚΠΣ ελήφθησαν από τις Ελληνικές αρχές μια σειρά θεσμικών και οργανωτικών μέτρων²⁹.

Ειδικότερα στο πλαίσιο του Β' ΚΠΣ ξεκίνησαν σημαντικές θεσμικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να διασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων σε διαφορετικούς τομείς όπως:

- στον τομέα της οργάνωσης της διαχείρισης του ΚΠΣ με τη Μονάδα Οργάνωσης της Διαχείρισης του ΚΠΣ (Μ.Ο.Δ.Α.Ε.)
- με την καθιέρωση των Τεχνικών Δελτίων Έργου (ΤΔΕ) και των ΔΕΕΤΚ,
- στον τομέα των μεγάλων έργων με τη σύσταση Ανωνύμων Εταιρειών (Κτηματολόγιο Α.Ε., Αττικό Μετρό Α.Ε., ΕΡΓΟΣΕ Α.Ε., Εγνατία Α.Ε. και τις υπό σύσταση Α.Ε. για το Μετρό Θεσσαλονίκης, το Ρίο –Αντίρριο και τον Περιφερειακό Δακτύλιο Αττικής)
- στον τομέα των ιδιωτικών επενδύσεων με τη σύσταση του ΕΛΚΕ
- στον τομέα της κατάρτισης με τη δημιουργία του ΕΚΕΠΙΣ,
- στον τομέα της βελτίωσης της παραγωγής των δημοσίων έργων της χώρας από τη Μικτή Επιτροπή Καθοδήγησης (Μ.Ε.Κ.)
- με την ολοκλήρωση και ανάπτυξη των συστημάτων υποστήριξης των περιφερειακών προγραμμάτων (τεχνικοί σύμβουλοι κ.λ.π.)
- τη θέσπιση της εγκ. 37/95 περί πληρότητας μελετών, την τροποποίηση του θεσμικού πλαισίου δημοσίων έργων σε ότι αφορά τις υπερβάσεις κόστους (Ν.2272/96, Π.Δ. 402/96, Εγκ. 43/95 κλπ.).

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του Β' ΚΠΣ αναπτύχθηκε επίσης το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα (ΟΠΣ) για τη λεπτομερή καταγραφή των στοιχείων που αφορούν την πορεία και χρηματοδότηση όλων των έργων στη χώρα (συγχρηματοδοτούμενων και μη) που θα καλύπτει το ΚΠΣ, τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες, το Ταμείο Συνοχής, το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων και τις Ιδιωτικές Επενδύσεις.

4.4. Επιπτώσεις του Β' Κ.Π.Σ στο μακροοικονομικό - κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον.

Η στρατηγική του Β'ΚΠΣ υπήρξε ιδιαίτερα εύστοχη καθώς έδωσε έμφαση στην ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και στην υλοποίηση μεγάλων έργων υποδομής εθνικής σημασίας (όπου η χώρα υστερούσε κατά πολύ σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ε.Ε.)

Είναι κοινά παραδεκτό ότι οι περιφέρειες, άλλες περισσότερο και άλλες λιγότερο, επωφελούνται σημαντικά από τα προγράμματα του εθνικού σκέλους, που είναι υπερδιπλάσια από χρηματοδοτική άποψη σε σχέση με το περιφερειακό σκέλος. Οι περιφερειακές επιπτώσεις των προγραμμάτων υποδομής του εθνικού σκέλους είναι

²⁹ ΚΕΠΕ, Αξιολόγηση του Β'ΚΠΣ

ιδιαίτερα σημαντικές, αφού βασικός στόχος των προγραμμάτων αυτών δεν είναι μόνο η άρση του περιφερειακού χαρακτήρα της χώρας, αλλά και η εσωτερική της ολοκλήρωση.

Η πρόοδος που συντελέστηκε από το 1994 μέχρι σήμερα όσον αφορά τη μακροοικονομική σταθεροποίηση υπήρξε ουσιαστική, με αποτέλεσμα την ένταξη της χώρας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Ευρώπης. Η πρόοδος αυτή παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 1: Πρόοδος στα κριτήρια του Μάαστριχτ

Κριτήριο	1996	1997	1998	1999
Πληθωρισμός (εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή, %)	7,9	5,4	4,5	2,1
Τιμή αναφοράς	2,5	2,7	2,2	2,1
Μακροπρόθεσμα επιτόκια (%)	14,5	9,9	8,5	6,3
Τιμή αναφοράς	9,1	8,0	6,6	6,8
Έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ (%)	7,4	4,0	2,5	1,8
Χρέος της γενικής κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ (%)	111,3	108,3	105,5	104,6

Σημειώσεις: Η τιμή αναφοράς για το κριτήριο του πληθωρισμού είναι ο μη σταθμικός μέσος όρος των τριών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους χαμηλότερους ρυθμούς πληθωρισμού συν 1,5 ποσοστιαίες μονάδες. Η τιμή αναφοράς για το κριτήριο των μακροπρόθεσμων επιτοκίων είναι ο μέσος όρος των επιτοκίων των τριών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τους χαμηλότερους ρυθμούς πληθωρισμού συν 2,0 ποσοστιαίες μονάδες.

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας

Ακόμη πρέπει να αναφερθούν μια σειρά από άλλες ιδιαίτερα θετικές εξελίξεις όπως³⁰:

- Οι προοπτικές σύγκλισης των επιτοκίων προς τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο.
- Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του ιδιωτικού τομέα, όπως απεικονίζεται στην αύξηση της παραγωγικότητας και των κερδών.
- Η εισαγωγή στοιχείων ευελιξίας στην αγορά εργασίας.
- Οι διαρθρωτικές αλλαγές στον τραπεζικό τομέα.
- Το εκτεταμένο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων.
- Η βελτίωση της αποδοτικότητας των δημόσιων επιχειρήσεων και της δημόσιας διοίκησης.

Παρακάτω εξετάζεται η γεωγραφική διάσταση ορισμένων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του Εθνικού Σκέλους του Β' ΚΠΣ σε συνδιασμό με άλλες κοινοτικές παρεμβάσεις.

³⁰ ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 28, *Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ 1994-1999*, Αθήνα, 1997.

4.4.1. Μεταφορές

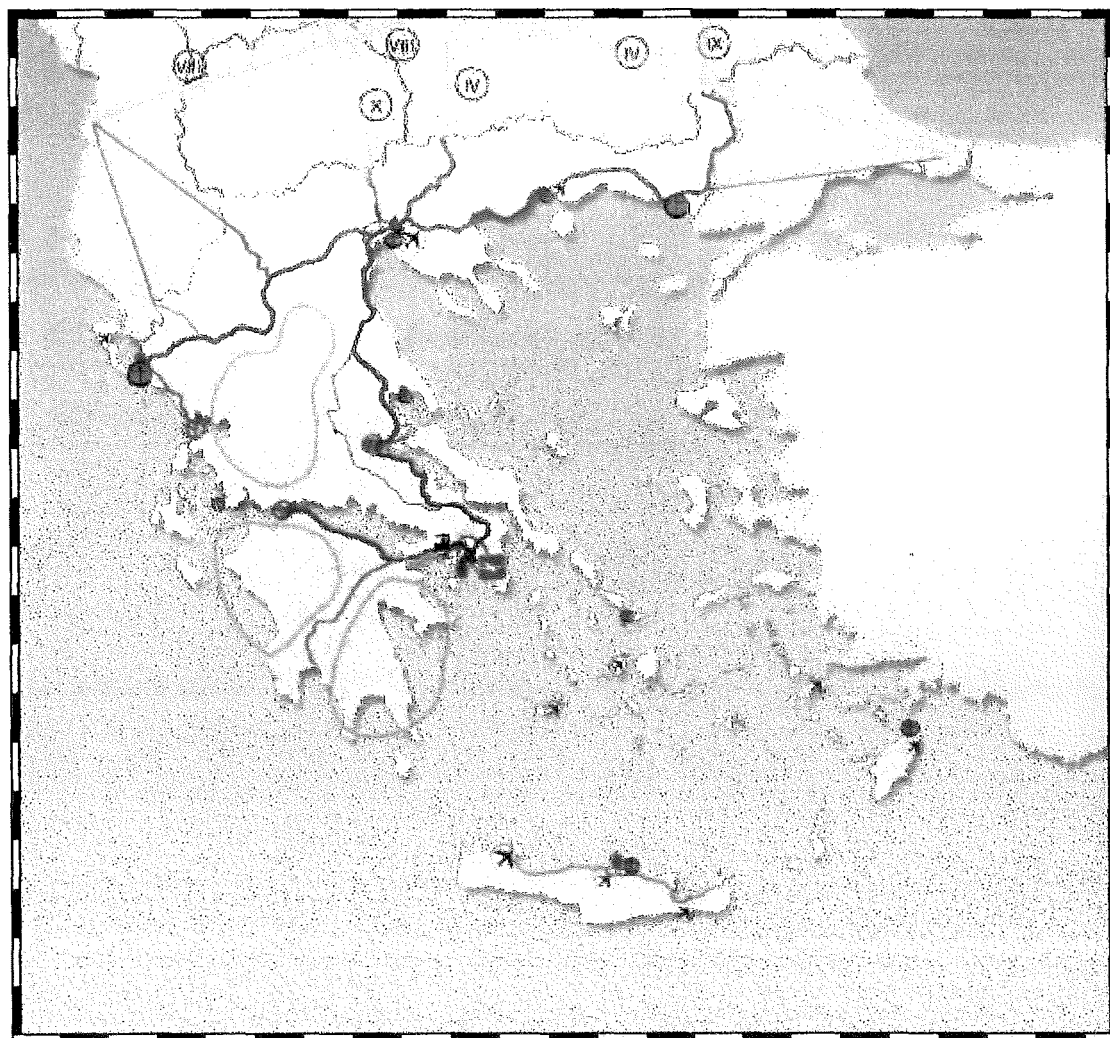
Στα πλαίσια της διαρθρωτικής-περιφερειακής πολιτικής, σημαντικές επενδύσεις υποδομών μεταφορών έχουν ενταχθεί στα πλαίσια των ΜΟΠ, των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και μεγάλων έργων του Α' και του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών. [Με τα προγράμματα του Β' ΚΠΣ στις οδικές, σιδηροδρομικές και αεροπορικές μεταφορές ενισχύεται ο ρόλος της Αθήνας, κατά πρώτο λόγο, και της Θεσσαλονίκης, κατά δεύτερο, ως σημαντικότεροι κόμβοι του δικτύου μεταφορών και σημείων σύνδεσης της Ελλάδας με τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών. Επίσης δημιουργούνται οι προϋποθέσεις περαιτέρω ανάπτυξης του παραδοσιακού αναπτυξιακού άξονα της χώρας Αθήνα-Θεσσαλονίκη. Εκτός του άξονα αυτού αναδεικνύεται μικρός αριθμός μεταφορικών κόμβων, όπως η Ηγουμενίτσα που αναμένεται να ενισχυθεί με την κατασκευή της Εγνατίας και τα εκτελούμενα λιμενικά έργα και να αναδειχθεί ως πύλη με τη Δ.Ευρώπη. Αντίστοιχο ρόλο μπορεί να παίξει και η Πάτρα με τον πραγματοποιούμενο εκσυγχρονισμό του λιμανιού της. Εξ άλλου οι ζεύξεις Ρίου-Αντιρρίου και Ακτιού-Πρέβεζας θα συμβάλλουν στη βελτίωση των μεταφορικών συνθηκών στη Δυτική Ελλάδα και την ολοκλήρωση του εθνικού συστήματος μεταφορών. Τέλος αρκετά σημαντική φαίνεται να είναι η ενίσχυση της μεταφορικής υποδομής της Βόρειας Κρήτης με τα έργα στο Βόρειο οδικό άξονα και στα λιμάνια του Ηρακλείου, της Σούδας και του Ρεθύμνου³¹.]

Όσον αφορά την Κοινή Πολιτική Μεταφορών αυτή περιορίζεται στην εναρμόνιση και συμπλήρωση των εθνικών πολιτικών. Οι Κανονισμοί και οι Οδηγίες της Επιτροπής αφορούν κυρίως την εναρμόνιση των δημοσιονομικών, τεχνικών και κοινωνικών θεμάτων που επηρεάζουν τον ανταγωνισμό μεταξύ των εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον τομέα των μεταφορών. Από την άποψη αυτή δεν υπάρχει φυσικό αντικείμενο που να εντοπίζεται χωρικά ούτε και χρηματοδοτήσεις με συγκεκριμένη χωρική αναφορά. Στα έργα πρώτης προτεραιότητας των **διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών** περιλαμβάνονται οι "Ελληνικοί Αυτοκινητόδρομοι" με δύο άξονες Βορρά-Νότου (ΠΑΘΕ) και Ανατολής-Δύσης (Εγνατία Οδός) και στην επόμενη ομάδα έργων δεύτερης προτεραιότητας το αεροδρόμιο των Σπάτων. Τα **πανευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών** δεν έχουν φυσικό αντικείμενο στον εθνικό χώρο, αλλά έχουν μεγάλη στρατηγική σημασία όσον αφορά την ενσωμάτωση της χώρας στον νέο ευρωπαϊκό χώρο. Από αυτή την άποψη, ιδιαίτερη σημασία έχει η σύνδεση του εθνικού οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου με τους άξονες που διασχίζουν την Βαλκανική και τη συνδέουν με το χώρο της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Οι χωρικές επιπτώσεις³² από την εφαρμογή των παραπάνω πολιτικών απεικονίζονται διαγραμματικά στο παρακάτω Χάρτη.

³¹ ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 28, *Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ 1994-1999*, Αθήνα, 1997.

³² Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, *Μελέτη - Έρευνα Χωρικών Επιπτώσεων Έργων και Πολιτικών της Ε.Ε. σε εθνικό επίπεδο*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο



Οδικοί Άξονες

Διευρωπαϊκό δίκτυο: Άξονας Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη και Εγνατία Οδός

Έργα σε οδούς πρόσβασης στους μεγάλους οδικούς άξονες και στο βόρειο άξονα της Κρήτης



Ζεύξη Ρίου-Αντιρρίου, Μαλλιακού και Ακτίου-Πρέβεζας

Πανευρωπαϊκά δίκτυα

Σιδηροδρομικοί Δίκτυο

Διευρωπαϊκό δίκτυο σιδηροδρόμων. Γραμμή Αθηνών-Θεσσαλονίκης

Κατασκευή νέων γραμμών



Σιδηροδρομικό συγκρότημα Θριασίου



Μετρό Αθήνας και Θεσσαλονίκης

Αεροδρόμια



Αεροδρόμιο Σπάτων



2-5



> 5

Λιμάνια



Ανάπτυξη συνδυασμένων μεταφορών
(Ηγουμενίτσα, Ηράκλειο, Πειραιάς)

Έργα σε υπάρχοντα λιμάνια (κόστος σε δισ. δραχμές)



2-5



5-10



> 10



Περιοχές μειωμένης πρόσβασης στους βασικούς άξονες

Παρατηρείται ότι οι υποδομές μεταφορών, και ιδιαίτερα των διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών, δημιουργούν διαφορών μορφών πολώσεις και ανισότητες. Σε γενικές γραμμές, οι νέες υποδομές μεταφορών μπορεί να βελτιώνουν συνολικά αλλά δεν εξασφαλίζουν ισότητα πρόσβασης, καθώς ανάλογα με την απόσταση και το ανάγλυφο του εδάφους ορισμένες περιοχές αποκτούν ευκολότερη πρόσβαση στο βασικό δίκτυο μεταφορών.

Ειδικότερα:

- οι περισσότερες περιοχές στην Δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς τους δυο βασικούς άξονες των διευρωπαϊκών δικτύων (ΠΑΘΕ και Εγνατία).
- Στο διαπεριφερειακό επίπεδο, οι προσπάθειες που επιχειρούνται με τους μεγάλους οδικούς άξονες Βορρά-Νότου (ΠΑΘΕ) και Ανατολής-Δύσης (Εγνατία) σε συνδυασμό με τις υποδομές των λιμανιών, αεροδρομίων και (σε μικρότερο βαθμό) του σιδηρόδρομου, οδηγούν σε ένα περισσότερο ισορροπημένο περιφερειακό σύστημα. Με αυτή την έννοια, οι νέες υποδομές μεταφορών συνεισφέρουν στην ενοποίηση του εθνικού χώρου και εξασφαλίζουν την επικοινωνία μεταξύ των διαφόρων περιοχών.

Επίσης τα διευρωπαϊκά δίκτυα και ειδικότερα οι δύο μεγάλοι οδικοί άξονες ΠΑΘΕ και Εγνατία επιτρέπουν την πύκνωση των σχέσεων μεταξύ των μεγάλων αστικών κέντρων από τα οποία διέρχονται, μειώνουν κατά πολύ τη σχετική απόσταση και αυξάνουν την επικοινωνία μεταξύ τους. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα μεταξύ των δύο μεγαλύτερων κέντρων, Αθήνας και Θεσσαλονίκης, που συγκεντρώνουν σχεδόν το μισό πληθυσμό της χώρας. Αντίθετα, ο οδικός άξονας της Εγνατίας δεν έχει την ίδια βαρύτητα ως προς την πύκνωση των σχέσεων και τον κυκλοφοριακό φόρτο, καθώς ενώνει μικρότερα σε μέγεθος

αστικά κέντρα με την Θεσσαλονίκη αλλά από την άλλη μεριά έχει αυξημένη σημασία ως προς τη διασύνδεση με τα Βαλκάνια και την υπόλοιπη Ευρώπη.

Η ανάπτυξη του δικτύου των μεταφορών έχει επιπτώσεις και στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. Ειδικότερα ο αγροτικός χώρος και οι μικρότεροι οικισμοί επωφελούνται στην περίπτωση που οι κύριοι άξονες και κόμβοι μεταφορών συνδέονται με ένα πυκνό και αξιόπιστο πλέγμα δευτερευόντων αξόνων και κόμβων που επιτρέπουν την εξυπηρέτηση του δικτύου των μεσαίων και μικρών πόλεων (τα διαθέσιμα συνολικά στοιχεία δεν επιτρέπουν διαπιστώσεις σε αυτό το επίπεδο).

Από την άλλη πλευρά τα μεγάλα δίκτυα μεταφορών δημιουργούν διάφορα προβλήματα στους μικρότερους οικισμούς και τον αγροτικό χώρο τα οποία συναρτώνται με δύο βασικά φαινόμενα:

- Το φαινόμενο της "σήραγγας", το οποίο αναφέρεται στο πρόβλημα που δημιουργούν οι περιορισμένες συνδέσεις των δικτύων μεγάλων ταχυτήτων με τις περιοχές μέσα από τις οποίες διέρχονται (οι "είσοδοι" και "έξοδοι" είναι λίγες σε αριθμό και σε μεγάλες αποστάσεις μεταξύ τους). Παρατηρούνται έτσι αφενός προβλήματα αδυναμίας πρόσβασης στον άξονα και αφετέρου επικοινωνίας μεταξύ των περιοχών εκατέρωθεν του άξονα. Αυτό το πρόβλημα θα δημιουργηθεί κυρίως στις παραλιακές περιοχές από τις οποίες διέρχεται ο άξονας ΠΑΘΕ.
- Το φαινόμενο της "άντλησης", το οποίο αναφέρεται στα προβλήματα που συνοδεύουν τη βελτίωση της προσπελασιμότητας των περιφερειακών και σχετικά απομονωμένων περιοχών μέσω των δικτύων μεταφορών. Για πολλές περιοχές η σχετική απομόνωση σημαίνει συχνά ικανότητα επιβίωσης, ενώ δεν είναι δεδομένο ότι η βελτίωση της επικοινωνίας εξασφαλίζει από μόνη της την οικονομική ανάπτυξη. Εμφανίζεται έτσι συχνά ο κίνδυνος ότι η βελτίωση των υποδομών μεταφορών, χωρίς παράλληλη αναβάθμιση του παραγωγικού δυναμικού, διευκολύνει την εκμετάλλευση των ενδογενών πόρων αυτών των περιφερειών από μακρινές και πολύ πιο ισχυρές οικονομικά περιφέρειες.

4.4.2. Γεωργία

Το Ε.Π Γεωργία περιλαμβάνει ποικίλα έργα υποδομής για την αγροτική ανάπτυξη όπως: αρδευτικά, εγγειοβελτιωτικά, αναδιάρθρωση καλλιεργειών, αναδασώσεις και άλλα δασικά έργα. Τα έργα αυτά είναι μικρά και διασκορπισμένα σε όλη τη χώρα. Η γεωγραφική κατανομή των μεγάλων έργων αγροτικής ανάπτυξης (δαπάνης άνω του 1δισ.δρχ.) που είναι κατά κύριο λόγο αρδευτικά έργα, δείχνει συγκέντρωση στις πεδινές περιοχές της Ηπειρωτικής χώρας. Αντίθετα στις ορεινές / ημιορεινές περιοχές και τα νησιά δεν γίνονται μεγάλα έργα στη γεωργία. Επίσης έργα αγροτικής ανάπτυξης γίνονται και από την Κοινοτική πρωτοβουλία Leader II, η οποία περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό παρεμβάσεων με κοινό χαρακτηριστικό, ότι αφορούν επενδύσεις σε αγροτικές περιοχές σε όλους τους παραγωγικούς τομείς με βασικό σκοπό την συγκράτηση του ενδογενούς δυναμικού στην ύπαιθρο και η πολύμορφη

ανάπτυξη³³. Στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Τμήμα Εγγυήσεων του ΕΓΤΠΕ) εφαρμόζονται και οι παρακάτω πολιτικές:

- άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις προς τους παραγωγούς και
- μέτρα προστασίας, δηλαδή μέτρα που στηρίζουν τις τιμές παραγωγού

Η πολιτική της ΚΑΠ είχε ιδιαίτερα θετικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου ιδιαίτερα όσον αφορά την αύξηση του αγροτικού εισοδήματος και την συγκράτηση του πληθυσμού στις μειονεκτικές περιοχές. Οι επιπτώσεις των αλλαγών της ΚΑΠ στις ελληνικές περιφέρειες θα είναι, κατά κύριο λόγο, ανάλογες του βαθμού εξάρτησης της γεωργίας τους από τις επιδοτήσεις και τη στήριξη της ΚΑΠ και εν μέρει μόνον επηρεάζονται από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αγροτικής γης. Η εξάρτηση αυτή συναρτάται περισσότερο με την παραγωγικότητα (αξία παραγωγής ανά στρέμμα) και τη σύνθεση της παραγωγής (αναλογία των προϊόντων που υποστηρίζονται από την ΚΑΠ) και λιγότερο από το χαρακτήρα της αγροτικής γης (αν είναι πεδινή, αρδευόμενη, ορεινή, νησιωτική κλπ.). Όσο μεγαλύτερη είναι η εξάρτηση μιας περιοχής από την ΚΑΠ τόσο μεγαλύτερη αναμένεται ότι θα είναι και η πίεση που θα δεχθεί από την αλλαγή και την προϋούσα μείωση των εισροών της ΚΑΠ.

Η αντίδραση στη μεγάλη πίεση μπορεί να πάρει τη μορφή **της εντατικοποίησης, της διαφοροποίησης ή της περιθωριοποίησης**. Είναι γεγονός ότι οι μορφές αυτές ήδη έχουν εμφανιστεί στις αγροτικές περιοχές της χώρας και χαρακτηρίζουν ζώνες μικρότερης κλίμακας από το επίπεδο της περιφέρειας και του νομού που εξετάζουμε εδώ.

Για να αποδοθούν οι αναμενόμενες επιπτώσεις σε μεγαλύτερη κλίμακα χρησιμοποιήθηκε ένας σύνθετος δείκτης³⁴ που αξιολογεί την εξάρτηση της γεωργίας από τη στήριξη της ΚΑΠ (% αναλογία του συνολικού οφέλους από την ΚΑΠ στο συνολικό αγροτικό προϊόν). Οι περιοχές που παρουσιάζουν υψηλό δείκτη θα έχουν τις σοβαρότερες επιπτώσεις και εκεί αναμένονται οι σημαντικότερες αλλαγές. Οι περιοχές με τους χαμηλότερους δείκτες θα αντιμετωπίσουν λιγότερα προβλήματα, αφού η υποχώρηση της ΚΑΠ θα θίξει ένα μικρότερο μέρος της γεωργίας τους. Η προσαρμογή σε κάθε περίπτωση θα είναι επώδυνη. Η πιο πιθανή και βιώσιμη αντίδραση στις αλλαγές είναι περισσότερο αυτή της διαφοροποίησης και λιγότερο της εντατικοποίησης, ενώ ο κίνδυνος της περιθωριοποίησης φαίνεται να απειλεί το μεγαλύτερο μέρος της ορεινής ηπειρωτικής χώρας όπου δεν υπάρχει καθόλου γεωργική γη.

Οι χωρικές επιπτώσεις³⁵ από την εφαρμογή των παραπάνω πολιτικών απεικονίζονται διαγραμματικά στο Χάρτη.

³³ ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 28, *Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ 1994-1999*, Αθήνα, 1997

³⁴ βλ. Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, *Μελέτη – Έρευνα Χωρικών Επιπτώσεων Έργων και Πολιτικών της Ε.Ε. σε εθνικό επίπεδο*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

³⁵ βλ. Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, *Μελέτη – Έρευνα Χωρικών Επιπτώσεων Έργων και Πολιτικών της Ε.Ε. σε εθνικό επίπεδο*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο



Δείκτης εξάρτησης των περιοχών από την ΚΑΠ 1993*

< 44%

45% - 60%

> 60%

Έργα αγροτικής ανάπτυξης εθνικού επιπέδου των ΚΠΣ και ΜΟΠ

2-5 δισ. δραχμές

> 5 δισ. δραχμές

Χρήσεις γης



Δασικές εκτάσεις - βοσκότοποι

Λίμνες

* Συνολικό όφελος από την ΚΑΠ ως ποσοστό του συνολικού αγροτικού προϊόντος
(Σύνολο χώρας = 44%)

Η ΚΑΠ έχει οδηγήσει επίσης στην εντατικότερη χρήση της γης και τη συγκέντρωση των γεωργικών δραστηριοτήτων σε εκτάσεις πιο κατάλληλες για τα σύγχρονα συστήματα παραγωγής, καθώς και στην εντατική κτηνοτροφία. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα σύμφωνα με το ΕΣΧΑ:

α) την **τυποποίηση των τοπίων** (ανοικτοί αγροί, μονοκαλλιέργειες, γεωργικοί δρόμοι για μεγάλα γεωργικά μηχανήματα κλπ.),

β) τη **μείωση των εκτάσεων μόνιμων βοσκοτόπων και την αποστράγγιση πολλών βιότοπων.**

Αυτά τα αρνητικά για το περιβάλλον φαινόμενα υπάρχει κίνδυνος να ενταθούν, καθώς οι εξελίξεις ευνοούν τις περιοχές εντατικής γεωργίας. Παράλληλα, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην περιβαλλοντικά φιλική διαχείριση της κτηνοτροφίας (στις μειονεκτικές περιοχές προβλέπεται πριμοδότηση για το πρόβειο κρέας) ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος από την υπερβολική βόσκηση. Η ποικιλομορφία των τοπίων, οι παραδοσιακές αγροτικές πρακτικές, ο αγροτικός τρόπος ζωής και η ιστορική εξέλιξη όπως αποτυπώνεται στα τυπικά μεσογειακά τοπία, διαμορφώνουν μια ιδιαίτερης αξίας πολιτιστική κληρονομιά της υπαίθρου που σε πολλές περιπτώσεις αξίζει να προστατευθεί. Αυτή είναι ιδίως η περίπτωση στις ζώνες που οδηγούνται στη διαφοροποίηση αλλά και την περιθωριοποίηση, όπου ένας από τους σημαντικότερους παραγωγικούς πόρους της περιοχής είναι το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

4.4.3. Βιομηχανία - Τουρισμός

Το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας αφιερώνεται στην ενίσχυση επιχειρήσεων οι οποίες χρηματοδοτούνται από τον αναπτυξιακό νόμο για τη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων μέσω πολυετών σχεδίων κ.α.

Κατά δεύτερο λόγο δαπανώνται πόροι για την κατασκευή βιομηχανικών υποδομών και την ανασυγκρότηση φθινουσών βιομηχανικών περιοχών. Οι παραπάνω δραστηριότητες, που καλύπτουν περίπου το 80% των μέχρι τώρα δαπανών του Ε.Π.Β., είναι αυτές οι οποίες έχουν εκ των προτέρων γεωγραφική διάσταση, δηλαδή οι χωρικές επιπτώσεις δεν προκύπτουν έμμεσα από την εφαρμογή των δράσεων³⁶.

Στον τομέα του τουρισμού, στα πλαίσια του Β'ΚΠΣ προβλέπονταν η ενίσχυση τουριστικών επιχειρήσεων, η δημιουργία περιοχών ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης (ΠΟΤΑ), η κατασκευή υποδομών θαλάσσιου τουρισμού, η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι υπηρεσίες προς ΜΜΕ στον τουρισμό κλπ. Γενικά ο τομέας του τουρισμού έχει σημαντικές περιφερειακές επιπτώσεις. Η χωροθέτηση των επιχειρήσεων όσο και των υποδομών έχει ισχυρή εξάρτηση από τους φυσικούς πόρους μιας περιοχής με αποτέλεσμα η τουριστική δραστηριότητα να συγκεντρώνεται σε περιοχές που διαθέτουν συγκριτικά πλεονεκτήματα. Δεν είναι δυνατόν με τα διαθέσιμα στοιχεία να εξακριβωθεί αν οι παρεμβάσεις του ΚΠΣ κατευθύνθηκαν σε περιοχές που υπήρχαν ανάγκες για αναπτυξιακή ώθηση ή αν

³⁶ ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 28, *Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ 1994-1999*, Αθήνα, 1997.

ενισχύθηκαν περαιτέρω οι ήδη τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές. Το γεγονός είναι ότι το πρόγραμμα για το τουρισμό έχει σημαντικές δυνατότητες για τους σκοπούς της περιφερειακής ανάπτυξης και είναι από τα λίγα προγράμματα που δίνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις ορεινές περιοχές και νησιωτικές περιοχές.

Οι χωρικές επιπτώσεις³⁷ από την εφαρμογή των Κοινοτικών πολιτικών (Μ.Ο.Π, Κ.Π.Σ, Κοινοτικές Πρωτοβουλίες) απεικονίζονται διαγραμματικά παρακάτω.

Η επιλογή χωροθέτησης νέων βιομηχανικών μονάδων μπορεί να επηρεάσει θετικά ή αρνητικά την ισορροπία του συστήματος οικισμών. Οποσδήποτε η επίδραση είναι σχετικά έντονη και άμεση. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται κατά το συνολικό σχεδιασμό του προγράμματος ανάπτυξης τέτοιων περιοχών, γεγονός που δεν φαίνεται να συμβαίνει στην περίπτωση του προγραμματισμού των επιχειρησιακών προγραμμάτων του ΚΠΣ. Βεβαίως η λογική της αξιοποίησης των τάσεων και των ευκαιριών έχει αυξημένη ανταποδοτικότητα αλλά καθώς τείνει να συγκεντρώνει τις βιομηχανικές δραστηριότητες προκαλεί αρνητικές συνέπειες για την ισόρροπη κατανομή των αγορών και του πληθυσμού. Η περιορισμένη κλίμακα των παρεμβάσεων εμποδίζει την ανάγνωση των αρνητικών συνεπειών από την έλλειψη συνολικού χωροταξικού σχεδιασμού αλλά ταυτόχρονα περιορίζει και το μέγεθος του προβλήματος που παράγεται.

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι σχεδιαζόμενες μεγάλες βιομηχανικές επενδύσεις, αν και είναι περιορισμένες σε αριθμό, δείχνουν μια ισχυρή τάση συγκέντρωσης στην κεντρική Ελλάδα, την ανατολική πλευρά της Στερεάς και της Θεσσαλίας, μια περιοχή που είναι ενταγμένη στη ζώνη χαμηλής ενίσχυσης των αναπτυξιακών κινήτρων. Αντίθετα, οι ζώνες υψηλής ενίσχυσης αναπτυξιακών κινήτρων (η ζώνη στα βόρεια σύνορα της χώρας, η Θράκη και τα Νησιά Βόρειου Αιγαίου) προσελκύουν επενδύσεις τέτοιου είδους. Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι η πολιτική των αναπτυξιακών κινήτρων ακολουθεί μια χωροταξική οργάνωση που δεν ανταποκρίνεται στο σύγχρονο πρόβλημα της βιομηχανικής παρακμής και δεν λαμβάνει υπόψη το χαρακτηρισμό των φθίνουσών βιομηχανικών περιοχών (φθίνουσες περιοχές εντοπίζονται σε όλο σχεδόν το φάσμα βαθμίδων ενίσχυσης των ζωνών κινήτρων).

³⁷ Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, Μελέτη – Έρευνα Χωρικών Επιπτώσεων Έργων και Πολιτικών της Ε.Ε. σε εθνικό επίπεδο, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο



Περιοχές Συγκέντρωσης Μεγάλων Βιομηχανικών Επενδύσεων



Περιοχές Συγκέντρωσης Ιδιωτικών Τουριστικών Επενδύσεων



Περιοχές Συγκέντρωσης Δημόσιων Τουριστικών Επενδύσεων



Περιοχές Χαμηλής Ενίσχυσης (Ζώνες Α και Β) Βιομηχανικών Επενδύσεων.

Φθίνουσες Βιομηχανικές Περιοχές



Περιοχές Χαμηλής Ενίσχυσης (Ζώνες Α και Β) Τουριστικών Επενδύσεων.



Μεγάλες Βιομηχανικές Επενδύσεις (> 5 δισ. δραχμές)



Δημόσιες Τουριστικές Επενδύσεις
(Μαρίνες, Υδροθεραπευτήρια, κ.λ.π.)



Ιδιωτικές Ξενοδοχειακές Μονάδες



Λοιπές Ιδιωτικές Τουριστικές Επενδύσεις
(Συνεδριακά κέντρα, Γήπεδα Γκολφ, κ.λ.π.)



Περιοχές Ολοκληρωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης

Η πολιτική για τις τουριστικές επιχειρήσεις έχει λιγότερο έντονες επιπτώσεις στο σύστημα οικισμών καθώς συνήθως αναφέρεται σε συγκεκριμένους χώρους αποκλειστικού χαρακτήρα αναψυχής συγκεκριμένου τύπου και δεν συνδέεται άμεσα με το δίκτυο των οικισμών. Κατά περίπτωση όμως μπορούν να υπάρξουν ισχυρές πιέσεις και ανταγωνισμοί με άλλες χρήσεις που έμμεσα επιδρούν και στην ισορροπία του οικιστικού δικτύου. Οι υπάρχουσες τάσεις χωροθέτησης των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα τόσο σε τουριστική υποδομή όσο και σε εκσυγχρονισμό των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων δείχνουν ότι οι ήδη αναπτυγμένες " και κορεσμένες τουριστικά " περιοχές εξακολουθούν να προσελκύουν το ενδιαφέρον του ιδιωτικού τομέα. Οι περιοχές συγκέντρωσης των ιδιωτικών επενδύσεων σε τουριστική και ξενοδοχειακή υποδομή είναι ακριβώς αυτές με τη χαμηλότερη ενίσχυση από τα αναπτυξιακά κίνητρα για τον τουρισμό (Αττική, Ρόδος, Κέρκυρα, Βόρεια Κρήτη) τα οποία δεν φαίνεται να επαρκούν για να ανατρέψουν τις κυρίαρχες τάσεις. Αντίθετα με τον ιδιωτικό, ο δημόσιος τομέας έχει μια περισσότερο ισόρροπη κατανομή των επενδύσεων τουριστικής υποδομής, αφού υπάρχει μεγάλη διασπορά σε όλες τις περιφέρειες της χώρας, ενώ η μόνη συγκέντρωση που θα μπορούσε να εντοπιστεί είναι στα νησιά του Ιονίου, την Κεφαλονιά και τη Ζάκυνθο.

4.4.4. Περιβάλλον

Δράσεις για το περιβάλλον υλοποιούνται μέσω του Ταμείου συνοχής, των ΠΕΠ και ορισμένων τομεακών προγραμμάτων καθώς και μέσα από Κοινοτικές Πρωτοβουλίες και προγράμματα όπως το LIFE (προγράμματα επίδειξης σε περιβαλλοντικές δράσεις προτεραιότητας στις χώρες της Ένωσης και σε δράσεις τεχνικής βοήθειας σε Τρίτες Χώρες της Μεσογείου και της Βαλτικής) και το ENVIREG (με έμφαση στην απορρύπανση, τη χωροταξική οργάνωση στις παράκτιες περιοχές και τη διαχείριση των επικίνδυνων βιομηχανικών αποβλήτων).

Η επιλογή των περιοχών στις οποίες εκτελούνται τα έργα δεν υπακούει σε σαφή κριτήρια και οι χωρικές επιπτώσεις αυτών διαπιστώνονται εκ των υστέρων. Γενικά όπως παρατηρείται και στο χάρτη παρουσιάζεται διασπορά των έργων περιβάλλοντος στον ελληνικό χώρο³⁸.

Η προστασία του αστικού περιβάλλοντος με τη μορφή των υποδομών σε ύδρευση, αποχέτευση, επεξεργασία λυμάτων, έχει ξεκινήσει σε πολλές πόλεις της χώρας, ενώ πιο συστηματικές προσπάθειες εξυγίανσης του αστικού περιβάλλοντος γίνονται στα δύο μητροπολιτικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, καθώς και στις περιοχές όπου το αστικό περιβάλλον επιβαρύνεται ιδιαίτερα από τη λειτουργία των μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με καύση λιγνίτη (Κοζάνη-Πτολεμαΐδα και Μεγαλόπολη).

Γενικά η πολιτική περιβάλλοντος έχει δυνητικά θετικές επιπτώσεις στην ισόρροπη ανάπτυξη του συστήματος των οικισμών. Καθώς η ανισορροπία ως προς το περιβάλλον εκδηλώνεται κυρίως είτε με την περιβαλλοντική επιβάρυνση περιοχών μεγάλης συγκέντρωσης πληθυσμού και δραστηριοτήτων είτε με την εγκατάλειψη

³⁸ Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, Μελέτη – Έρευνα Χωρικών Επιπτώσεων Έργων και Πολιτικών της Ε.Ε. σε εθνικό επίπεδο, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

άλλων περιοχών μετά από εντατική εκμετάλλευση λόγω μεταβολής της τεχνολογίας και των συνθηκών ανταγωνιστικής παραγωγής, η εξασφάλιση ισοδύναμων και ικανοποιητικών συνθηκών περιβάλλοντος θα επιτρέψει την ομαλή κατανομή των νέων δραστηριοτήτων σε παλιά και νέα, μικρά και μεγάλα αστικά κέντρα. Όμως η θετική αυτή δράση δεν είναι εξασφαλισμένη καθώς οι περιβαλλοντικές δράσεις σπάνια ακολουθούν ένα συνολικό και μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Το αποτέλεσμα ως προς την ισορροπία του συστήματος των οικισμών γίνεται κατά συνέπεια απροσδιόριστο.

Η βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών μόνο στα μεγάλα αστικά κέντρα (π.χ. Αθήνα, Θεσσαλονίκη) θα μπορούσε να οδηγήσει σε νέες πολώσεις καθώς συντρέχουν και πολλές άλλες δυνάμεις προσέλκυσης πληθυσμού και δραστηριοτήτων. Η βελτίωση και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών συνθηκών μόνο σε επιλεγμένες περιοχές μπορεί να οδηγήσει σε δραματικές ανισορροπίες ως προς τις τιμές γης ή την αύξηση των περιβαλλοντικών πιέσεων λόγω δυσανάλογης προσέλκυσης δραστηριοτήτων. Οποσδήποτε πάντως η αναβάθμιση της αξίας που αποδίδεται στο περιβάλλον, τηρουμένων ορισμένων ελάχιστων προϋποθέσεων ως προς άλλες βασικές παραμέτρους, έχει οδηγήσει ή τουλάχιστον δημιουργεί τάσεις για μια καλύτερη ισορροπία στην κατανομή του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων στις διάφορες κατηγορίες μεγέθους και εξειδίκευσης των οικισμών.



Παρεμβάσεις σε περιοχές παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας

4.4.5 Ενέργεια

Στον τομέα της ενέργειας σημαντικές χωρικές επιπτώσεις θεωρείται ότι έχει το έργο του φυσικού αερίου. Το σημαντικότερο όφελος σε περιφερειακό επίπεδο³⁹ είναι η παροχή χαμηλού κόστους ενέργειας στις επιχειρήσεις και τις κατοικίες. Όσον αφορά την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας η Δυτ. Μακεδονία ενισχύεται από μια νέα μονάδα (παραγωγής από λιγνίτη στον Αγ.Δημήτριο). Μονάδες παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος από φυσικό αέριο προβλέπονται στη Κομοτηνή και το Λάριο. Στα υποπρογράμματα για την εξοικονόμηση ενέργειας και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας επιδοτούνται ιδιωτικές επενδύσεις και ΜΜΕ σε όλη τη χώρα (δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία). Επίσης το υποθαλάσσιο καλώδιο που χρηματοδοτείται από την κοινοτική πρωτοβουλία Interreg II-Ενεργειακά Δίκτυα-Καλώδιο, αλλά εμφανίζει καθυστέρηση, αποσκοπεί στη διασύνδεση των ηλεκτρικών συστημάτων Ελλάδας-Ιταλίας και σε ένα βαθμό προβλέπεται να ενισχύσει τη Δυτ.Ελλάδα.

Οι χωρικές επιπτώσεις από την εφαρμογή των στα πλαίσια των Κοινοτικών πολιτικών (ΜΟΠ, Επιχειρησιακά Προγράμματα του Α΄ και Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης καθώς και Κοινοτικές Πρωτοβουλίες INTERREG, REGEN και VALOREN) απεικονίζονται στον παρακάτω χάρτη⁴⁰.

Οι επενδύσεις στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, ανεξάρτητα από τον τόπο στον οποίο υλοποιούνται, ενισχύουν το συνολικό σύστημα παραγωγής και διανομής της ΔΕΗ στο οποίο υπάρχει ισότητα πρόσβασης από όλες τις περιοχές της χώρας, ακόμα και τις πιο απομακρυσμένες. Ισότητα πρόσβασης, αντίθετα, δεν υπάρχει στο δίκτυο φυσικού αερίου και τις ήπιες μορφές ενέργειας που εξυπηρετούν συγκεκριμένες περιοχές. Το δίκτυο φυσικού αερίου εξυπηρετεί κυρίως τον ήδη αναπτυγμένο άξονα Αθήνας- Θεσσαλονίκης, όπου βρίσκονται τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας και ορισμένοι μεγάλοι καταναλωτές ενέργειας. Οι επενδύσεις αυτές παρέχουν

³⁹ ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 28, *Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ 1994-1999*, Αθήνα, 1997.

⁴⁰ Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, *Μελέτη – Έρευνα Χωρικών Επιπτώσεων Έργων και Πολιτικών της Ε.Ε. σε εθνικό επίπεδο*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο



Περιοχές με άμεση πρόσβαση στο δίκτυο Φυσικού Αερίου



Αστικά κέντρα με δίκτυο διανομής Φυσικού Αερίου

Αστικά κέντρα χωρίς δίκτυο διανομής Φυσικού Αερίου

Περιοχές ανάπτυξης ήπιων μορφών ενέργειας

Περιοχές ανάπτυξης υδροηλεκτρικής ενέργειας

Παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη.
Παραμβάσεις περιβαλλοντικής αναβάθμισης

ενέργεια με μικρό οικονομικό αλλά και περιβαλλοντικό κόστος. Το μικρότερο κόστος σημαίνει και μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και των περιοχών (αστικά κέντρα και τοπικά παραγωγικά συστήματα) και ευνοεί το συνδυασμό ανάπτυξης και καλύτερου περιβάλλοντος, τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Οι επενδύσεις στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας συμβάλλουν άμεσα στην ισορροπία του δικτύου των οικισμών. Οι θετικές τους επιπτώσεις διαχέονται σε όλες τις βαθμίδες των οικισμών και, από αυτή την άποψη, θα μπορούσε να πει κανείς ότι συνεισφέρουν στη διατήρηση των μικρών οικισμών σε απομονωμένες περιοχές και νησιά. Δεν συμβαίνει το ίδιο με το δίκτυο φυσικού αερίου και τις ήπιες μορφές ενέργειας. Το δίκτυο φυσικού αερίου ενισχύει την υπάρχουσα πόλωση μεταξύ των περισσότερο αναπτυγμένων περιοχών και της υπόλοιπης χώρας. Η υποδομή του φυσικού αερίου καλύπτει τον ήδη αναπτυγμένο άξονα Αθήνας-Θεσσαλονίκης και τον οριζόντιο άξονα Θεσσαλονίκης-Θράκης, μερικά από τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της χώρας, ορισμένες μεγάλες επιχειρήσεις καθώς και οι συγκεντρώσεις της βιομηχανίας στις περιοχές αυτές. Το δίκτυο δεν καλύπτει ένα μεγάλο μέρος της χώρας και κυρίως την Πάτρα και τον οριζόντιο άξονα που την συνδέει με την Αθήνα, καθώς και το περιφερειακό κέντρο των Ιωαννίνων και το δυτικό τμήμα του οριζόντιου άξονα της Εγνατίας οδού.

Οι ήπιες μορφές ενέργειας ευνοούνται σε περιοχές με αντίστοιχα φυσικά πλεονεκτήματα. Οι επενδύσεις αναπτύσσονται κυρίως στην Εύβοια και τα νησιά των Κυκλάδων, με τάση επέκτασης προς την Κρήτη και τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου. Η ανάπτυξη των ήπιων μορφών ενέργειας αφορά συγκεκριμένες δραστηριότητες και επιχειρήσεις και ενισχύει την ανταγωνιστικότητά τους. Μακροπρόθεσμα, η προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος συναρτάται άμεσα στην περίπτωση αυτή με την ανάπτυξη του τουρισμού.

Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη έχει σοβαρές περιβαλλοντικές επιπτώσεις λόγω της καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος στις περιοχές εξόρυξης του λιγνίτη αλλά και της μεγάλης ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προκαλούν οι ατμο-ηλεκτρικοί σταθμοί. Για τη μείωση των αρνητικών αυτών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ένα μεγάλο μέρος των επενδύσεων προσανατολίστηκε σε επενδύσεις μείωσης της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην Πτολεμαΐδα και τη Μεγαλόπολη (45% του ΕΠ Ηλεκτρικής Ενέργειας του Α' ΚΠΣ). Στην ίδια κατεύθυνση κινείται η ΚΠ RECHAR II (88% των πόρων αφορά τον καθαρισμό και τη δημιουργία πρασίνου στην περιοχή των λιγνιτωρυχείων Κοζάνης- Πτολεμαΐδας). Το δίκτυο φυσικού αερίου, οι υδροηλεκτρικοί σταθμοί, το δίκτυο τηλεθέρμανσης Κοζάνης-Αμύνταιου-Πτολεμαΐδας και γενικά οι ήπιες μορφές ενέργειας, είναι επενδύσεις που δεν μολύνουν το περιβάλλον, ενώ παράλληλα παρέχουν ενέργεια που υποκαθιστά αυτήν που παράγεται από τους περιβαλλοντικά επιβαρυντικούς ατμο- ηλεκτρικούς σταθμούς

Η περιφερειακή διάσταση των Τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του εθνικού σκέλους είναι τέτοια που δεν επιτρέπει τη συνάρτηση των παρεμβάσεων με τις αντίστοιχες των ΠΕΠ. Για παράδειγμα δεν μπορούν να συνεκτιμηθούν και να συναρτηθούν οι παρεμβάσεις του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας με τις αντίστοιχες παρεμβάσεις του Υποπρογράμματος 2 του ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας (ενίσχυση ανταγωνιστικότητας επιχειρήσεων) όπως επίσης και να προσδιορισθεί σε ποιο βαθμό οι πρώτες συνεργούν ή συμβάλλουν μαζί με αυτές του

ΠΕΠ στην επίτευξη ενός από τους στρατηγικούς στόχους ανάπτυξης της περιφέρειας (ενίσχυση παραγωγικού δυναμικού).

4.5. Η περίπτωση της Περιφέρειας Κρήτης.

4.5.1. Βασικοί στόχοι και στρατηγική

Την περίοδο 1994-99 η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας εξειδικεύεται σε στρατηγικούς στόχους, η επίτευξη των οποίων συναρτάται από την πραγματοποίηση ενδιάμεσων στόχων που υποστηρίζονται από δέσμες παρεμβάσεων, που χρηματοδοτούνται από το ΠΕΠ 1994-99 και από άλλες κοινοτικές χρηματοδοτήσεις και εθνικούς πόρους. Ο στρατηγικός στόχος για την περίοδο αυτή είναι⁴¹:

Η ανάδειξη της Κρήτης σε οικονομικό και ερευνητικό κέντρο στο χώρο της Ν.Α. Μεσογείου.

Οι βασικοί ενδιάμεσοι στόχοι στους οποίους στηρίζεται η υλοποίηση του παραπάνω στρατηγικού στόχου είναι:

- η αναβάθμιση του ερευνητικού ιστού, η ανάληψη ερευνητικής δραστηριότητας από ιδιώτες και η δικτύωση με επιχειρήσεις, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του δευτερογενή τομέα δημιουργώντας προϋποθέσεις επέκτασης και η ενίσχυση των εξαγωγών και του διαμετακομιστικού εμπορίου.
- η ολοκληρωμένη ανάπτυξη με έμφαση στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα. Στον πρωτογενή τομέα, επιδιώκεται η ενίσχυση της παραγωγικότητας των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και η βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο. Για τον τριτογενή επιδιώκεται η αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, ο εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος και η βελτίωση της ποιότητας των τουριστικών υπηρεσιών.
- η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η εφαρμογή μιας ορθολογικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Η επίτευξη του στόχου αυτού προσεγγίζεται μέσα από την εκπλήρωση της προστασίας και αναβάθμισης του περιβάλλοντος και της βελτίωσης των αστικών υποδομών.
- η ενίσχυση της συνοχής στο εσωτερικό της Περιφέρειας με την βελτίωση της προσπελασιμότητας τοπικών κέντρων και την ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου.
- η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού με την βελτίωση δεξιοτήτων και την εξοικείωση με καινοτομίες και εφαρμογές νέων τεχνολογιών.

⁴¹ Υ.ΠΕ.ΘΟ, Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κρήτης, 1994-1999.

4.5.2. Κύρια Έργα – Δράσεις

Για την επίτευξη των στόχων που τέθηκαν προσδιορίστηκαν οι εξής βασικοί τομείς δράσης, οι οποίοι εξειδικεύονται σε ενέργειες και έργα ανά τομέα:

A. Ανθρώπινο Δυναμικό

- Ενίσχυση των υποδομών εκπαίδευσης σε όλες τις βαθμίδες.
- Δημιουργία νέων πανεπιστημιούπολεων για τη μετεγκατάσταση των φοιτητών.
- Εφαρμογή προγραμμάτων συνεχιζόμενης κατάρτισης ανέργων και απασχολούμενων στους παραγωγικούς τομείς.

B. Παραγωγικοί τομείς

- Μεγάλα έργα αγροτικών υποδομών, κυρίως αρδευτικών.
- Ενέργειες υποστήριξης της αγροτικής παραγωγής (κατάρτιση αγροτών, παροχή συμβουλών, έρευνες αγοράς κ.α.)
- Επενδύσεις επέκτασης και εκσυγχρονισμού θερμοκηπιακών καλλιεργειών, σχέδια βελτίωσης αγροτικών εκμεταλλεύσεων, αποζημιώσεις και επενδύσεις ίδρυσης, επέκτασης και εκσυγχρονισμού γεωργικών βιομηχανιών.
- Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις (έργα οδοποιίας, μικρά υδροαρδευτικά έργα, αγροτικός εξηλεκτρισμός και μικρές επενδύσεις αγροτουρισμού, δασικά έργα).
- Επιχορήγηση επενδυτικών σχεδίων στα πλαίσια των αναπτυξιακών νόμων (κυρίως στους δυναμικούς κλάδους τροφίμων – ποτών, πλαστικών και δομικών υλικών), καθώς και ενίσχυση επιχειρηματικών σχεδίων εμπορικών επιχειρήσεων και δικτύων προώθησης των προϊόντων.
- Υλοποίηση και ενίσχυση έργων βιομηχανικής υποδομής.
- Ενέργειες υποστήριξης, κατάρτισης και υπηρεσιών: υποστήριξη δικτυώσεων επιχειρήσεων, κοινοπραξιών, πιστοποίησης διασφάλισης ποιότητας, εξαγωγικών προσπαθειών και αγοράς υπηρεσιών οργάνωσης.
- Ενίσχυση των ειδικών τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών (μαρίνες, παρεμβάσεις σε ιστορικά κέντρα πόλεων, αναδείξεις μνημείων και περιοχών, ειδικές τουριστικές εκδηλώσεις, φορέας τουρισμού και κατάρτιση).
- Εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων των τουριστικών καταλυμάτων.

- Ενίσχυση των υποδομών και του εξοπλισμού των δραστηριοτήτων E&TA (Τεχνολογικό Πάρκο Ηρακλείου, ΙΤΕ, ΙΘΑΒΙΚ, ερευνητικά κέντρα των ΑΕΙ).
- Αξιοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας (αιολική, φωτοβολταϊκά συστήματα)

Γ. Βελτίωση των Υποδομών Μεταφορών

- Παρεμβάσεις στο επαρχιακό και κοινοτικό δίκτυο.
- Έργα στις κύριες πύλες εισόδου – εξόδου (λιμάνια – αεροδρόμια).
- Ενίσχυση και βελτίωση των κάθετων αξόνων.

Δ. Βελτίωση Ποιότητας Ζωής

- Ολοκλήρωση των υποδομών υγείας.
- Ενίσχυση των υποδομών πρόνοιας (παιδικοί σταθμοί, ειδικά σχολεία, πνευματικά κέντρα).
- Κάλυψη των αναγκών στα δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης και τις εγκαταστάσεις επεξεργασίας υγρών αποβλήτων.
- Αναπλάσεις ιστορικών χώρων και μνημείων (Κνωσός, Ενετικά Τείχη Ηρακλείου, ιστορικά κέντρα Ηρακλείου, Χανίων).
- Έργα διαχείρισης των υγρών και στερεών αποβλήτων και των υδάτινων πόρων, με σκοπό την προστασία και αναβάθμιση του περιβάλλοντος.
- Διαχειριστικές μελέτες και παρεμβάσεις για τα μικρά νησιά.

4.5.3. Αποτελέσματα – Βαθμός επίτευξης στόχων

Η εγκεκριμένη Δημόσια Δαπάνη για την περίοδο 1994-99 στο ΠΕΠ Κρήτης ήταν 424,8 εκ. EURO.

Οι σημαντικότερες αναπτυξιακές επιπτώσεις από την υλοποίηση των Κοινοτικών Προγραμμάτων στην Κρήτη προέκυψαν από την αναβάθμιση των παραγωγικών υποδομών και την ενίσχυση των επενδύσεων. Ο αρχικός στόχος για τη σύγκλιση της

Περιφέρειας με το μέσο αναπτυξιακό επίπεδο της χώρας έχει προσεγγισθεί. Όμως σημαντικοί επιμέρους στόχοι δεν έχουν εκπληρωθεί πλήρως⁴².

Στον πρωτογενή τομέα δεν έχει επιτευχθεί σημαντική στροφή σε νέες καλλιέργειες με εξαίρεση τα θερμοκήπια. Περιορισμένα είναι τα αποτελέσματα στην τυποποίηση της παραγωγής και στην διακίνηση των αγροτικών προϊόντων.

Στον δευτερογενή τομέα αναπτύσσονται επιλεκτικά κλάδοι που συνδέονται με τις κατασκευές, τον πρωτογενή τομέα και την ενέργεια. Σε ότι αφορά την Ε&Τ η σύνδεση με την τοπική οικονομία δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο και οι σχετικοί μηχανισμοί δεν έχουν αποδώσει πλήρως.

Στον τουρισμό οι επιμέρους δράσεις και τα έργα που υλοποιήθηκαν κατευθύνθηκαν στον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος. Η περίοδος της εκτατικής ανάπτυξης έχει εξαντληθεί, ενώ η διάχυση του τουριστικού ρεύματος σε νέες τουριστικές περιοχές είναι περιορισμένη.

Η βελτίωση των υποδομών υποστήριξε σε μεγάλο βαθμό την αναπτυξιακή διαδικασία, αλλά η μη επαρκής χρηματοδότηση των παρεμβάσεων δεν επέτρεψε την ολοκλήρωση του βασικού οδικού δικτύου και των κοινωνικών υποδομών, καθώς και την κάλυψη των αναγκών στη διαχείριση των υγρών και στερεών αποβλήτων.

Ο τομέας της κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού θεωρείται ότι χρειάζεται σημαντική ενίσχυση για την αντιμετώπιση των πιέσεων στην αγορά εργασίας, την αύξηση της απασχόλησης, την απορρόφηση των καινοτομιών και την αύξηση της παραγωγικότητας.

⁴² Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, Μελέτη των χωρικών επιπτώσεων των κοινοτικών προγραμμάτων και πολιτικών στο επίπεδο της περιφέρειας Κρήτης, 1997

4.6. Η περίπτωση της Περιφέρειας Θεσσαλίας.

4.6.1. Βασικοί στόχοι και άξονες προτεραιότητας.

Το Π.Ε.Π Θεσσαλίας για την περίοδο 1994-1999 διαρθρώνεται στα εξής υποπρογράμματα και μέτρα⁴³:

Υποπρόγραμμα 1: Αγροτική ανάπτυξη

- Μέτρο 1.1. Εγγειοβελτιωτικά έργα
- Μέτρο 1.2. Ενέργειες κτηνιατρικής προστασίας κλπ.
- Μέτρο 1.3. Μετεγκαταστάσεις πτηνοτροφικών – κτηνοτροφικών μονάδων
- Μέτρο 1.4. Ήπιες μορφές ενέργειας
- Μέτρο 1.5. Βελτίωση υποδομής τομέα εκκοκιστηρίων κλπ.
- Μέτρο 1.6. Τεχνική υποστήριξη συνεταιρισμών
- Μέτρο 1.7. Υποδομή υποστήριξης γεωργίας και αλιείας
- Μέτρο 1.8. Φυτοϋγειονομική προστασία
- Μέτρο 1.9. Συμπληρωματικές δράσεις αγροτικού τομέα
- Μέτρο 1.10. Οδικά δίκτυα
- Μέτρο 1.11. Αξιοποίηση δασικού πλούτου
- Μέτρο 1.12. Αγροτουρισμός
- Μέτρο 1.13. Συνοδευτικές ενέργειες κατάρτισης

Υποπρόγραμμα 2: Μεταποίηση

- Μέτρο 2.1. Προώθηση νέων παραγωγικών επενδύσεων
- Μέτρο 2.2. Εκσυγχρονισμός βιομηχανίας - βιοτεχνίας
- Μέτρο 2.3. Έρευνα Τεχνολογία
- Μέτρο 2.4. Συμπληρωματικές δράσεις βιομηχανίας – βιοτεχνίας - ΜΜΕ

Υποπρόγραμμα 3: Υπερτοπικά δίκτυα υποδομής

- Μέτρο 3.1. Υπερτοπικές οδικές συνδέσεις
- Μέτρο 3.2. Μικρά οδικά έργα
- Μέτρο 3.3. Αερομεταφορές - λιμάνια
- Μέτρο 3.4. Συνενώσεις Δήμων και Κοινοτήτων

Υποπρόγραμμα 4: Προστασία περιβάλλοντος – Ποιότητα ζωής

- Μέτρο 4.1. Πολεοδομικές εφαρμογές
- Μέτρο 4.2. Ύδρευση, Αποχέτευση, κλπ.
- Μέτρο 4.3. Προστασία φυσικών πόρων κλπ.
- Μέτρο 4.4. Υγεία - Πρόνοια
- Μέτρο 4.5. Τουρισμός - Πολιτισμός
- Μέτρο 4.6. Συνοδευτικές ενέργειες κατάρτισης

Υποπρόγραμμα 5: Ανθρώπινοι πόροι

- Μέτρο 5.1. Ανάπτυξη υποδομών εκπαίδευσης
- Μέτρο 5.2. Συνεχ. Κατάρτιση – Καταπολέμηση ανεργίας
- Μέτρο 5.3. Αποκλεισμός από την αγορά εργασίας
- Μέτρο 5.4. Ολοκληρωμένες δράσεις τοπικής ανάπτυξης

Υποπρόγραμμα 6: ΕΑΠΤΑ

- Μέτρο 6.1. Βασικές υποδομές
- Μέτρο 6.2. Ποιότητα ζωής
- Μέτρο 6.3. Ενίσχυση τοπικής οικονομίας κλπ.

Υποπρόγραμμα 7: Εφαρμογή

⁴³ Υ.Π.Ε.Θ.Ο, Π.Ε.Π.Θεσσαλίας 1994-1999

Μέτρο 7.1. Ενέργειες χρηματοδοτούμενες από το ΕΤΠΑ

Μέτρο 7.2. Ενέργειες χρηματοδοτούμενες από το ΕΚΤ

Υποπρόγραμμα 8: Συμπληρ. Λειτ. Φάσεων Α'ΚΠΣ

Μέτρο 8.1. Συμπλήρωση λειτουργικών φάσεων Α'ΚΠΣ

4.6.2. Πορεία υλοποίησης του Π.Ε.Π – Απορρόφηση κονδυλίων

Όπως προκύπτει από την τρίτη έκθεση αξιολόγησης του ΠΕΠ Θεσσαλίας 1994-1999 η συνολική απορρόφηση του προγράμματος στο τέλος του 1997, δηλαδή μετά την παρέλευση της χρονικής περιόδου που επισήμως καλύπτεται, ανέρχεται σχεδόν στο 50%. Αναλυτικά οι δεσμεύσεις και πληρωμές σε επίπεδο υποπρογράμματος μέχρι το τέλος του 1997 παρουσιάζονται στο παρακάτω πίνακα:

Υποπρογράμματα	Δέσμευση ΠΕΠ 94-99	Δημόσια Δαπάνη ΠΕΠ 94-99	Πληρωμές 94-97	Πληρωμές Δημόσιες 94-97	Συνολική Απορρόφηση 94-99
1. Αγροτική ανάπτυξη	129.490	119.718	65.673	63.671	50.7%
2. Μεταποίηση	90.844	38.425	23.767	8.854	26.2%
3. Υπερτοπικά δίκτυα υποδομής	115.300	115.300	64.295	64.295	55.8%
4. Προστασία περιβάλλοντος Ποιότητα ζωής	83.090	78.369	49.141	40.648	59.1%
5. Ανθρώπινοι πόροι	82.122	82.122	30.006	30.006	36.5%
6. ΕΑΠΤΑ	56.315	56.315	39.156	39.156	69.5%
7. Εφαρμογή	7.158	7.158	376	376	5.3%
8. Συμπλ. λειτ. φάσεων Α'ΚΠΣ	3.657	3.657	3.657	3.657	100.0%
Σύνολο Β'ΠΕΠ Θεσσαλίας	567.976	501.064	276.071	250.663	48.6%

4.6.3. Άμεσες επιπτώσεις της υλοποίησης του Π.Ε.Π. με βάση τα σημαντικότερα μέτρα.

Μέτρο 1.1 Εγγειοβελτιωτικά έργα

Το Μέτρο 1.1 είναι το κυριότερο του Υποπρογράμματος 1 κι ένα από τα σημαντικότερα του προγράμματος δεδομένου ότι η Θεσσαλία, παρά την εξειδίκευση της στην πεδινή, αρδευόμενη και εντατική γεωργία, υστερεί ως προς τις αρδευόμενες με φυσική ροή εκτάσεις σε σχέση με το σύνολο της χώρας. Η έμφαση του μέτρου είναι στις αρδεύσεις καλύπτοντας έτσι το μεγαλύτερο μέρος της έλλειψης. Σημειώνεται βέβαια ότι πολλά από τα έργα άρδευσης περιλαμβάνουν κυρίως γεωτρήσεις και δεν αφορούν δίκτυα άρδευσης, συνεπώς δεν βελτιώνουν το πρόβλημα – από την άλλη πλευρά όμως η επέκταση των δικτύων άρδευσης συνδέεται με το γενικότερο πρόβλημα της επάρκειας υδατικών πόρων.

Μέτρο 1.10 Οδικά δίκτυα.

Το μέτρο έχει από άποψη δέσμευσης σημαντικό βάρος στο πρόγραμμα κατέχοντας την 8^η θέση επί συνόλου 38 μέτρων. Το μέτρο είχε στόχο 150 χλμ. δρόμων από τα οποία τα 9/10 αφορούσαν βελτιώσεις ή διαπλατύνσεις υπαρχόντων δρόμων. Σημειώνεται ότι και στο προηγούμενο ΠΕΠ είχε διατεθεί σημαντικό ποσοστό των πόρων σε οδικές παρεμβάσεις οι οποίες όμως δεν ολοκληρώνουν το οδικό δίκτυο αλλά απλώς το αναβαθμίζουν σε κάποιο βαθμό. Αυτό δεν αναιρεί την ανάγκη παρεμβάσεων βελτίωσης του τοπικού οδικού δικτύου, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο λόγος μετακινήσεων αγροτικών / βιομηχανικών προϊόντων στη Θεσσαλία είναι ο υψηλότερος μεταξύ του συνόλου των γεωγραφικών διαμερισμάτων της Ηπειρωτικής Ελλάδας, αλλά, κρίνεται ότι θα ήταν πιο αποτελεσματικές αν περιλάμβαναν πλήρεις κλάδους και η επιλογή τους γινόταν με σαφή κριτήρια και προτεραιότητες βασισμένες στο χωροταξικό σχεδιασμό περιφερειακής κλίμακας.

Μέτρο 4.2 Υδρευση – Αποχέτευση.

Το μέτρο αυτό κατέχει από άποψη δέσμευσης την 12^η θέση στο πρόγραμμα και περιλαμβάνει κυρίως έργα ύδρευσης αν και ο τομέας της ύδρευσης είναι ο λιγότερο ελλειμματικός. Τα έργα αποχέτευσης δεν σχετίζονται με την ύπαρξη εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων- βιολογικούς καθαρισμούς (ΕΕΛ) σχεδόν πάντα πρόκειται για έργα δημιουργίας δικτύων σε πόλεις και οικισμούς που δεν έχουν ΕΕΛ. Στην περίπτωση της διαχείρισης των απορριμμάτων, η κατάσταση είναι πιο ικανοποιητική, όσον αφορά στις μεγάλες πόλεις. Γενικά παρατηρείται ότι ενώ υπάρχουν δράσεις στο μέτρο ίδιου τύπου που χρηματοδοτούνται από άλλα προγράμματα δεν υπάρχει συστηματική συμπληρωματικότητα.

4.7. Η περίπτωση της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.

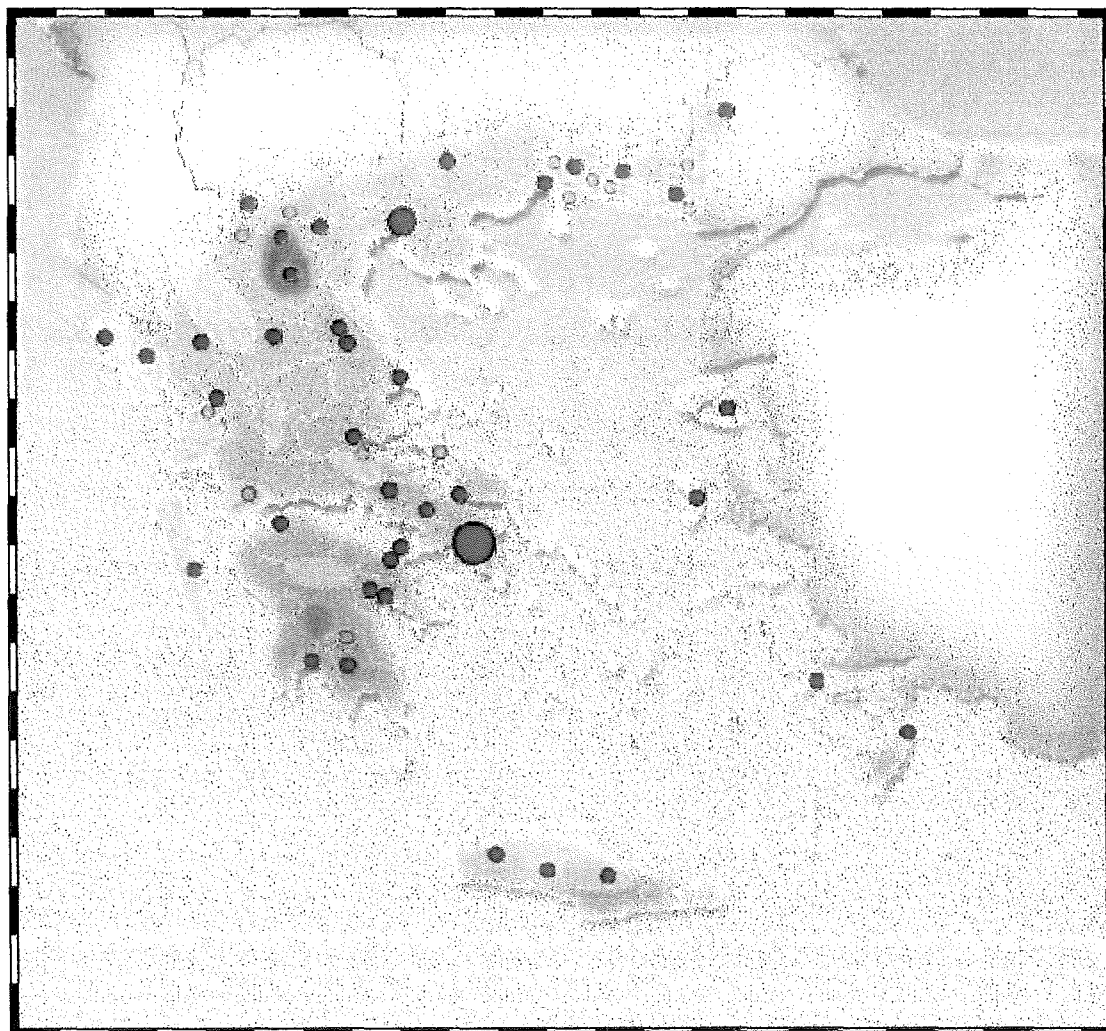
4.7.1. Βασικοί στόχοι και στρατηγική

Το ΠΕΠ Β.Αιγαίου ξεκίνησε να υλοποιείται το 1994 σε εφαρμογή της Απόφασης Ε(94) 1832 της 29/7/94 και με συνολική αρχική δέσμευση 328 περίπου Μεuro εκ των οποίων τα 47,7 Μεuro αφορούσαν ιδιωτική συμμετοχή. Μετά την 7^η Ε.Π. οι παραπάνω δεσμεύσεις αναπροσαρμόστηκαν σε 345,174 περίπου Μεuro εκ των οποίων τα 47,8 Μεuro αφορούν ιδιωτική συμμετοχή.

Οι Άξονες Προτεραιότητας του ΠΕΠ Β.Αιγαίου 1994-99 ήταν οι εξής⁴⁴:

1. Ειδικό Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα τουριστικής ανάπτυξης
2. Αγροτική Ανάπτυξη
3. Στήριξη επιλεγμένων παραγωγικών τομέων και πλεονεκτημάτων
4. Ανθρώπινοι πόροι
5. Βελτίωση ποιότητας ζωής και περιβάλλον
6. Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης
7. Συμπλήρωση λειτουργικών χαρακτηριστικών έργων ΠΕΠ 1989-93

⁴⁴ Υ.ΠΕ.ΘΟ, ΠΕΠ Β.Αιγαίου, 1994-1999



Προστασία φυσικού περιβάλλοντος

Συγκεντρώσεις περιοχών προστασίας



Περιβαλλοντικές παρεμβάσεις

Συγκέντρωση περιοχών προστασίας και περιβαλλοντικών παρεμβάσεων

Προστασία αστικού περιβάλλοντος



Παρεμβάσεις σε αστικές περιοχές

Μέχρι 31/12/1999 ολοκληρώνονται οι νομικές δεσμεύσεις του Προγράμματος ενώ η φυσική εξέλιξη των έργων και η αποπληρωμή των έργων θα πρέπει να ολοκληρωθεί μέχρι 31/12/2001.

4.7.2. Αποτελέσματα – Βαθμός επίτευξης στόχων

Η παρουσίαση της πορείας υλοποίησης του Προγράμματος που ακολουθεί στηρίζεται σε στοιχεία που έχουν κατατεθεί στη Γραμματεία της ΕπΠΑ μέχρι τις 30/11/99 αφορούν δε τον **κατάλογο των έργων / ενεργειών** τα οποία η Γραμματεία της ΕπΠΑ έχει εντάξει επώνυμα στο επίσημο μηχανογραφικό σύστημα παρακολούθησης του ΥΠΕΘΟ.

Ο αριθμός των έργων του Προγράμματος έχει ανέλθει στον αριθμό των 767 Έργων/Ενεργειών.

Οι δηλωμένες συνολικές πληρωμές του Προγράμματος από την έναρξή του μέχρι 30.11.99 είναι 57.064 Εκ. Δρχ. ή 181.645 Χιλ. Euro που αντιστοιχεί σε 55.587 Εκ. Δρχ. ή 176.878 Χιλ. Euro Δημόσια δαπάνη.

Η συνολική απορρόφηση του ΠΕΠ Βορ. Αιγαίου '94 - '99 μέχρι 30/11/99 (Συνολικές Πληρωμές / Συνολικές Δεσμεύσεις) για το σύνολο του Προγράμματος είναι **52,69 %**. Η **απορρόφηση που αφορά τη Δημόσια Δαπάνη** (Δημόσιες Πληρωμές / Δημόσιες Δεσμεύσεις) για το σύνολο του Προγράμματος μέχρι 30/11/99 είναι **59,56 %**.

Αναλυτικότερα:

- Στον άξονα των **βασικών υποδομών** για την επίτευξη του στόχου της τουριστικής ανάπτυξης (με προϋπολογισμό έργων 78,9 Meuros και δαπάνες 29 Meuros) και πιο συγκεκριμένα στις μεταφορές θα ολοκληρωθούν πληθώρα οδικών έργων, τμήματα στα λιμάνια του Αγ.Ευστρατίου, Μύρινας, Πλωμαρίου, Σάμου, Καρλοβασίου, Ευδήλου, Ψαρών, Κώμης, Βοκαριάς, ενώ τέλος εκβαθύνθηκε η λιμενολεκάνη του λιμένα Χίου. Στα αεροδρόμια ολοκληρώθηκε το κτίριο του αεροσταθμού και ο περιβάλλον χώρος της Ικαρίας
 - Στο τομέα του **τουρισμού** (μαζί με πολιτισμό ο προϋπολογισμός έργων είναι 58,2 Meuros και οι δαπάνες 16,9 Meuros) σε επίπεδο λιμένων αναψυχής (Μαρίνες) θα ολοκληρωθούν τα λιμενικά έργα στις Μαρίνες Πυθαγορείου Σάμου και Χίου. Δυστυχώς δεν ολοκληρώθηκαν στο χρονικό ορίζοντα του ΠΕΠ οι χερσαίες εγκαταστάσεις στις Μαρίνες με αποτέλεσμα μέχρι σήμερα να μην μπορούν να λειτουργήσουν.
- Χρηματοδοτήθηκε επίσης η κατασκευή ή επέκταση από τον Αναπτυξιακό Νόμο 6 ξενοδοχείων, και ο εκσυγχρονισμός 3 ξενοδοχείων.
- Στο τομέα του **Πολιτισμού** ολοκληρώνεται η κατασκευή του Μουσείου Φυσ. Ιστορίας Σιγρίου μαζί με την οδό πρόσβασης του, η Επανεκθεση του Μουσείου Χίου, η αναστήλωση τμημάτων της Νέας Μονής Χίου, καθώς και η ανακαίνιση της Παλαιάς Βουλής Σάμου. Επίσης ολοκληρώνονται παρεμβάσεις στερέωσης, συντήρησης και ανάδειξης στα κάστρα Μυτιλήνης,

Μύρινας, στο Πύργο Λ. Λογοθέτη, στο Επιθαλάσσιο τείχος Φρουρίου Χίου, στον παραδοσιακό οικισμό Ανάβατου.

Ο άξονας της αγροτικής ανάπτυξης περιλάμβανε έργα σε:

- δίκτυα άρδευσης (λιμνοδεξαμενές Θάνους, Μήθυμνας, Ζυφιά, Θεοποιήτου Μυτιληνίων Σάμου)
- αρδευτικά δίκτυα (Κάμπου Χώρας, Ιππείου, και Σκαλοχωρίου)
- παρεμβάσεις στην Αγροτική Οδοποιία στους τρεις Νομούς και στη Δασική Οδοποιία στην Λέσβο
- δασικά έργα στους τρεις Νομούς, παρεμβάσεις στη γενετική βελτίωση στην Λέσβο και Σάμο
- θερμοκήπια στους τρεις Νομούς
- παρεμβάσεις στον αγροτουρισμό
- αλιευτικά καταφύγια στην Αγ. Ερμιόνη (τμήμα), Καστέλλο, Καταρράκτη, Κώμης, Βοκαριάς Χίου.

Στον άξονα της στήριξης Βιοτεχνίας - Βιομηχανίας προβλέπεται να ολοκληρωθούν:

- η διαρρύθμιση και ο εκσυγχρονισμός του Επιμελητηρίου Λέσβου
- ο Πυροσβεστικός Σταθμός στην Λέσβο
- 7 ιδιωτικές επενδύσεις ΜΜΕ μέσω του Αναπτυξιακού Νόμου.
- Στο τομέα της έρευνας και τεχνολογίας δεν έγιναν παρεμβάσεις στο ΠΕΠ Β.Αιγαίου.

Στον άξονα της στήριξης του ανθρώπινου δυναμικού ολοκληρώθηκε:

- η προμήθεια εξοπλισμού για το Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- η επισκευή και διαρρύθμιση του ενός από τα δύο προβλεπόμενα κτίρια του Ξενία για τις ανάγκες του Παν. Αιγαίου στην Μυτιλήνη.
- η κατασκευή του Γυμνασίου Λυκείου Αγρας, ενώ θα ολοκληρωθεί η κατασκευή άλλων επτά σχολείων και θα ολοκληρωθούν βελτιώσεις επεκτάσεις σε εννέα σχολεία
- Στο τομέα της κατάρτισης ανέργων καταρτίστηκαν ή θα καταρτισθούν 5800 άνεργοι, αγρότες, εργαζόμενοι και ψυχικά ασθενή άτομα.

Στο τομέα της ενέργειας και επικοινωνιών δεν έγιναν παρεμβάσεις στο ΠΕΠ Β.Αιγαίου.

Στον τομέα της υγείας θα ολοκληρωθεί η επέκταση των Νοσοκομείων Μυτιλήνης, Λήμνου, Χίου, Σάμου, Ικαρίας.

Στον τομέα του περιβάλλοντος και πιο συγκεκριμένα στο τομέα των Υδρεύσεων-Αποχετεύσεων ολοκληρώνονται ή θα ολοκληρωθούν τμήματα δικτύου ύδρευσης-αποχέτευσης σε διάφορες περιοχές και οι εγκαταστάσεις επεξεργασίας λυμάτων Καλλονής, Πλωμαρίου, Χώρας, Πυθαγορείου, Στο τομέα των απορριμμάτων έγινε προμήθεια εξοπλισμού κάδων, σαρώθρου, απορριμματοφόρων για τις χωματερές του Δ. Χίου, των ΟΤΑ Α.Σ.Β.Α.Χίου, Δ.Μαστιχοχωρίων, Δ. Μυτιλήνης, ενώ θα ολοκληρωθεί η επέκταση του ΧΥΤ Δ. Μυτιλήνης

Στα πλαίσια του ΕΑΠΤΑ (Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης) χρηματοδοτήθηκαν μικρά έργα των ΟΤΑ στους τομείς ύδρευσης αποχέτευσης, εσωτερικής και εξωτερικής οδοποιίας, αναπλάσεων, απορριμμάτων, υγείας.

Στον τομέα της κοινωνίας της πληροφορίας δεν έγιναν παρεμβάσεις στο ΠΕΠ Β.Αιγαίου παρά μόνο η εγκατάσταση τηλειατρικής στο Κέντρο Υγείας Πλωμαρίου Λέσβου.

Από το ΠΕΠ Β' Αιγαίου χρηματοδοτήθηκε επίσης η ολοκλήρωση έργων του Α' ΚΠΣ όπως λιμνοδεξαμενές, οδοποιία, λιμάνια.

4.7.3. Προβλήματα

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος εντοπίστηκαν ορισμένα προβλήματα⁴⁵ τα οποία είτε αποτελούν επαναλαμβανόμενα προβλήματα σε σημαντικό αριθμό Ε/Ε (έργων/ενεργειών) είτε αφορούν διοικητικές ενέργειες ή ανεπάρκειες που επηρέασαν την υλοποίηση σημαντικού αριθμού Ε/Ε του Προγράμματος. Τα σημαντικότερα από τα προβλήματα αυτά παρουσιάζονται παρακάτω:

- Η ενεργοποίηση του ιδιωτικού τομέα ήταν εξαιρετικά μικρή, ο δε τρόπος υλοποίησης του ΠΕΠ με την ένταξη κυρίως δημόσιων έργων σε μέτρα με ιδιωτική συμμετοχή καθιστά αμφίβολη ακόμη και τη μελλοντική ένταξη ιδιωτικών έργων στο πρόγραμμα.
- Ανεπαρκής αρχικός σχεδιασμός των έργων και ενεργειών: Έλλειψη βασικών μελετών, Ανεπαρκής επίβλεψη Μελετών, Δυσκολίες εκπόνησης των μελετών ειδικών έργων στα οποία δεν υπάρχει μεγάλη εμπειρία των Φορέων (Αλιευτικά Καταφύγια, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Απορριμμάτων, Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων κ.α.).
- Προβλήματα ποιότητας κατασκευής των έργων γεγονός που οφείλεται κυρίως είτε στην ανεπαρκή στελέχωση των υπηρεσιών επίβλεψης είτε και στην έλλειψη ή /και πλημμελή συμμόρφωση με την ορθή αλληλουχία των απαιτούμενων τεχνικών και υποστηρικτικών μελετών (Εγκ. 37/95 του ΥΠΕΧΩΔΕ).
- Οι συνεχείς τροποποιήσεις του θεσμικού πλαισίου παραγωγής των δημόσιων έργων (Εγκύκλιος 37/95, 2/96, 8/96, ΠΔ 402/96 κ.λ.π του ΥΠΕΧΩΔΕ) δημιούργησαν σοβαρά προβλήματα όπως η πλημμελής τήρησή τους, γεγονός που κυρίως οφείλεται στην ελλιπή ενημέρωση και κατάρτιση των τεχνικών στελεχών των Φορέων Υλοποίησης στο περιεχόμενο και το πνεύμα των τροποποιήσεων.
- Ανεπαρκής στελέχωση κρίσιμων για την πορεία των έργων Υπηρεσιών (ΤΥΔΚ & ΔΤΥ Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων), αδυναμία των τεχνικών υπηρεσιών στην επίβλεψη των μελετών και στην παρακολούθηση των έργων.

Με βάση τα παραπάνω και προκειμένου οι παρεμβάσεις των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης να είναι περισσότερο αποδοτικές (κατασκευή λιγότερων μεν μεγαλύτερου

⁴⁵ Υ.ΠΕ.ΘΟ, ΠΕΠ Β.Αιγαίου, 2000-2006

όμως μεγέθους έργων, ολοκληρωμένων και λειτουργικών) θα πρέπει να δρομολογηθούν λύσεις όπως :

- Εκσυγχρονισμός, σταθεροποίηση του θεσμικού πλαισίου
- Στελέχωση και κατάρτιση του προσωπικού υλοποίησης των δράσεων
- Σωστός σχεδιασμός και υλοποίηση soft ενεργειών
- Εκπόνηση και αποτελεσματική επίβλεψη πλήρων τεχνικών και υποστηρικτικών μελετών
- Λήψη όλων των απαραίτητων αδειοδοτήσεων και εγκρίσεων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ

5.1. Εισαγωγικά για τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες

Οι κοινοτικές πρωτοβουλίες είναι ειδικά μέσα για την άσκηση από την Ένωση των διαρθρωτικών πολιτικών της. Ονομάζονται δε έτσι γιατί δημιουργούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή με δική της "πρωτοβουλία" και στη συνέχεια αποτελούν αντικείμενο πρότασής της στα κράτη-μέλη. Πρακτικά πρόκειται για προγράμματα που αποσκοπούν στην επίλυση προβλημάτων ή στην προώθηση δράσεων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Χρηματοδοτούνται κατά ένα, συνήθως δε και το μεγαλύτερο, μέρος από την Ένωση, ενώ κατά το υπόλοιπο από το δικαιούχο κράτος-μέλος. Τα προγράμματα αυτά ετοιμάζονται από τα κράτη μέλη βάσει των κατευθυντηρίων γραμμών που έχει επεξεργασθεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Οι κοινοτικές πρωτοβουλίες έχουν τρεις ιδιαιτερότητες, οι οποίες αποτελούν την "προστιθέμενη αξία" τους σε σχέση με τα άλλα μέτρα που χρηματοδοτούνται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία⁴⁶:

- την "ανιούσα" μέθοδο πραγματοποίησης·
- την ενίσχυση της διεθνικής, διασυνοριακής και διαπεριφερειακής συνεργασίας·
- την ιδιαίτερη έμφαση που δίδεται στους κοινοτικούς στόχους και προτεραιότητες.

Κάθε κράτος μέλος ορίζει την υπεύθυνη αρχή για την εφαρμογή κάθε πρωτοβουλίας. Οι ανάδοχοι των έργων πρέπει να επικοινωνούν με τις αρχές αυτές για να ενημερώνονται για την πρόοδο της εκτέλεσης των προγραμμάτων που τους αφορούν ή για να ενσωματώνουν σ'αυτά τις ενέργειες που προτείνουν.

Κατά την περίοδο προγραμματισμού 1989-1993 θεσπίστηκαν δεκατέσσερις κοινοτικές πρωτοβουλίες, ενώ κατά την περίοδο 1994-1999 δεκατρείς οι οποίες εστιάζονται όπως και προηγούμενα στα εξής πρωταρχικά θέματα:

- αγροτική ανάπτυξη (LEADER II)
- διασυνοριακή συνεργασία (INTERREG)
- ιδιαίτερα απομακρυσμένες περιφέρειες (REGIS II)
- απασχόληση και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού (NOW, HORIZON κ.α.)
- ανάπτυξη των αστικών συνοικιών που αντιμετωπίζουν κρίση (URBAN)
- διαχείριση των βιομηχανικών μεταλλαγών και μέτρα κατά της ανεργίας (MME, RESIDER, RETEX, ADAPT κ.α.)
- ανασυγκρότηση του τομέα της αλιείας (PESCA).

Για την περίοδο 2000-2006 οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες μειώθηκαν σε τέσσερις και αφορούν:

- την αγροτική ανάπτυξη (LEADER+)
- τη διασυνοριακή, διακρατική και διαπεριφερειακή συνεργασία (INTERREG III)
- την αναζωογόνηση πόλεων ή τμημάτων αυτών που διέρχονται κρίση (URBAN)

⁴⁶ Θ. Γεωργακόπουλος, Ε.Τσακαλώτος, *Οικονομικές Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδόσεις Α.Σταμούλη, Αθήνα, 1996.

- την καταπολέμηση του ρατσισμού στην αγορά εργασίας (EQUAL).

Στις κοινοτικές πρωτοβουλίες διατίθεται το 9% του προϋπολογισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων. Το συνολικό ποσό που διατέθηκε από τα Ταμεία της Ένωσης για την περίοδο 1994-99 στις κοινοτικές πρωτοβουλίες ανέρχεται σε 13,45 δις ECU (= 4,07 τρις δρχ). Από τις δεκατρείς κοινοτικές πρωτοβουλίες θα αναφερθούμε στη συνέχεια σε αυτές που αφορούν την περιφερειακή ανάπτυξη και που έχουν αυξημένο ενδιαφέρον για την Ελλάδα. Πρόκειται συγκεκριμένα για τις εξής :

5.1.1. INTERREG II

Η κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG II, που είναι και η σημαντικότερη, με την έννοια ότι συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος της κοινοτικής χρηματοδότησης, αποτελεί το συνδυασμό μέχρι στιγμής δύο και στο μέλλον (πολύ πιθανόν) τριών διαφορετικών πτυχών. Στα πλαίσια του INTERREG II εισέρευσαν στην Ελλάδα από τα Κοινοτικά Ταμεία για την πενταετία 1994-99 595,0 εκατ. ECU (= 180,3 δις δρχ.), ενώ η συνολική επένδυση, που προήλθε από την υποχρεωτική κινητοποίηση του εθνικού δημόσιου και ιδιωτικού κεφαλαίου, δεδομένου ότι όλες οι δράσεις στα πλαίσια των κοινοτικών πρωτοβουλιών είναι συγχρηματοδοτούμενες από την Ένωση και τις χώρες-μέλη), υπολογίζεται σε 942,0 εκατ. ECU (= 285,5 δις δρχ).

Πτυχή Α: Διασυνοριακή συνεργασία

Η πτυχή Α του INTERREG II αφορά την εσωτερική και εξωτερική διαμεθοριακή συνεργασία. Από τις ελληνικές περιφέρειες ήταν επιλέξιμες για αυτή την 1η πτυχή του INTERREG II οι εξής: Αχαΐα, Αιτωλακαρνανία, Χανιά, Χίος, Δωδεκάνησα, Δράμα, Έβρος, Φλώρινα, Ιωάννινα, Ηράκλειο, Καστοριά, Καβάλα, Κεφαλλονιά, Κέρκυρα, Κιλκίς, Λασιθί, Λευκάδα, Λέσβος, Πέλλα, Πρέβεζα, Ρέθυμνο, Ροδόπη, Σάμος, Σέρρες, Θεσπρωτία, Θεσ/νίκη, Ξάνθη, Ζάκυνθος.

Επιλέξιμες δράσεις:

- διασυνοριακές αναπτυξιακές μελέτες
- ανάπτυξη και υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων διαμέσου της δημιουργίας διασυνοριακών δικτύων
- συνεργασία στους τομείς του τουρισμού, του αγροτουρισμού, της αγροτικής ανάπτυξης, της εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων, της έρευνας, των πολιτιστικών θεμάτων, της προστασίας του περιβάλλοντος, της ενέργειας, της υγείας
- βελτίωση των επικοινωνιακών υποδομών
- εφοδιασμός των περιοχών σε νερό, φυσικό αέριο, ηλεκτρικό ρεύμα και τηλεπικοινωνίες
- υποστήριξη της κατάρτισης και της απασχόλησης
- δημιουργία ή προώθηση εμπορικών και επαγγελματικών οργανώσεων σε διασυνοριακό επίπεδο - ανάπτυξη του διασυνοριακού εμπορίου
- πρόληψη και αντιμετώπιση του λαθρεμπορίου στα εξωτερικά σύνορα

Χρηματοδότηση

Η πτυχή του INTERREG II "διασυνοριακή συνεργασία" χρηματοδοτήθηκε κατά την περίοδο 1994-99 με 2.400 εκατ. ECU δηλαδή 727,2 δις δρχ. για το σύνολο της Ένωσης, από τα οποία 1.800 εκατ. ECU δηλαδή 545,4 δις δρχ. διατέθηκαν στις περιφέρειες του στόχου 1. Προβλέπονταν επίσης η χορήγηση δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ETE) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα(EKAX).

Πτυχή Β: Ολοκλήρωση των ενεργειακών δικτύων

Στα πλαίσια αυτής της πτυχής του INTERREG II προβλέπονταν τα εξής επιλέξιμα μέτρα με ενδιαφέρον για την Ελλάδα:

- η ολοκλήρωση των έργων για την εισαγωγή του φυσικού αερίου σε ορισμένες περιφέρειες της Ελλάδας
- η ολοκλήρωση της διασύνδεσης του ιταλικού και ελληνικού δικτύου παροχής ηλεκτρικού ρεύματος

Χρηματοδότηση και συμμετοχή

Η πτυχή του INTERREG II "ολοκλήρωση των δικτύων" προβλέπονταν να χρηματοδοτηθεί με 500 εκατ. ECU δηλαδή 151,5 δις δρχ., ενώ είναι δυνατή και η χορήγηση δανείων από την ETE και την EKAX. Αυτή η πτυχή έχει ωστόσο περιορισμένη δυνατότητα συμμετοχής για τις τοπικές και περιφερειακές αρχές και ενδιαφέρει περισσότερο σε επίπεδο κράτους-μέλους.

Πτυχή Γ: Χωροταξία

Η Κομισιόν, επιθυμώντας να αντιμετωπίσει μια σειρά προβλημάτων που έχουν σχέση με τη χωροταξία, αποφάσισε να δημιουργήσει μια νέα πτυχή στην κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG, την πτυχή "C", που θα στοχεύει κυρίως στην προώθηση εγγειοβελτιωτικών ενεργειών (αντιμετώπιση πλημμύρων και ξηρασίας) μέσω διεθνούς συνεργασίας. Αυτή η πτυχή έχει τρεις ειδικότερες δράσεις: τη διακρατική συνεργασία (100 εκατ. ECU δηλαδή 30,3 δις δρχ.), την καταπολέμηση των πλημμύρων (165 εκατ. ECU δηλαδή 50 δις) και την καταπολέμηση της ξηρασίας (150 εκατ. ECU δηλαδή 45,5 δις δρχ.).

(Πηγή Υ.ΠΕ.ΘΟ)

5.1.2. LEADER II

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER που αποφασίστηκε το 1991 αφορούσε την αναζήτηση λύσεων σε τοπικά προβλήματα της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από

καινοτόμες προσεγγίσεις. Η συνέχεια της, η LEADER II (1994-99) εξακολούθησε να στηρίζει οικονομικά τα σχέδια των τοπικών φορέων, δίνοντας ωστόσο μεγαλύτερη σημασία στον καινοτόμο και υποδειγματικό χαρακτήρα των επιλέξιμων δράσεων, στην ανταλλαγή εμπειριών και στη διεθνή συνεργασία.

Επιλέξιμα μέτρα

- προγράμματα για την εισαγωγή καινοτομιών στις αγροτικές περιοχές (τεχνική στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης, επαγγελματική κατάρτιση, υποστήριξη των μικρών αγροτικών επιχειρήσεων, των βιοτεχνιών και του αγροτουρισμού, επί τόπου αξιοποίηση και εμπορία των γεωργικών, δασικών και αλιευτικών τοπικών προϊόντων κ.λ.π.)
- απόκτηση δεξιοτήτων μέσω της χρηματοδότησης της τεχνικής βοήθειας, της ανίχνευσης του εδάφους και της ευαισθητοποίησης των κατοίκων
- διακρατική συνεργασία για την κατάσχεση και υλοποίηση κοινών σχεδίων μεταξύ τοπικών φορέων που ανήκουν σε τουλάχιστον δύο κράτη-μέλη καθώς και για τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού δικτύου αγροτικής ανάπτυξης, που θα αποτελεί για όλους τους ενδιαφερόμενους ένα μέσο διαρκούς ανταλλαγής εμπειριών και τεχνογνωσίας.

Χρηματοδότηση και συμμετοχή

- Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER II χρηματοδοτήθηκε με 1.400 εκατ. ECU δηλαδή 424,2 δις δρχ., από τα οποία 900 εκατ. ECU δηλαδή 273 δις δρχ. διοχετεύθηκαν στις περιφέρειες του στόχου 1. Η Ελλάδα είχε να λάβει στα πλαίσια της LEADER II 146 εκατ. ECU δηλαδή 44,3 δις δρχ., ενώ η συνολική επένδυση υπολογίζεται σε 263,6 εκατ. ECU δηλαδή 80 δις δρχ.

(πηγή: Υπουργείο Γεωργίας)

5.1.3. PESCA (1994-99)

Ο τομέας της αλιείας στις χώρες-μέλη της Ένωσης βρίσκεται σε βαθιά διαρθρωτική κρίση. Στο ξεπέρασμα αυτής της κρίσης επιχειρεί να συμβάλλει η Ένωση με την κοινοτική πρωτοβουλία PESCA, που στοχεύει ειδικότερα στην αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών της κρίσης και στην ανάπτυξη εναλλακτικών οικονομικών δραστηριοτήτων, που θα δημιουργήσουν νέες θέσεις απασχόλησης.

Επιλέξιμα μέτρα.

Στα πλαίσια του προγράμματος μπορούν να χρηματοδοτηθούν ενδεικτικά οι εξής δράσεις ή ενέργειες:

- δράσεις για την διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων στις επιλέξιμες περιοχές, όπως αναπτυξιακές μελέτες ή αναμόρφωση των λιμένων για την προώθηση νέων οικονομικών δραστηριοτήτων (τουρισμός, βιοτεχνία)
- δράσεις για την παροχή εξειληγμένων υπηρεσιών στις επιχειρήσεις, όπως μεταφορά τεχνογνωσίας, εφαρμογή νέων τεχνολογιών, κατάρτιση στο μάρκετινγκ, ενίσχυση για την αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων

- δράσεις για τη διατήρηση των υπαρχόντων ή για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, όπως επαγγελματική κατάρτιση των αλιέων
- μέτρα, που σχετίζονται με τα οικονομοτεχνικά μέσα, όπως πρόσβαση στην αγορά κεφαλαίων, παροχή εγγυήσεων, συμμετοχή, και χρηματοδότηση των καθεστώτων επιδότησης επιτοκίων
- ενέργειες που αφορούν σχέδια γενικού ή διεθνικού χαρακτήρα, όπως ορθολογική λειτουργία των εμπορικών κυκλωμάτων, προώθηση των αλιευτικών προϊόντων και πιστοποίηση της ποιότητάς τους, μελέτες για την αναζήτηση και δράσεις για την εξεύρεση νέων αγορών, κοινή διαχείριση των κοινών ιχθυοτόπων, χαρτογράφηση των υποβρύχιων εμποδίων
- δράσεις που αφορούν παραγωγικές επενδύσεις στον τομέα της αλιείας, όπως για τη βελτίωση της παραγωγικότητας, τη στροφή προς τις τουριστικές δραστηριότητες ή την ορθολογικοποίηση της παραγωγής κλπ.

Χρηματοδότηση και συμμετοχή.

Η κοινοτική πρωτοβουλία PESCA χρηματοδοτήθηκε με 250 εκατ. ECU (δηλαδή 75,8 δις δρχ.) για το σύνολο της Ένωσης και το σύνολο του χρόνου λειτουργίας της. Από αυτά το 50%, δηλαδή 125 εκατ. ECU δηλαδή 37,9 δις δρχ. διατέθηκαν στις περιφέρειες του στόχου 1, στον οποίο συγκαταλέγεται και ολόκληρη η Ελλάδα.

5.1.4. URBAN (1994-99)

Βασικός στόχος της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Urban είναι η συμβολή στην αναζήτηση ολοκληρωμένων και βιώσιμων παρεμβάσεων, οι οποίες θα αντιμετωπίσουν το ιδιαίτερα οξύ κοινωνικό πρόβλημα της κρίσης των πολυάριθμων αστικών κέντρων, με ενέργειες κοινωνικής και οικονομικής εξυγίανσης, ανανέωσης των υποδομών και των εξοπλισμών και βελτίωσης του περιβάλλοντος.

Επιλέξιμα μέτρα.

Τα κατά κανόνα 4ετούς διάρκειας σχέδια που υποβλήθηκαν, έπρεπε να αποτελούν υπόδειγμα και για άλλες αστικές περιοχές, ενώ δόθηκε προτεραιότητα σε καινοτόμες δράσεις στο πλαίσιο μακροπρόθεσμων σχεδίων αστικής ολοκλήρωσης. Ειδικότερα τα επιλέξιμα μέτρα αφορούσαν :

- υποστήριξη νέων οικονομικών δραστηριοτήτων
- ενίσχυση της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο
- βελτίωση των παροχών και υπηρεσιών στον κοινωνικό τομέα καθώς και στον τομέα της υγείας και ασφάλειας
- βελτίωση των υποδομών (δρόμοι, επικοινωνίες, ενέργεια) και του περιβάλλοντος (αποκατάσταση κτιρίων και δημόσιων χώρων, χώροι πρασίνου, αθλητισμού και αναψυχής κ.λ.π.)

Χρηματοδότηση και Συμμετοχή

- Η προβλεπόμενη συνολική χρηματοδότηση για την URBAN ήταν 600 εκατ. ECU δηλαδή 181,8 δις δρχ., από τα οποία 400 εκατ. ECU δηλαδή 121,2 δις δρχ. διατέθηκαν στις περιφέρειες του στόχου 1. Από αυτά η Ελλάδα είχε να λάβει 45,2 εκατ. ECU δηλαδή 13,7 δις δρχ., ενώ η συνολική επένδυση υπολογίζεται σε 67,2 εκατ. ECU δηλαδή 20,4 δις δρχ.
- Το Ελληνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα **URBAN I** είχε την ακόλουθη χρηματοδοτική κατανομή στις εγκεκριμένες περιοχές/πόλεις:

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΑΝΑ ΥΠΟΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Υποπρογράμματα	Συνολικό κόστος	Σύνολο Δημοσίων Δαπανών	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	Ιδιωτική Συμμετοχή
	1=2+5	2=3+4	3	4	5
Κερατσίνι-Δραπετσώνα	11.543.590	10.933.333	8.200.000	2.733.333	610.257
Περιστέρι	10.227.000	10.227.000	7.670.250	2.556.750	0
Νέα Ιωνία - Βόλος	11.509.166	11.509.166	8.631.875	2.877.291	0
Πάτρα	11.465.834	11.465.834	8.599.375	2.866.459	0
Δυτ.Θεσσαλονίκη	13.583.300	11.251.300	8.438.475	2.812.825	2.332.000
Ερμούπολη	4.867.333	4.757.333	3.568.000	1.189.333	110.000
Κεντρική Τεχνική Βοήθεια	178.700	178.700	134.025	44.675	0
ΣΥΝΟΛΟ	63.374.923	60.322.666	45.242.000	15.080.666	3.052.257

(πηγή: Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ 2000-2006

6.1 Εισαγωγή

Το Μάιο του 2000 συμφωνήθηκε για την Ελλάδα το Γ΄ ΚΠΣ, το οποίο ονομάζεται Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 – 2006, ύψους 17,3 τρις δρχ. ή 22,7 δις Ευρώ

Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι τα δύο προηγούμενα “Σχέδια” είχαν τίτλο “Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης” (Σ.Π.Α.). Η αλλαγή τίτλου δεν άλλαξε τη δομή του σχεδίου. Ο νέος τίτλος, σύμφωνα με την κοινοτική άποψη, ανταποκρίνεται περισσότερο στο περιεχόμενο του σχεδίου, αφού περιλαμβάνει, εκτός από το περιφερειακό σκέλος, αντίστοιχο τομεακό, καθώς και γενικό μέρος με μακροοικονομικές εκτιμήσεις και κατευθύνσεις στρατηγικής για την οικονομική ανάπτυξη. Το τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ) 2000-2006 παρουσιάζει μια αναπτυξιακή στρατηγική που καθορίστηκε μετά από συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και των Ελληνικών Αρχών, για το πώς θα αξιοποιηθούν περίπου 22,7 δις Ευρώ που προέρχονται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, 3,3 δις Ευρώ που προέρχονται από το Ταμείο Συνοχής, καθώς και δάνεια και εγγυήσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων.

Το Σχέδιο Ανάπτυξης 2000-2006 αποτελείται όπως και τα προηγούμενα κοινοτικά πλαίσια στήριξης από τρία μέρη:

α) Στο πρώτο γενικό μέρος εξετάζεται αφ’ ενός το μακροοικονομικό πλαίσιο και το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο θα υλοποιηθεί το νέο αναπτυξιακό πρόγραμμα και αφετέρου οι βασικές κατευθύνσεις και η αναπτυξιακή στρατηγική της νέας περιόδου

β) στο δεύτερο μέρος, εθνικού επιπέδου, παρουσιάζονται οι τομείς και οι άξονες προτεραιότητας και

γ) το τρίτο μέρος, περιφερειακού επιπέδου, αναφέρεται στις περιφερειακές προτεραιότητες και στις εξειδικευμένες στρατηγικές για κάθε μία από τις 13 περιφέρειες της χώρας.

Για πρώτη φορά όμως προστίθενται τρία ειδικά προγράμματα που αναφέρονται στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές και στα μητροπολιτικά κέντρα, οι δράσεις των οποίων θα ενταχθούν στα αντίστοιχα τομεακά και περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα.

Οι διαπιστωθείσες ανάγκες είναι κυρίως⁴⁷:

- η σταθερή επιδίωξη για πραγματική σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας,
- η αντιμετώπιση του υψηλού επιπέδου ανεργίας και η βελτίωση των υπηρεσιών εκπαίδευσης και κατάρτισης,
- η διασφάλιση της προόδου στον τομέα του περιβάλλοντος,
- η αντιμετώπιση των διοικητικών αδυναμιών και των προβλημάτων κυρίως διαχείρισης και υλοποίησης που απορρέουν από αυτές,
- η αντιμετώπιση του ελλείμματος βασικών υποδομών
- η ενίσχυση και ο εκσυγχρονισμός των παραγωγικών τομέων της οικονομίας,
- η κάλυψη της καθυστέρησης στον τομέα των καινοτομιών, και ιδίως της Κοινωνίας της Πληροφορίας, στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα,

⁴⁷ Υ.ΠΕ.ΘΟ, Σχέδιο Ανάπτυξης 2000-2006

- η αντιμετώπιση των ελλειμμάτων στους τομείς που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής.

Ως εκ τούτου θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή:

- στην εξειδίκευση μιας συνολικής στρατηγικής, ώστε να αντιμετωπισθούν κρίσιμα ζητήματα και ιδιαίτερα το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.
- Στις διαρθρωτικές δυσκαμψίες που έχουν εμποδίσει στο παρελθόν την ανάπτυξη και με την είσοδο στην ΟΝΕ το ειδικό τους βάρος θα αυξηθεί.
- Ζητήματα που είναι εξίσου καθοριστικά για την επίτευξη των στόχων της σύγκλισης και της αειφόρου ανάπτυξης, τα οποία παρουσιάζονται στο Σχέδιο και πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής, είναι η βελτίωση των δυνατοτήτων διαχείρισης της δημόσιας διοίκησης, της δυνατότητας υλοποίησης προγραμμάτων και δράσεων από την πλευρά των φορέων υλοποίησης και των ενδιάμεσων φορέων, αλλά και η βελτίωση των μηχανισμών χρηματοδότησης γενικότερα. Η κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα και η συμμετοχή του τόσο στη χρηματοδότηση έργων υποδομής, όσο και στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού της βιομηχανίας, των ΜΜΕ, των υπηρεσιών και του τουρισμού είναι εξίσου καθοριστική.

Οι επιπτώσεις και η αποτελεσματικότητα της στρατηγικής του ΚΠΣ επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την πρόοδο που θα σημειωθεί στα ακόλουθα πεδία:

- Διαρθρωτικές αλλαγές στις αγορές εργασίας, αγαθών και υπηρεσιών που θα οδηγήσουν σε υψηλότερη παραγωγικότητα και συγκράτηση τιμών, ενισχύοντας το δυναμικό ανάπτυξης και απασχόλησης.
- Με στόχο την αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου και της γεωργίας, προώθηση μίας ολοκληρωμένης προσέγγισης επικεντρωμένης στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και τον εκσυγχρονισμό.
- Κινητοποίηση του ιδιωτικού τομέα, έτσι ώστε να συνεισφέρει τόσο στη χρηματοδότηση έργων υποδομής μέσω συστήματος BOT (Built-Operate-Transfer) (Κατασκευή, Λειτουργία, Μεταβίβαση), όσο και ευρύτερα, στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας του συνόλου του παραγωγικού τομέα και όλων των περιφερειών.
- Ουσιαστική, τέλος, βελτίωση των ικανοτήτων διαχείρισης, παρακολούθησης και ελέγχου, ώστε να διασφαλιστεί όχι μόνον η απορρόφηση, αλλά και η αποτελεσματικότητα των έργων και δράσεων του ΚΠΣ.

6.2. Βασικοί στόχοι και άξονες προτεραιότητας.

Το Σχέδιο Ανάπτυξης περιλαμβάνει έξι άξονες προτεραιότητας και σημαντικό αριθμό τομέων:

Άξονας 1: Ανάπτυξη των Ανθρωπίνων Πόρων

Στην προτεραιότητα αυτή το κύριο βάρος των προσπαθειών επικεντρώνεται στην ανάπτυξη ενεργών πολιτικών απασχόλησης. Στόχος είναι η πρόληψη και αντιμετώπιση της ανεργίας, η προώθηση των ίσων ευκαιριών για όλους ως προς την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, η βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και κατάρτισης, στο πλαίσιο μιας πολιτικής διά βίου κατάρτισης, η συμβολή στην

ανάπτυξη ενός ικανού, καταρτισμένου και ευπροσάρμοστου εργατικού δυναμικού καθώς και η προώθηση δράσεων υπέρ της μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Όλες αυτές οι πολιτικές συμβάλλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και συνάδουν με το γενικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης καθώς και με τις ειδικότερες κατευθύνσεις για πολιτικές, που προβλέπει ο κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

Αξονας 2 : Βασική υποδομή

Για τις υποδομές στον τομέα των μεταφορών, στόχος είναι η μείωση της περιφερειακότητας σε σχέση με τις λοιπές Ευρωπαϊκές χώρες, η βελτίωση των συνδέσεων με τις Βαλκανικές χώρες, η δημιουργία ενός συστήματος μεταφορών το οποίο θα καλύπτει το σύνολο της επικράτειας και θα ενσωματώνει όλα τα μέσα μεταφοράς, οδικά, σιδηροδρομικά, θαλάσσια, αεροπορικά, και τέλος, η μείωση της κυκλοφοριακής συμφόρησης στα αστικά κέντρα. Προβλέπεται η κατασκευή 1000 περίπου χιλιομέτρων νέων τμημάτων αυτοκινητοδρόμων, ενώ ο ιδιωτικός τομέας θα συμμετάσχει σε μεγάλο βαθμό στη χρηματοδότηση του προγράμματος μέσω του συστήματος παραχώρησης των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης.

Αξονας 3 : Παραγωγικοί τομείς

Η αναδιάρθρωση και η ενίσχυση της βιομηχανικής βάσης είναι πρωταρχικής σημασίας, όπως εξ άλλου είναι οι δράσεις προς όφελος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων καθώς και οι δράσεις Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης (Ε&Τ), ιδιαίτερα μέσω της ανάδειξης νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Προβλέπεται μεταξύ άλλων η διασύνδεση μεταξύ εκπαίδευσης, κατάρτισης και αναγκών των επιχειρήσεων, η απλοποίηση και ο εξορθολογισμός του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, η προώθηση των νέων χρηματοδοτικών μέσων, μέτρων για τη μεταφορά τεχνολογίας, των μηχανισμών spin offs κλπ.

Για τον τομέα του τουρισμού, είναι αναγκαία η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητας του προσφερομένου τουριστικού προϊόντος, μέσω της βελτίωσης των τουριστικών υποδομών, της μεγαλύτερης διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος καθώς και της βελτίωσης των προσφερομένων υπηρεσιών.

Στον τομέα της ενέργειας, η προσπάθεια θα στραφεί κατά προτεραιότητα σε δράσεις διασύνδεσης δικτύων και διανομής, ενόψει της απελευθέρωσης της αγοράς, σε δράσεις ανάπτυξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας. Επίσης στη διανομή φυσικού αερίου στις αστικές περιοχές, με την ανάπτυξη των συμβάσεων παραχώρησης δικαιωμάτων εκμετάλλευσης, λαμβανομένων υπόψη και των υποχρεώσεων περιβαλλοντικού χαρακτήρα.

Όσον αφορά τη γεωργία, την ανάπτυξη της υπαίθρου και την αλιεία, προτεραιότητα δίδεται στην πολύπλευρη ανταγωνιστικότητα των αγροτικών ζωνών μέσα σε ένα πνεύμα το οποίο διαπνέεται από τις αρχές της αειφόρου, μακροπρόθεσμης και ισόρροπης ανάπτυξης. Θα καταβληθεί προσπάθεια προσέλκυσης ιδιωτικών επενδύσεων και θα αναληφθούν δράσεις στήριξης, προώθησης της ποιότητας με παρεμβάσεις στο επίπεδο της αγροτικής εκμετάλλευσης καθώς και της μεταποίησης και εμπορίας των προϊόντων. Η προστασία των φυσικών πόρων και του

περιβάλλοντος και η υλοποίηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων ανάπτυξης της υπαίθρου παραμένει μία προτεραιότητα. Για την αλιεία, προτεραιότητα δίδεται στον εξορθολογισμό και τον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού δυναμικού, σύμφωνα με τους κανόνες της ποιότητας και του περιβάλλοντος, προκειμένου να επιτευχθεί μία μόνιμη και ισορροπημένη ανάπτυξη του τομέα.

Άξονας 4 : Βελτίωση ποιότητας ζωής

Όσον αφορά τον Πολιτισμό, προτεραιότητα δίδεται στην προστασία και περαιτέρω προώθηση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, καθώς και στην ανάπτυξη του Σύγχρονου Πολιτισμού με διασφάλιση της ισόρροπης υποστήριξης του τομέα στην Περιφέρεια.

Στον τομέα της Υγείας και της Πρόνοιας, οι προσπάθειες θα επικεντρωθούν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του όλου συστήματος, με την υποστήριξη της αναδιοργάνωσης μονάδων και υπηρεσιών υγείας, στενά συνδεδεμένης με πολιτική βελτίωσης του προσωπικού. Οι προσπάθειες για τη μεταρρύθμιση του συστήματος της ψυχικής υγείας και της βελτίωση του συστήματος πρόνοιας θα συνεχισθούν και θα ενταθούν.

Ο γενικός στόχος της αειφόρου ανάπτυξης θα επιτευχθεί κυρίως με τη δημιουργία και ολοκλήρωση α) των υποδομών και παρεμβάσεων που είναι αναγκαίες για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής και τη διατήρηση της φυσικής μας κληρονομιάς, β) νέων θεσμών, μηχανισμών και δομών, γ) της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης, της εισαγωγής της διάστασης της προστασίας του περιβάλλοντος σε άλλους άξονες οι οποίοι υποστηρίζονται από το ΚΠΣ, όπως για παράδειγμα στις μεταφορές και στον τουρισμό.

Άξονας 5 : Κοινωνία της Πληροφορίας

Η ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας στην Ελλάδα αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Οι σχετικές παρεμβάσεις αφορούν πολλούς τομείς (εκπαίδευση, πολιτισμό, δημόσια διοίκηση, υγεία και πρόνοια, περιβάλλον, απασχόληση, ψηφιακή οικονομία, μεταφορές) και αποτελούν μέρος μίας ευρύτερης αναπτυξιακής στρατηγικής με στόχους την αποτελεσματικότητα, τον εκσυγχρονισμό, την ανοικτή κοινωνία και την καλύτερη ποιότητα ζωής. Θα συνεχισθούν οι προσπάθειες για τη διάδοση της γνώσης ψηφιακής τεχνολογίας, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισσαβόνας και των σχετικών κατευθύνσεων πολιτικής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Άξονας 6 : Ανάπτυξη των Περιφερειών

Η αναπτυξιακή πολιτική σε περιφερειακό επίπεδο στοχεύει στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και στην αύξηση της απασχόλησης. Πιο συγκεκριμένα, οι προτεραιότητες των παρεμβάσεων σε περιφερειακό επίπεδο έχουν ως εξής:

Παρεμβάσεις που ενισχύουν τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομικής βάσης των περιφερειών, προάγουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και την εξωστρέφειά τους, ενισχύουν το ρόλο των αστικών κέντρων και την ανάπτυξη της υπαίθρου.

Επίσης περιλαμβάνονται παρεμβάσεις με στόχο την άρση της απομόνωσης, την τόνωση της δημογραφικής ανάπτυξης και της παραγωγικής ανάπτυξης των ορεινών, παραμεθόριων και νησιωτικών περιοχών, τη χάραξη περιφερειακής πολιτικής διάχυσης της καινοτομίας, την πρόσβαση στην Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, τη βελτίωση προϊόντων και υπηρεσιών. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στον εκσυγχρονισμό και την προσαρμογή των ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, την προώθηση των ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας, την υποστήριξη των Τοπικών Συμφώνων για την Απασχόληση και άλλων τοπικών πρωτοβουλιών. Επίσης προβλέπονται παρεμβάσεις προστασίας και αξιοποίησης της πολιτιστικής και της φυσικής κληρονομιάς κάθε περιφέρειας.

6.3. Χρηματοδοτικό πλαίσιο

Το πρόγραμμα χρηματοδότησης των Διαρθρωτικών Ταμείων (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΕΓΤΠΕ-Προσανατολισμού και ΧΜΠΑ) για την περίοδο 2000-2006 προβλέπει εισροή κοινοτικών πόρων 22.707 εκατ. Ευρώ σε τρέχουσες τιμές.

Στους πόρους αυτούς πρέπει να προστεθεί η εθνική δημόσια δαπάνη που ανέρχεται περίπου στα 11.206 εκατ. ΕΥΡΩ σε τρέχουσες τιμές. Συνεπώς, το μέσο ποσοστό κοινοτικής συγχρηματοδότησης ανέρχεται στο 67%.

Προστίθεται επίσης η χρηματοδότηση του Ταμείου Συνοχής η οποία, για την περίοδο αυτή, ανέρχεται στα 3.320 εκατ. Ευρώ σε τρέχουσες τιμές. Λαμβάνοντας υπόψη την αρχή ο ρυπαίνων πληρώνει και την ύπαρξη επιπρόσθετων εσόδων λόγω μελλοντικών εισπράξεων, το ποσοστό κοινοτικής συγχρηματοδότησης των επενδύσεων που υποστηρίζονται από το Ταμείο Συνοχής τοποθετείται περίπου στο επίπεδο του 60%. Συνεπώς η συνολική δημόσια δαπάνη θα ανέρχεται περίπου στα 5.300 εκατ. Ευρώ σε τρέχουσες τιμές.

Στις κοινοτικές χρηματοδοτήσεις των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής της περιόδου 2000-2006, προβλέπεται ως πρόσθετη υποστήριξη για την υλοποίηση της αναπτυξιακής στρατηγικής, χρηματοδότηση που προέρχεται από την Ε.Τ.Επ και η οποία εκτιμάται σε 3.800 εκατ. Ευρώ περίπου σε τρέχουσες τιμές. Οι χρηματοδοτήσεις αυτές δύνανται να περιλαμβάνουν, μέσα στα πλαίσια των καθιερωμένων κριτηρίων της ΕΤΕπ, είτε δάνεια είτε εγγυήσεις που σχετίζονται με τις επιλέξιμες επενδύσεις.

Κατά συνέπεια, το συνολικό ποσόν της δημόσιας δαπάνης που θα κινητοποιηθεί για την πραγματοποίηση των παρεμβάσεων στην Ελλάδα μεταξύ 2000-2006, μέσω του 3^{ου} ΚΠΣ και του Ταμείου Συνοχής, ανέρχεται περίπου στα 39.200 εκατ. Ευρώ σε τρέχουσες τιμές.

Στα ποσά αυτά θα πρέπει φυσικά, να προστεθεί η ιδιωτική χρηματοδότηση, ειδικότερα μέσω του πλαισίου των αναπτυξιακών κινήτρων και των παραχωρήσεων για την δημιουργία και την εκμετάλλευση των υποδομών. Το εκτιμώμενο ποσόν ανέρχεται σε 11.500 εκατ. Ευρώ περίπου. Έτσι ένα συνολικό ποσόν περίπου 50.000 εκατ. Ευρώ, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα προγράμματα Κοινοτικών Πρωτοβουλιών, θα κινητοποιηθεί για την επίτευξη της αναπτυξιακής στρατηγικής που περιγράφεται στο ΚΠΣ 2000-2006.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

7.1. Το Περιφερειακό πρόβλημα σήμερα

Με την άνοδο του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης, το περιφερειακό πρόβλημα μεταλλάσσεται και παίρνει διάφορες μορφές αναδεικνύοντας νέα ζητήματα, όπως: της διαχείρισης, της αστικής ανάπτυξης, της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης, της αξιοποίησης της έρευνας και της ανάπτυξης κ.λ.π. Σε γενικές γραμμές όμως τα κύρια χαρακτηριστικά του ελληνικού περιφερειακού προβλήματος έχουν ως εξής:

- Υψηλή συγκέντρωση του πληθυσμού στα δύο μεγάλα μητροπολιτικά κέντρα της χώρας, Αθήνα - Θεσσαλονίκη και χαμηλά ή αρνητικά ποσοστά μεταβολής στις περιμετρικές περιφέρειες της χώρας
- Υψηλή ανεργία σε Αττική και Κεντρική Μακεδονία καθώς και σε περιμετρικές, ορεινές και νησιωτικές μη τουριστικές περιοχές
- Το μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ της χώρας το παράγουν οι Περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας

Η Ελλάδα είναι μια περιφερειακή χώρα στην Ε.Ε., η οποία δεν έχει κοινά σύνορα με άλλα κράτη-μέλη. Με βάση δείκτη που μετρά την περιφερειακότητα τόσο ως προς την απόσταση, όσο και ως προς την οικονομική δυναμικότητα (όπως αυτή εκφράζεται με το ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης PPS), οι περιφέρειες NUTS 2 της Ελλάδας, οι οποίες είναι όλες επιλέξιμες για χρηματοδότηση στο πλαίσιο του Στόχου 1, κυμαίνονται από ένα χαμηλό δείκτη 85,90 για την Αττική, έως ένα υψηλό δείκτη 99,56 για το Νότιο Αιγαίο (όπου δείκτη 0 λαμβάνει η πλέον κεντρική περιφέρεια και δείκτη 100 η πλέον υστερούσα και απομακρυσμένη περιφέρεια στην Ε.Ε.).

Η Ελλάδα είναι επίσης μια χώρα με έντονη γεωγραφική πολυμορφία και συνεπώς είναι αναμενόμενο η αναπτυξιακή της πορεία και η σύγκλιση να παρουσιάζει πολυπλοκότητα και ανομοιογένεια μεταξύ των περιφερειών. Ωστόσο, μολονότι υπάρχουν περιφερειακές διαφορές, δεν είναι τόσο έντονες όσο και σε άλλες χώρες της Ε.Ε.. Η χώρα διαιρείται σε 13 περιφέρειες NUTS 2, οι οποίες μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες:

- Η πρώτη περιλαμβάνει τις περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας και τις δυο νησιωτικές περιφέρειες (Κρήτη, Νότιο Αιγαίο). Αυτές οι περιφέρειες αναπτύσσονται με ικανοποιητικούς ή σχετικά ταχείς ρυθμούς.
- Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Δυτ. Ελλάδας, Πελοποννήσου και Β. Αιγαίου. Οι περιφέρειες αυτές είναι αραιοκατοικημένες ή βρίσκονται στην ορεινή ραχοκοκαλιά της Ελλάδας και φαίνεται να ακολουθούν όλες τις υπόλοιπες με βραδύτερους ρυθμούς ανάπτυξης.
- Η τρίτη και τελευταία κατηγορία περιλαμβάνει τις υπόλοιπες, με ενδιάμεσους ρυθμούς ανάπτυξης, περιφέρειες (κινούνται στο επίπεδο του 62% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ε.Ε.). Οι περιφέρειες αυτές που αναπτύσσονται με

μέτριους ρυθμούς, είναι η Αν. Μακεδονία και Θράκη, η Θεσσαλία, τα Ιόνια και η Στερεά Ελλάδα.

Το χαμηλό κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα οφείλεται κυρίως στη χαμηλή παραγωγικότητα και εν μέρει στα σχετικά χαμηλά ποσοστά απασχόλησης. Κύριος παράγοντας που επηρεάζει σημαντικά τις οικονομικές επιδόσεις είναι η παραγωγικότητα. Η εικόνα αυτή αποτυπώνεται και στο επίπεδο των περιφερειών με ορισμένες περιφέρειες, όπως η Αττική, οι οποίες είναι αναλογικά σε καλύτερη θέση τόσο σε ό,τι αφορά την παραγωγικότητα, όσο και την απασχόληση. Η ανταγωνιστικότητα του παραγωγικού τομέα συνδέεται επίσης με την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού και τη διαθεσιμότητα ικανού και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Οι διαπιστώσεις αυτές θα πρέπει να κατευθύνουν τις προσπάθειες στον τομέα του ανθρώπινου δυναμικού.

Οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα δεν είναι τόσο έντονες όσο σε άλλες χώρες της Ε.Ε. Σε περιφερειακό επίπεδο υπάρχει στενή συσχέτιση μεταξύ επιπέδων εισοδήματος και ανεργίας. Οι περιφέρειες με τους ταχύτερους ρυθμούς ανάπτυξης παρουσιάζουν τάσεις χαμηλότερων επιπέδων ανεργίας και μέσου όρου μακροχρόνιας ανεργίας (σε σύγκριση με την Ε.Ε.). Εξάιρεση από τη διαπίστωση αυτή είναι το υψηλότερο επίπεδο «αστικής» ανεργίας στην Αττική. Αφ' ετέρου, οι περιφέρειες της ορεινής ενδοχώρας οι οποίες παρουσιάζουν υστέρηση, αντιμετωπίζουν υψηλή ανεργία, μεγάλο μέρος της οποίας είναι μακροχρόνια ανεργία. Η Ήπειρος είχε ποσοστό ανεργίας 13,6% στο δεύτερο τρίμηνο του 1998, από το οποίο το 67% αφορά ανέργους για χρονική περίοδο μεγαλύτερη του έτους (είναι μία από τις χαμηλότερες επιδόσεις στην Ε.Ε.). Το υψηλό επίπεδο μακροχρόνιας ανεργίας δείχνει ότι σε ορισμένες τουλάχιστον περιφέρειες το κρίσιμο ζήτημα δεν είναι μόνο η αύξηση του συνολικού αριθμού θέσεων εργασίας, αλλά και η επανένταξη ενός σημαντικού και αυξανόμενου τμήματος του πληθυσμού που αντιμετωπίζει δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας.

7.2. Η φυσιογνωμία των Ελληνικών περιφερειών

Αναλυτικότερα η φυσιογνωμία των Ελληνικών περιφερειών σήμερα έχει ως εξής⁴⁸:

Ανατ. Μακεδονία & Θράκη

Η Περιφέρεια Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης περιλαμβάνει τους νομούς Έβρου, Ροδόπης, Ξάνθης, Δράμας και Καβάλας. Με έδρα την Κομοτηνή, η Περιφέρεια συγκεντρώνει ποσοστό 5,5% του πληθυσμού και παράγει 5% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας.

Καταλαμβάνει την 8η θέση στην κατάταξη των Περιφερειών με βάση το **κατά κεφαλή προϊόν**, με 3,62 εκατ. δρχ. για το 2001 ή 90% του μέσου όρου για τη χώρα. Η σχετική θέση της Περιφέρειας ως προς το μέσο της χώρας **βελτιώθηκε** σε διάστημα μιας 10ετίας (84% το 1991). Με το κατά κεφαλή προϊόν της Ελλάδας να αντιστοιχεί στο 67% του μέσου της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1999, η Περιφέρεια

⁴⁸ Οι νομοί της Ελλάδος, Ειδική έκδοση 2000 του περιοδικού ΕΠΙΛΟΓΗ

κατατάσσεται στις φτωχότερες της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ΑΕΠ ανά κάτοικο 60% του μέσου της ΕΕ.

Η ανεργία στην Περιφέρεια μειώθηκε κατά 4 μονάδες το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 8,6% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το εργατικό δυναμικό της περιφέρειας προβλέπεται να παραμείνει στο σημερινό επίπεδο την περίοδο 2000-2010, έναντι προβλεπόμενης αύξησης για την Ελλάδα ως σύνολο 4,3%.

Κεντρική Μακεδονία

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας περιλαμβάνει τους νομούς **Θεσσαλονίκης, Σερρών, Χαλκιδικής, Κιλκίς, Πέλλας, Ημαθίας και Πιερίας**. Με έδρα τη Θεσσαλονίκη, η Περιφέρεια συγκεντρώνει ποσοστό 17% του πληθυσμού και παράγει 17% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας (2η μεγαλύτερη συμμετοχή μετά την Αττική). Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 9%, αύξηση μεγαλύτερη από του συνόλου της χώρας (6,6%).

Με κατά κεφαλή προϊόν 3,96 εκατ. δρχ. το 2001, 6η στην κατάταξη των Περιφερειών με 98% του μέσου όρου της Ελλάδας, η θέση της ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας υποχώρησε ελαφρά (101% το 1991). Με το κατά κεφαλή προϊόν της χώρας να αντιστοιχεί στο 67% του μέσου της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1999, στους κατοίκους της αντιστοιχεί 66% του μέσου κοινοτικού.

Η ανεργία στην Περιφέρεια μειώθηκε κατά 1 μονάδα το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 10,7% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το εργατικό δυναμικό της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 6,1% την περίοδο 2000-2010, αύξηση υψηλότερη από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Δυτική Μακεδονία

Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας περιλαμβάνει τους νομούς **Κοζάνης, Φλώρινας, Καστοριάς, Γρεβενών**. Με έδρα την Κοζάνη, η Περιφέρεια συγκεντρώνει ποσοστό 2,8% του πληθυσμού και παράγει 2,7% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 3,3%%, αύξηση χαμηλότερη από του συνόλου της χώρας (6,6%).

Με κατά κεφαλή προϊόν 3,9 εκατ. δρχ. το 2001, 7η στην κατάταξη των Περιφερειών με 96% του μέσου όρου της Ελλάδας, η σχετική της θέση ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας βελτιώθηκε (94% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 64% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος στην Ευρωπαϊκή Ένωση (σύνολο Ελλάδας 67% το 1999).

Η περιφέρεια έχει τα τελευταία χρόνια το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στη χώρα, 14,7% το 2^ο 3μηνο του 2000 με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το εργατικό δυναμικό της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 4,1%

την περίοδο 2000-2010, αύξηση ίση σχεδόν με την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Ηπειρος

Η Περιφέρεια Ηπείρου περιλαμβάνει τους νομούς **Ιωαννίνων, Άρτας, Θεσπρωτίας και Πρέβεζας**. Με έδρα τα Ιωάννινα, η Περιφέρεια συγκεντρώνει ποσοστό 3,2% του πληθυσμού και παράγει 2,7% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 3,7%, αύξηση χαμηλότερη από του συνόλου της χώρας (6,6%).

Με κατά κεφαλή προϊόν 3,4 εκατ. δρχ. το 2001, **προτελευταία στην κατάταξη των περιφερειών** με 84% του μέσου όρου της Ελλάδας, η σχετική της θέση ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας βελτιώθηκε (79% το 1991). Με το κατά κεφαλή προϊόν της Ελλάδας να αντιστοιχεί στο 67% του μέσου της ΕΕ το 1999, κατατάσσεται μαζί με τη Δυτική Ελλάδα, την Πελοπόννησο, τις Πορτογαλικές Αζόρες, τις υπερπόντιες περιοχές της Γαλλίας και την Ισπανική Εξτρεμαδούρα, στις φτωχότερες περιφέρειες της ΕΕ, με προϊόν ανά κάτοικο ίσο με 56% του μέσου της ΕΕ.

Η ανεργία στην Περιφέρεια μειώθηκε κατά 3 μονάδες το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 10,6% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το **εργατικό δυναμικό** της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 8,6% την περίοδο 2000-2010, αύξηση σχεδόν διπλάσια από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Θεσσαλία

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας περιλαμβάνει τους νομούς **Καρδίτσας, Λάρισας, Μαγνησίας και Τρικάλων**. Με έδρα τη Λάρισα, η Περιφέρεια συγκεντρώνει ποσοστό 7% του πληθυσμού και παράγει 6,1% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας (3η μεγαλύτερη συμμετοχή μετά την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία). Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 2,7%, αύξηση χαμηλότερη από του συνόλου της χώρας (6,6%).

Με κατά κεφαλή προϊόν 3,56 εκατ. δρχ. το 2001, 9^η στην κατάταξη των Περιφερειών με 88% του μέσου όρου της Ελλάδας, η σχετική της θέση ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας υποχώρησε ελαφρά (91% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 59% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος στην ΕΕ (σύνολο Ελλάδας 67% το 1999).

Η ανεργία στην Περιφέρεια μειώθηκε κατά μισή μονάδα το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 12,4% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας, το 3^ο υψηλότερο ποσοστό περιφέρειας στη χώρα. Σύμφωνα με την Eurostat το **εργατικό δυναμικό** της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 1,5% την περίοδο 2000-2010, αύξηση πολύ χαμηλότερη από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα

ως σύνολο (4,3%). Το 2000 οι εγγραφές καινούργιων επιβατικών Ι.Χ. στην περιφέρεια αντιστοιχούσαν σε 4,7% των συνολικών.

Ιόνια Νησιά

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων περιλαμβάνει τους νομούς **Ζακύνθου, Κέρκυρας, Κεφαλλονιάς και Λευκάδας**. Με έδρα την Κέρκυρα, η Περιφέρεια συγκεντρώνει ποσοστό 2% του πληθυσμού και παράγει 1,9% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 11%, η 3^η μεγαλύτερη αύξηση στη χώρα μετά το Νότιο Αιγαίο και την Κρήτη.

Με κατά κεφαλή προϊόν 3,97 εκατ. δρχ. το 2001, 98% του μέσου όρου της χώρας, καταλαμβάνει την 5^η θέση στην κατάταξη των Περιφερειών, με τη σχετική της θέση ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας σχεδόν αμετάβλητη (97% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 66% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος στην ΕΕ (σύνολο Ελλάδας 67%).

Η περιφέρεια είχε το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας στη χώρα το 2^ο 3μηνο του 2000, 5% με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας, το οποίο όμως οφείλεται στην εποχική απασχόληση στον τουρισμό, είναι δε σημαντικά υψηλότερο το 1^ο και 4^ο 3μηνο κάθε έτους. Σύμφωνα με την Eurostat το εργατικό δυναμικό της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 7,9% την περίοδο 2000-2010, αύξηση σχεδόν διπλάσια από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Δυτική Ελλάδα

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας περιλαμβάνει τους νομούς **Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας**. Με έδρα την Πάτρα, η Περιφέρεια συγκεντρώνει ποσοστό 6,8% του πληθυσμού και παράγει 5,7% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας (4^η μεγαλύτερη συμμετοχή). Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 5%, αύξηση χαμηλότερη από του συνόλου της χώρας (6,6%).

Με κατά κεφαλή προϊόν 3,39 εκατ. δρχ. το 2001, τελευταία στην κατάταξη των Περιφερειών με 84% του μέσου όρου της Ελλάδας, η θέση της ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας υποχώρησε (86% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί μόνο 56% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της ΕΕ (με σύνολο Ελλάδας 67% το 1999 έχει, μαζί με την Ήπειρο, τη χαμηλότερη αναλογία).

Η ανεργία μειώθηκε κατά 1,7 μονάδες το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 10,1% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το εργατικό δυναμικό της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 6,4% την περίοδο 2000-2010, αύξηση αρκετά υψηλότερη από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Στερεά Ελλάδα

Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας περιλαμβάνει τους νομούς **Ευβοίας, Ευρυτανίας, Βοιωτίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας**. Με έδρα τη Λαμία, συγκεντρώνει ποσοστό 5,6% του πληθυσμού και 5,6% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας (5^η

μεγαλύτερη συμμετοχή). Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 4,5%%, αύξηση χαμηλότερη από του συνόλου της χώρας (6,6%).

Με **κατά κεφαλή προϊόν 4,05 εκατ. δρχ.** το 2001, **4η στην** κατάταξη των Περιφερειών με 100,3% του μέσου όρου της Ελλάδας, η θέση της ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας υποχώρησε. Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 67% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της ΕΕ (σύνολο Ελλάδας 67 το 1999).

Η ανεργία στην Περιφέρεια μειώθηκε κατά μισή μονάδα το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 13,6% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας, το 2ο υψηλότερο ποσοστό μετά τη Δυτική Μακεδονία. Σύμφωνα με την Eurostat το **εργατικό δυναμικό** της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 12% την περίοδο 2000-2010, αύξηση σχεδόν τριπλάσια από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%) και από τις υψηλότερες στην ΕΕ

Αττική

Η Περιφέρεια Αττικής, με έδρα την Αθήνα, συγκεντρώνει το ένα τρίτο (34%) του πληθυσμού και παράγει 38% του ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας. Είναι μία από τις 4 Περιφέρειες της χώρας στις οποίες σημειώνεται φυσική αύξηση του πληθυσμού, αν και με χαμηλότερο ρυθμό το 1998. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 6,8%, αύξηση σχεδόν ίση με του συνόλου της χώρας (6,6%).

Με **κατά κεφαλή προϊόν 4,5 εκατ. δρχ.** το 2001, **2η στην κατάταξη των περιφερειών**, μετά το Νότιο Αιγαίο, με 112% του μέσου όρου της Ελλάδας, η σχετική της θέση σε διάστημα μιας 10ετίας βελτιώθηκε (108% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 74% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της ΕΕ (σύνολο Ελλάδας 67% το 1999).

Έχει το 4^ο υψηλότερο ποσοστό **ανεργίας** στη χώρα, 12,2% το 2^ο 3μηνο του 2000 με μέσο χώρας 11,1%. Σύμφωνα με την Eurostat το **εργατικό δυναμικό** της περιφέρειας προβλέπεται να μειωθεί ελαφρά (-0,4%) την περίοδο 2000-2010 έναντι προβλεπόμενης αύξησης για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Πελοπόννησος

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου περιλαμβάνει τους νομούς **Αργολίδας, Αρκαδίας, Κορινθίας, Λακωνίας και Μεσσηνίας**. Με έδρα την Τρίπολη, η Περιφέρεια συγκεντρώνει ποσοστό 5,8% του πληθυσμού και παράγει 4,9% ακ. εγχώριου προϊόντος της χώρας. Έχει το 2ο υψηλότερο, μετά το Βόρειο Αιγαίο, ποσοστό φυσικής μείωσης του πληθυσμού. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 4,2%%, αύξηση χαμηλότερη από του συνόλου της χώρας (6,6%).

Με **κατά κεφαλή προϊόν 3,4 εκατ. δρχ.** το 2001, 11^η στην κατάταξη των Περιφερειών με επόμενες τη Δυτική Ελλάδα και την Ήπειρο, με 84% του μέσου όρου της Ελλάδας, η σχετική της θέση ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας

10ετίας **υποχώρησε** (96% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί **57% του μέσου κοινοτικού** κατά κεφαλή προϊόντος, από τα χαμηλότερα στην ΕΕ (σύνολο Ελλάδας 67%).

Η ανεργία στην Περιφέρεια αυξήθηκε κατά 1,7 μονάδες το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 9,3% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το **εργατικό δυναμικό** της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 9,4% την περίοδο 2000-2010, αύξηση σχεδόν διπλάσια από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Βόρειο Αιγαίο

Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου περιλαμβάνει τους νομούς **Λέσβου, Σάμου και Χίου**. Με έδρα τη Μυτιλήνη, συγκεντρώνει ποσοστό 1,8% του πληθυσμού, η μικρότερη από την άποψη αυτή Περιφέρεια, με τάση μείωσης, αφού είχε το υψηλότερο **ποσοστό φυσικής μείωσης του πληθυσμού** το 1998. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 0,4%% μόνο, έναντι αύξησης 6,6% για το σύνολο χώρας.

Με **κατά κεφαλή προϊόν** 3,53 εκατ. δρχ. το 2001, 10^η στην κατάταξη των Περιφερειών με 87% του μέσου όρου της Ελλάδας, η σχετική της θέση ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας **βελτιώθηκε** (71% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 59% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της ΕΕ (σύνολο Ελλάδας 67% το 1999).

Η ανεργία στην Περιφέρεια μειώθηκε κατά 4 μονάδες το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 7,4% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το **εργατικό δυναμικό** της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 3,6% την περίοδο 2000-2010, αύξηση λίγο χαμηλότερη από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Νότιο Αιγαίο

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου περιλαμβάνει τους νομούς **Κυκλάδων και Δωδεκανήσου**. Με έδρα την Ερμούπολη Σύρου, συγκεντρώνει ποσοστό 2,7% του πληθυσμού, με **έντονη τάση αύξησης**, είχε τον υψηλότερο ρυθμό φυσικής αύξησης του πληθυσμού το 1998. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 16%, η μεγαλύτερη αύξηση στη χώρα.

Με **κατά κεφαλή προϊόν** 4,7 εκατ. δρχ. το 2001, 1η στην κατάταξη των Περιφερειών, κατά 18% υψηλότερο του μέσου όρου της Ελλάδας, διατήρησε τη σχετική της θέση ως προς το μέσο της χώρας σε διάστημα μιας 10ετίας (119% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί 79% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της ΕΕ (σύνολο Ελλάδας 67% το 1999).

Η ανεργία στην Περιφέρεια αυξήθηκε κατά 3 μονάδες το 2^ο 3μηνο του 2000 (σε σχέση με 1999) στο 10,4% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το **εργατικό δυναμικό** της περιφέρειας

προβλέπεται να αυξηθεί κατά 9,4% την περίοδο 2000-2010, αύξηση σχεδόν διπλάσια από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

Κρήτη

Η Περιφέρεια Κρήτης περιλαμβάνει τους νομούς **Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνου και Χανίων**. Με έδρα το Ηράκλειο, συγκεντρώνει 5,5% του πληθυσμού, με **έντονη τάση αύξησης**, αφού είχε τον 2ο υψηλότερο ρυθμό φυσικής αύξησης του πληθυσμού το 1998 μετά το Νότιο Αιγαίο. Μεταξύ των απογραφών 1991 και 2001 ο πληθυσμός της αυξήθηκε 11%, η 2^η μεγαλύτερη αύξηση στη χώρα μετά το Νότιο Αιγαίο.

Καταλαμβάνει την 3^η θέση (μετά το Ν. Αιγαίο και την Αττική) στην κατάταξη με βάση το κατά κεφαλή προϊόν με 4,07 εκατ. δρχ. το 2001 ή 101% του μέσου όρου, και η σχετική της θέση σε διάστημα μιας 10ετίας βελτιώνεται (95% το 1991). Στους κατοίκους της αντιστοιχεί **67% του μέσου κατά κεφαλή προϊόντος της ΕΕ** (Ελλάδα 67%).

Είχε το 2ο χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας, μετά τα Ιόνια Νησιά, το 2^ο 3μηνο του 2000 στο 6,7% του εργατικού δυναμικού, με 11,1% για το σύνολο της Ελλάδας. Σύμφωνα με την Eurostat το **εργατικό δυναμικό** της περιφέρειας προβλέπεται να αυξηθεί κατά 9,1% την περίοδο 2000-2010, αύξηση σχεδόν διπλάσια από την προβλεπόμενη για την Ελλάδα ως σύνολο (4,3%).

7.3. Ορεινές περιοχές-Νησιωτικός χώρος – Αστικά Κέντρα

Εξετάζοντας γενικότερα την γεωγραφική κατατομή της χώρας μπορούμε να διακρίνουμε τρία κυρίαρχα χαρακτηριστικά τα οποία διαδραματίζουν ιδιαίζοντα ρόλο στην περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας:

- ✓ νησιωτικός χώρος
- ✓ ορεινοί όγκοι
- ✓ αστικά κέντρα

για τα οποία όπως προαναφέρθηκε περιλαμβάνονται ειδικά προγράμματα στα πλαίσια του Γ' Κ.Π.Σ και για τα οποία παρατηρούμε⁴⁹:

Νησιωτικός χώρος

Οι νησιωτικές περιφέρειες χαρακτηρίζονται στα κείμενα των διαφόρων οργάνων της ΕΕ ως περιφερειακές - εξ αιτίας της μεγάλης απόστασης τους από τα μεγάλα οικονομικά κέντρα της ηπειρωτικής Ευρώπης - ως περιθωριακές - εξ αιτίας του δευτερεύοντος ρόλου που διαδραματίζουν σήμερα στις οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές και τεχνολογικές εξελίξεις -, και ακόμη ως μειονεκτικές θεωρώντας ότι οι ιδιαιτερότητες τους αποτελούν καθοριστικό και ανυπέρβλητο εμπόδιο σε ότι αφορά την αναπτυξιακή τους εξέλιξη.

⁴⁹ ΥΠ.ΕΘ.Ο. – Ι.Π.Α., ΣΠΑ 2000 – 2006, Περιφερειακό Σκέλος, Πρώτο Σχέδιο, Αθήνα 1999

Παρά τις διαφορές που παρουσιάζουν μεταξύ τους, τα νησιά έχουν ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που συνθέτουν τη ταυτότητα τους, και τα διακρίνουν σαφώς από τις άλλες συνήθως αναφερόμενες ως προβληματικές περιοχές, όπως τις αγροτικές, τις παράκτιες, τις ορεινές. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των νησιών μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες ⁵⁰:

- το μικρό μέγεθος, με προφανείς επιπτώσεις στην ποικιλία και την ποσότητα πρώτων υλών, καθώς και την αποδοτική χρήση των περιορισμένων συντελεστών παραγωγής, λαμβανόμενης υπόψη και της ευαίσθητης οικολογικής ισορροπίας των νησιών.
- την περιφερειακότητα και την απομόνωση, με αρνητικές επιπτώσεις στο κόστος λειτουργίας της οικονομίας τους (κόστος απόκτησης, κόστος υπηρεσιών, κόστος υποδομής, κόστος ευκαιριών, κόστος ενημέρωσης και επικοινωνίας)
- τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά παλαιότερων εποχών κυρίως, και το ιδιόμορφο, πλούσιο αλλά και εύθραυστο περιβάλλον, ιδιαιτερότητες σημαντικής αξίας που πρέπει με κάθε τρόπο να διαφυλαχθούν και να παραδοθούν στις επόμενες γενιές των Ευρωπαίων πολιτών.

Αναφερόμενοι στον ελληνικό νησιωτικό χώρο κυρίαρχο διακριτικό στοιχείο κατάταξης των ελληνικών νησιών αποτελεί η ένταση της τουριστικής ανάπτυξης βάση της οποίας μπορούμε να διαχωρίσουμε τα νησιά σε δύο κύριες κατηγορίες:

α) νησιά-πόλοι τουριστικής ανάπτυξης και

β) νησιά οικονομικής και δημογραφικής παρακμής.

Η κατάταξη αυτή βεβαίως, είναι μια αφετηρία και δεν αποδίδει όλα τα επιμέρους υποσύνολα νησιωτικών χαρακτηριστικών. Δύο διαφορετικοί κόσμοι είναι επίσης τα νησιά τη περίοδο του καλοκαιριού και τα νησιά εκτός εποχής. Δύο διαφορετικά σύνολα είναι τα νησιά μεσαίου / μεγάλου μεγέθους με αναλογικά σημαντικές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις και αγροτικούς πόρους και τα πολύ μικρά νησιά με βραχώδη εδάφη και ελάχιστο μόνιμο πληθυσμό.

Οι διακρίσεις αυτές όμως δεν πρέπει να επισκιάζουν το γεγονός ότι, παρά την εκτεταμένη προσπάθεια που κατεβλήθη μέσω των έως σήμερα προγραμμάτων, παραμένουν σε οξυμένη μορφή για τη πλειοψηφία των νησιών ορισμένα κοινά προβλήματα που εμποδίζουν την ανάπτυξή τους και υποβαθμίζουν τη ποιότητα ζωής των κατοίκων τους:

➤ **Το έντονο δημογραφικό πρόβλημα.**

➤ **Την δυσμενή γεωγραφική θέση, απόσταση από την ηπειρωτική χώρα.** Η γεωγραφική απόσταση και η ασυνέχεια του χώρου καθιστά δυσκολότερη την

⁵⁰ Σπιλάνης Γ., (1993) "Νησιωτική ανάπτυξη και δίκτυα συνεργασίας των νησιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας", Περιοδικό "ΤΟΠΟΣ", ν. 6, , σ. 5-27.

πρόσβαση από και προς τα μεγάλα ηπειρωτικά καταναλωτικά κέντρα με αποτέλεσμα την δημιουργία μειονεξιών όπως το συμπληρωματικό κόστος μεταφορών, η απώλεια χρόνου, η αδυναμία πρόσβασης στην πληροφόρηση και η καθυστερημένη συμμετοχή στην τεχνολογική πρόοδο.

- **Τις φυσικές μειονεξίες.** Η ενδεχόμενη έλλειψη πρώτων υλών, κακή ποιότητα εδαφών, η έλλειψη νερού με συνέπειες τις περιορισμένες ευκαιρίες αξιοποίησης των φυσικών πόρων που συνεπάγεται περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης για τους κατοίκους.
- **Την σύγκρουση των χρήσεων γης.** Η υπερεκμετάλλευση των περιορισμένων φυσικών πόρων, η αλλοίωση ή ρύπανση ενός ιδιαίτερα ευαίσθητου περιβάλλοντος όχι μόνο δυσχεραίνουν την περαιτέρω ανάπτυξη αλλά δημιουργούν και προϋποθέσεις οπισθοδρόμησης.
- **Οι αραιές και συχνά διακοπτόμενες, λόγω καιρικών συνθηκών, θαλάσσιες και εναέριες μεταφορές** οι οποίες αυξάνουν το αίσθημα απομόνωσης και ανασφάλειας των μονίμων κατοίκων και εμποδίζουν την ομαλή παραγωγική δραστηριότητα.
- **Την περιορισμένη τοπική αγορά.** Με κύριο χαρακτηριστικό την αδυναμία πραγματοποίησης οικονομιών κλίμακας τόσο σε επίπεδο επιχείρησης όσο και συνολικής οικονομίας, με δυσμενείς επιπτώσεις στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων.
- **Το έλλειμμα υποδομών.** Η συγκριτικά καθυστερημένη υποδομή αφορά τόσο την υλικοτεχνική υποδομή (λιμάνια, άρδευση, ύδρευση, οδικό δίκτυο, κέντρα υγείας, ελικοδρόμια κ.α.) όσο και την ανθρώπινη (οργάνωση, μηχανισμοί διεκπεραίωσης κ.τ.λ.).
- **Το έλλειμμα ανθρώπινων πόρων.** Η έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού (ιδιαίτερα εξειδικευμένου) στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης κ.α. καθιστά εξαιρετικά δύσκολες τις συνθήκες διαβίωσης για τους κατοίκους των νησιών και ιδιαίτερα των νέων.

Από τα παραπάνω γίνεται εμφανές ότι τα προβλήματα του νησιωτικού χώρου είναι διαρθρωτικά και έχουν τη βάση τους στις ιδιαιτερότητες του νησιωτικού χώρου. Τα ζητήματα των μεταφορών και επικοινωνιών αναδεικνύονται ως τα κύρια προς αντιμετώπιση προβλήματα. Η μεγάλη εξάρτηση από την γεωργία, ο έντονος προσανατολισμός προς τον τριτογενή τομέα καθώς και οι τάσεις μη αύξησης του πληθυσμού αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της οικονομίας ενώ ο ποιοτικός και

ποσοτικός περιορισμός του διαθέσιμου εξοπλισμού σε υποδομές αποτελεί αντικειμενικό περιορισμό και αφετηρία κάθε αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Είναι επομένως κατεπείγον να αντιμετωπισθούν τα προαναφερθέντα προβλήματα στη διάρκεια της προσεχούς προγραμματικής περιόδου μέσα στα δεδομένα όρια των διαθέσιμων πόρων. Ένα θεματικά εξειδικευμένο πρόγραμμα δράσης για το νησιωτικό χώρο με ολοκληρωμένες και καινοτόμες παρεμβάσεις στα προαναφερθέντα πεδία σε συνδυασμό με την ευρεία χρήση δικτύων τηλεπληροφορικής (ενταγμένων στο πρόγραμμα για την Κοινωνία της Πληροφορίας) συνιστούν μια νέα σε σχέση με το παρελθόν πρόταση. Η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στους τομείς των επικοινωνιών, της πληροφόρησης και των Η/Υ μπορούν να άρουν σε μεγάλο βαθμό την απομόνωση των νησιών και να δημιουργήσουν νέα δυναμική ανάπτυξης για παραγωγικές μονάδες μικρής κλίμακας και αναβαθμισμένες υπηρεσίες για το κοινωνικό σύνολο.

Ορεινές περιοχές

Οι ορεινοί όγκοι αποτελούν σημαντικό τμήμα της γεωγραφικής διαμόρφωσης του ελληνικού χώρου. Μοναδικής ομορφιάς τοπία με πανταχού ορατή τη μακραίωνη ιστορία του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, πλούτος παραδόσεων, αρχιτεκτονικών και πολιτιστικών στοιχείων συνθέτουν την εικόνα της ελληνικής υπαίθρου.

Από την άλλη πλευρά οι ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται από:

- Την απουσία νεανικού πληθυσμού
- Το ανεπαρκές σύστημα μεταφορών
- Την απουσία υπηρεσιών ποιότητας ζωής στους κατοίκους και υπηρεσιών αναψυχής στους επισκέπτες
- Την έλλειψη βασικών υποδομών

Η αντιφατική αυτή εικόνα σε συνδυασμό με:

- την ταχέως αυξανόμενη ζήτηση για εναλλακτικές μορφές ορεινού τουρισμού
- την στροφή των καταναλωτών σε προϊόντα οικολογικής καλλιέργειας ή εκτροφής αλλά και
- τους σημαντικούς πόρους που έχουν δαπανηθεί από προηγούμενα προγράμματα και την ΚΑΠ

δημιουργούν εύλογες απορίες για τα αίτια των πιο πάνω διαπιστώσεων. Μια πρώτη προσέγγιση των αιτίων αναδεικνύει ότι:

- Η διασπορά των παρεμβάσεων οδήγησε σε μη βιώσιμα σχήματα ασύνδετων μεταξύ τους υποδομών, υπερβολικού κόστους συντήρησης και λειτουργίας, συχνά ημιτελών ως προς το αναπτυξιακό τους αποτέλεσμα.
- Χρησιμοποιήθηκαν εισαγόμενα πρότυπα δράσεων αποκομμένα από τις επικρατούσες δεξιότητες και αντιλήψεις των ορεινών πληθυσμών χωρίς τις αναγκαίες ενέργειες προσαρμογής και ενσωμάτωσης.

- Αγνοήθηκαν πάγιοι πλουτοπαραγωγικοί πόροι που με τον κατάλληλο εκσυγχρονισμό θα μπορούσαν να καταστούν ανταγωνιστικοί.
- Δεν διασφαλίστηκε το ελάχιστο ανεκτό επίπεδο υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, πολιτισμού και αναψυχής σύμφωνα με τα σύγχρονα πρότυπα συνθηκών διαβίωσης.

Κατά συνέπεια η αναπτυξιακή προσπάθεια με κατεύθυνση τους ορεινούς όγκους θα πρέπει να ενταθεί με παράλληλη δράσεις όπως :

- η θέσπιση ρυθμίσεων σε σχέση με τους βοσκότοπους, τη χρήση δασικών εκτάσεων, τους όρους δόμησης, τη χρήση υδάτινων πόρων, κοκ.
- η δημιουργία Συμβουλευτικών υπηρεσιών
- η παροχή χρηματοοικονομικών κινήτρων σε συνδυασμό με θεσμικές διευκολύνσεις με στόχο την ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας και την αξιοποίηση παραδοσιακών δεξιοτήτων.

Αστικά Κέντρα

Στη νέα παγκοσμιοποιημένη οικονομία αιχμή του δόρατος της ανταγωνιστικότητας των εθνικών οικονομιών είναι τα μητροπολιτικά αστικά κέντρα. Στον ελληνικό χώρο δεδομένου ότι το ήμισυ του πληθυσμού συγκεντρώνεται στις πόλεις της Αθήνας και τη Θεσσαλονίκη μόνο οι δύο αυτές πόλεις μπορούν εμφανίσουν δυνατότητες ανάληψης ενός διεθνώς διακριτού ρόλου.

Ταυτόχρονα αποτελούν και χώρους σώρευσης εντονότατων προβλημάτων όπως:

- υψηλά ποσοστά ανεργίας
- πληθώρα κρουσμάτων εγκληματικότητας
- περιβαλλοντικής υποβάθμισης,
- συγκρούσεων χρήσεων γης,
- κυκλοφοριακών αδιεξόδων,
- ποιότητας ζωής γενικότερα.

Ο παραδοσιακός σχεδιασμός των πολιτικών σε τομεακή βάση δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην πολυπλοκότητα των αστικών προβλημάτων και των νέων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα αστικά κέντρα. Το γεγονός αυτό επιτείνεται με το πρόβλημα του κατακερματισμού των επιπέδων διοίκησης και των πολλαπλών συναρμοδίων φορέων που είναι ιδιαίτερα έντονο στα μητροπολιτικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης.

Μία θεματική παρέμβαση⁵¹ για τις δύο αυτές πόλεις θα μπορούσε να εστιάσει στα μέτρα ανάδειξης του διεθνούς τους ρόλου, με την προώθηση ήπιων κυρίως δράσεων άυλης υποδομής αλλά και ορισμένων ειδικών υποδομών με τον ίδιο προσανατολισμό.

⁵¹ ΥΠ.ΕΘ.Ο. – Ι.Π.Α., ΣΠΑ 2000 – 2006, Περιφερειακό Σκέλος, Πρώτο Σχέδιο, Αθήνα 1999

Η παρέμβαση θα πρέπει να σχεδιαστεί σε συνδυασμό με τα αντίστοιχα περιφερειακά προγράμματα Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας.

Η Αθήνα ως πανευρωπαϊκός πόλος κλασσικού πολιτισμού, ως κέντρο διευθυντικών υπηρεσιών για τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, ως κέντρο διαμετακόμισης και ναυτιλίας μπορεί να προσελκύσει διεθνείς δραστηριότητες με ευρύτερα θετικές επιπτώσεις για την ελληνική οικονομία. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 είναι φυσικό να αξιοποιηθούν προς αυτή τη κατεύθυνση. Για τις αναδυόμενες Βαλκανικές και Παρευξείνιες οικονομίες η Θεσσαλονίκη μπορεί με σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα να αποτελέσει πόλο χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, μείζον κέντρο κατανάλωσης, πολιτισμού και αναψυχής, διεθνή κόμβο για θαλάσσιες, οδικές, σιδηροδρομικές και αεροπορικές μεταφορές.

Η συνεργασία στο σχεδιασμό, τη διαχείριση και τη χρηματοδότηση του προγράμματος με τον ιδιωτικό τομέα κρίνεται εκ των ουκ άνευ για την επίτευξη των στόχων. Όλες οι δράσεις πρέπει να είναι εξωστρεφείς, να αξιοποιούν την πρόοδο που επιτυγχάνεται μέσω των τομεακών και περιφερειακών προγραμμάτων στην αντιμετώπιση των βασικών προβλημάτων των δύο πόλεων και να λαμβάνουν υπόψη τις κινήσεις του άμεσου ανταγωνισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

8.1. Συμπεράσματα

Βάσει των πλέον πρόσφατων διαθέσιμων στοιχείων ο βαθμός κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών στη χώρα ακολουθεί πτωτική πορεία και είναι χαμηλότερος από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο επίτευγμα αυτό συνετέλεσαν κύρια τρεις παράγοντες: η περιφερειακή πολιτική οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης που χρηματοδοτήθηκε από τα *Κοινοτικά Διορθωτικά Ταμεία* και εθνικούς πόρους, η *Κοινή Αγροτική Πολιτική* στήριξης τιμών και εισοδημάτων, και η ταχεία ανάπτυξη της *τουριστικής δραστηριότητας*.

Η εφαρμογή των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης είχε αναμφίβολα πολύ σημαντική αναπτυξιακή επίδραση⁵² στο σύνολο της χώρας. Η πρώτη στρατηγική εφαρμόστηκε από το 1985 μέχρι το 1993 και διακρίνεται κυρίως για τη μεγάλη διασπορά των διαθέσιμων πόρων σε μικρά έργα υποδομής σε ολόκληρη τη χώρα. Υπερίσχυσε, δηλαδή, το κριτήριο της ανάγκης ή της ισότητας σε αντίθεση με το κριτήριο του δυναμισμού ή της αποτελεσματικότητας. Η πολιτική αυτή στήριξε την οικονομική δραστηριότητα και διευκόλυνε τη βελτίωση του επιπέδου ζωής στις αγροτικές και περιμετρικές περιοχές. Αναβάθμισε το επαρχιακό δίκτυο μεταφορών και ενίσχυσε τον εκσυγχρονισμό των μικρών γεωργικών επιχειρήσεων και την ίδρυση ξενοδοχείων μικρού και μεσαίου μεγέθους σε πολλές περιοχές. Κύριο επιχείρημα εναντίον της στρατηγικής αυτής είναι ότι η εφαρμογή της είχε ως αποτέλεσμα την υστέρηση της χώρας στην ένταξη στην προώθηση των μεγάλων έργων υποδομής, που αποτέλεσαν προϋπόθεση για την προσέλκυση επενδύσεων από το εξωτερικό, όπως αποδεικνύεται από το παράδειγμα της Πορτογαλίας.

Η δεύτερη στρατηγική, που καλύπτει το χρονικό διάστημα από το 1994 μέχρι το 1999, στόχευε στην προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης σ' ένα ευρύτερο φάσμα δραστηριοτήτων με κύριο μέσο τα μεγάλα έργα υποδομής εθνικής σημασίας, που ενισχύουν την εξωστρέφεια της οικονομίας και τη διασύνδεση της χώρας με τα γεωγραφικά υποσύνολα που την περιβάλλουν. Η πολιτική αυτή, χωρίς να εγκαταλείπει την εφαρμογή μέτρων ισόρροπης ανάπτυξης της χώρας, βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα, αναβαθμίζει το περιβάλλον και δημιουργεί καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στα αστικά κέντρα. Βέβαια το κύριο πρόβλημα της περιόδου αυτής, που είναι η ανάγκη αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης του εργατικού δυναμικού, παραμένει και εντείνεται στις κατηγορίες των γυναικών και των νέων μερικών ΑΕΙ.

Σε συγκεκριμένες κατηγορίες υποδομών όπως η υγεία, η εκπαίδευση, τα δημοτικά ύδρευσης-αποχέτευσης, οι αρδεύσεις, η επαρχιακή οδοποιία, τα αποτελέσματα του Β' ΚΠΣ είναι πολύ σημαντικά και οδηγούν σε κάλυψη σε μεγάλο βαθμό των πιο άμεσων αναγκών. Καταγράφεται έτσι αξιοσημείωτη σύγκλιση στα επίπεδα υποδομής σε σχέση με παλαιότερες περιόδους. Τα μεγάλα οδικά και σιδηροδρομικά έργα του Β' ΚΠΣ οδηγούν σε σμίκρυνση των χρονοαποστάσεων μεταξύ των περιφερειών και συντείνουν σε σταδιακή μεταβολή του καταμερισμού οικονομικών δραστηριοτήτων και προοπτικών στον ελλαδικό χώρο.

⁵² Κόνσολας Ν., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997.

Η χώρα με τον τρόπο αυτό αποκτά μεγαλύτερη συνοχή καθώς τα έργα επιφέρουν πολλαπλές θετικές επιδράσεις σε χωρικά σύνολα που ξεπερνούν κατά πολύ αυτά που προσδιορίζονται από τη συγκεκριμένη γεωγραφική τους θέση. Οι προοπτικές διεύρυνσης της ΕΕ με δύο Βαλκανικές χώρες, τη Βουλγαρία και Ρουμανία, ενισχύει περαιτέρω τη σημασία της Βόρειας Ελλάδας με κομβικό πόλο τη Θεσσαλονίκη, για την εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας και το γενικότερο γεωπολιτικό ρόλο της χώρας.

Όμως η άμβλυνση των ανισοτήτων σε επίπεδο περιφερειών εξακολουθεί να υποκρύπτει θύλακες ανισοτήτων μέσα σε κάθε περιφέρεια με ιδιαίτερη έμφαση σε ορισμένες ορεινές, παραμεθόριες και νησιωτικές πειοχές. Παράλληλα, η οικονομική βάση ορισμένων περιφερειών παραμένει ασθενής και με ασαφείς δυνατότητες αντιμετώπισης ενός πιο ανταγωνιστικού περιβάλλοντος. Η διαπιστούμενη αύξηση των εισοδημάτων είχε, εν μέρει τουλάχιστον, τη μορφή μεταβιβαστικών πληρωμών είτε στα πλαίσια της ΚΑΠ, είτε στα πλαίσια των δαπανών του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, των ΔΕΚΟ και άλλων κατηγοριών δαπάνης του δημόσιου τομέα. Έτσι ο σημερινός παραγωγικός ιστός παρουσιάζει ελλείμματα ανταγωνιστικότητας και ικανότητας προσαρμογής στις εξελίξεις της παγκόσμιας οικονομίας και της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης προς την οποία ταχύτατα ενσωματώνονται οι ελληνικές περιφέρειες.

Γενικότερα όμως σε ολόκληρο τον Ευρωπαϊκό χώρο και κατά συνέπεια και στην Ελλάδα, το περιφερειακό πρόβλημα προβλέπεται να χαρακτηρίζεται από τα παρακάτω τέσσερα σημεία:

- Αύξηση των ποσοστών ανεργίας και όξυνση των ανισοτήτων στην κατανομή της εργασίας εξαιτίας των μεταβολών στην αγορά εργασίας που προέρχονται από την τεχνολογική εξέλιξη και κυρίως την ταχύτατη πρόοδο της πληροφορικής, με αποτέλεσμα τη δημιουργία χωρικών και εισοδηματικών ανισοτήτων.
- Σημαντικές ανακατατάξεις στην χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων λόγω των μεταβολών και εξελίξεων στο διεθνές εμπόριο και στην οικονομική ολοκλήρωση της Ευρώπης γεγονός που επηρεάζει επίσης τον εργασιακό τομέα.
- Όξυνση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- Αυξημένη κινητικότητα πληθυσμού κυρίως ειδικευμένου εργατικού δυναμικού και μεταναστών με επιπτώσεις στην αναδιάρθρωση των οικιστικών συγκεντρώσεων στο χώρο.

8.2. Περιφερειακές προτεραιότητες

Οι ανωτέρω εκτιμήσεις συνιστούν τη βάση για το σχεδιασμό των προτεραιοτήτων και της στρατηγικής της περιφερειακής πολιτικής της προσεχούς προγραμματικής περιόδου. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιφέρειας προσδιορίζουν φυσικά τους επιμέρους στόχους. Μπορούμε όμως να διατυπώσουμε ορισμένες κοινές προτεραιότητες που πρέπει να διέπουν τον περιφερειακό σχεδιασμό:

- Προγραμματισμός δράσεων που αξιοποιούν τα έργα που χρηματοδότησε το τομεακό σκέλος του Β'ΚΠΣ και το Ταμείο Συνοχής.
- Δράσεις που ολοκληρώνουν τα λειτουργικά χαρακτηριστικά των έργων αυτών και τα ενσωματώνουν στο παραγωγικό δυναμικό της αντίστοιχης περιφέρειας.
- Παρεμβάσεις που ενισχύουν τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της οικονομικής βάσης των περιφερειών, αναδεικνύουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και τονώνουν την εξωστρέφεια του παραγωγικού δυναμικού. Ιδιαίτερη έμφαση αποκτούν αυτές οι παρεμβάσεις στη Βόρειο Ελλάδα και στη Δυτική Ελλάδα στα πλαίσια του νέου ρόλου που αναλαμβάνουν
- Παρεμβάσεις για τη μείωση της απομόνωσης, την πληθυσμιακή τόνωση και τον παραγωγικό εμπλουτισμό των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθορίων περιοχών.
- Διαμόρφωση μιας περιφερειακής στρατηγικής για διάχυση της καινοτομίας, ίσες ευκαιρίες πρόσβασης στην έρευνα και τεχνολογία, βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, εκσυγχρονισμό και προσαρμογή των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού.
- Παρεμβάσεις προστασίας και ανάδειξης των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών αποθεμάτων κάθε περιφέρειας ως στοιχείων με μείζονα αναπτυξιακή σημασία.
- Τέλος η ιδιαίτερα επιτυχής προσπάθεια της τρέχουσας περιόδου για τη συγχρηματοδότηση έργων υποδομής με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, θα πρέπει να συνεχισθεί κατά τη νέα περίοδο με στόχο την προσέλκυση ιδιωτικών κεφαλαίων όχι μόνο σε έργα εθνικής εμβέλειας, αλλά και σε έργα περιφερειακού ή και τοπικού χαρακτήρα.

Γενικότερα η περιφερειακή πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση για να αντιμετωπίσει το πολύμορφο περιφερειακό πρόβλημα⁵³ πρέπει να προωθήσει πολυσκόπα περιφερειακά προγράμματα με κύριες κατευθύνσεις:

- Την μεγιστοποίηση της απασχόλησης
- Την μεγιστοποίηση της οικονομικής ισότητας
- Την ελαχιστοποίηση του κόστους μεταφοράς προϊόντων και πληροφοριών
- Και τέλος την επαναφορά της αρμονικής σχέσης ανθρώπου και περιβάλλοντος σε κατάσταση ισορροπίας.

⁵³ Κόνσολας Ν., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997



Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αθανασίου. Λ.Α, *Οι οικονομικές ανισότητες στην Ελλάδα: εξελίξεις και πιθανές επιπτώσεις*, Αθήνα 1991, εκδόσεις ΚΕΠΕ, μελέτη 9.
- Αθανασόπουλος Κ, *Θεσμικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης, τόμος Α' & Γ'*, Αθήνα 1996
- Ανδρικοπούλου, Ε: *Οι περιφέρειες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής από τη Συνθήκη της Ρώμης έως στο Maastricht*. Αθήνα: εκδόσεις Θεμέλιο, σειρά Ευρωπαϊκά Θέματα, Μαιος 1995.
- “Αξιολόγηση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων”, Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου 2000, Σ.Ε.Π.
- Βαβούρας, Ι.Σ.(1994): *Εθνική Οικονομική Πολιτική και ΟΝΕ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Βασιλόπουλος, Α.Μήλα, *Περιφερειακές ανισότητες και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης 1971-1991*, Ι.Π.Α
- Γετίμης,Π., Καυκαλάς, Γ. και Μαραβέγιας, Ν.επιμ.(1994): *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη, Θεωρία, ανάλυση και πολιτική*. Αθήνα, εκδόσεις Θεμέλιο.
- Γιατράκος.Γ.Νίκος, *Η Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα*, Αθήνα, 1979
- (Ε.Ε), *Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής 1994-1999, Κανονιστικά Κείμενα και σχόλια*, 1996
- Ε.Ε, 9^η ετήσια έκθεση των Διαρθρωτικών Ταμείων (1997)
- (ΕΚ) Κανονισμός αριθμ. 1260/99, «Περί των γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά ταμεία», Βρυξέλλες 1999
- (ΕΚ) Κανονισμός αριθμ. 1164/94, «για την ίδρυση του Ταμείου Συνοχής», Βρυξέλλες 1994
- (ΕΚ) Κανονισμός αριθμ.1264/99, «για την τροποποίηση του κανονισμού 1164/94 για την ίδρυση του Ταμείου Συνοχής», Βρυξέλλες 1999
- “Ευρωπαϊκός προσανατολισμός και χωροταξικές επιπτώσεις στην Ελλάδα”, άρθρο του Ν.Κόνσολα στο περιοδικό ΕΠΙΛΟΓΗ.
- “Οι νομοί της Ελλάδος”, Ειδική έκδοση 2000 του περιοδικού ΕΠΙΛΟΓΗ
- Θ. Γεωργακόπουλος, Ε.Τσακαλώτος, *Οικονομική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδόσεις Α. Σταμούλη, Αθήνα 1996

- ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 19, Διαπεριφερειακή ανάλυση και πολιτική και βασικά στοιχεία κατά περιφέρεια και νομό, Αθήνα, 1995
- ΚΕΠΕ, Εκθέσεις 28, Μελέτη αξιολόγησης των ΠΕΠ του ΚΠΣ 1994-1999, Αθήνα, 1997.
- ΚΕΠΕ, Δεύτερη έκθεση αξιολόγησης Επιπτώσεις του Β'ΚΠΣ στην Περιφερειακή Ανάπτυξη
- Κόνσολας Ν., *Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997
- Μούσης Ν., *Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1996
- Παπαδασκαλόπουλος Α., *Ελληνική Περιφερειακή Πολιτική*, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, Αθήνα 1997
- Παπαδασκαλόπουλος Α. *Πρότυπα και πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995
- Πλασκοβίτης Η., *Η μεταρρύθμιση των διαρθρωτικών πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, άρθρο στο «Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη: θεωρία – ανάλυση και πολιτική» (Γετίμης-Καυκαλάς-Μαραβέγιας), Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1994
- “Περιφερειακή Ανάπτυξη, Χωροταξία και Περιβάλλον στο πλαίσιο της Ενωμένης Ευρώπης”, κείμενα εισηγήσεων επιστημονικού συνέδριου που διοργάνωσε ο Σ.Ε.Π., 1995
- Σακέλλης Γ., *Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό στην Ελλάδα-Μορφολογία και διαχρονικές εξελίξεις*, Αθήνα 1993.
- «Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006», Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο Αθήνα, Δεκέμβριος 1998
- ΥΠ.ΕΘ.Ο. – Ι.Π.Α., *ΣΠΑ 2000 – 2006, Περιφερειακό Σκέλος, Πρώτο Σχέδιο*, Αθήνα 1999
- Υ.ΠΕ.ΘΟ, Α' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1989-1993
- Υ.ΠΕ.ΘΟ, Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, 1994-1999
- Υ.ΠΕ.ΘΟ, ΠΕΠ Β.Αιγαίου, 2000-2006
- Υ.ΠΕ.ΘΟ, ΠΕΠ Β.Αιγαίου, 1994-1999
- Υ.ΠΕ.ΘΟ. Τρίτη έκθεση αξιολόγησης του ΠΕΠ Θεσσαλίας 1994-1999

- Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, Μελέτη των χωρικών επιπτώσεων των κοινοτικών προγραμμάτων και πολιτικών στο επίπεδο της περιφέρειας Κρήτης, 1997
- Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ, Μελέτη – Έρευνα Χωρικών Επιπτώσεων Έργων και Πολιτικών της Ε.Ε.σε εθνικό επίπεδο, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο.
- Forum για τη Συνοχή – Η πορεία της Ελλάδας στο δρόμο για την Συνοχή και την ΟΝΕ, άρθρο του Γεν. Γραμματέα του Υ.ΠΕ.ΘΟ κ. Ηλία Πλασκοβίτη.
- Ν. 1850/1989, «Περί κυρώσεως του Ευρωπαϊκού Χάρτη της Τοπικής Αυτονομίας», ΦΕΚ 114
- Σπιλάνης Γ., (1993) "Νησιωτική ανάπτυξη και δίκτυα συνεργασίας των νησιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας", Περιοδικό "ΤΟΠΟΣ", ν. 6, , σ. 5-27.
- Σπιλάνης Γ., (1996) "Για μια ευρωπαϊκή πολιτική νησιών», Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών (ΕΚΕΜ) Σειρά Τεκμηρίωσης, Μυτιλήνη.